

B

Accredited By
NAAC
(2009)

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR - 416 004, MAHARASHTRA

PHONE : EPABX- 2609000

FAX : 0091 - 0231 - 2691533 & 0091 - 0231 - 2692333 - BOS 2609094

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर - ४१६ ००४, महाराष्ट्र

दुरध्वनी : (ईपीएबीएक्स) २६०९००० (बी.ओ.एस. २६०९०९४)

- २६९९५३३ व २६९२३३३. e - mail : bos@unishivaji.ac.in

जा.क./शि.वि/अ.म./8697

दिनांक-20.11.2014

प्राचार्य,
सर्व संलग्नित बी.एड. महाविद्यालये,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर

विषय:- अभ्यासक्रमातील दुरुस्तीबाबत.

संदर्भ:- या कार्यालयाचे पत्र जा.क SU/BOS/Edu/B.Ed/45
दिनांक. 13.06.2014.

महोदय/महोदया,

उपरोक्त विषयसंदर्भात विद्यापीठ अधिकार मंडळाने घेतलेल्या निर्णयास अनुसरून आपणांस आदेशान्वये कळविणेत येते की, शैक्षणिक वर्ष 2014-15 पासून केलेल्या सुधारित केलेल्या बी.एड. अभ्यासक्रमाध्ये काही किरकोळ दुरुस्ती करण्यात आलेल्या असून सदर सुधारित अभ्यासक्रमाची सी.डी.सोबत जोडली आहे. उपरोक्त सुधारित अभ्यासक्रम विद्यापीठाच्या www.unishivaji.ac.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत.

उपरोक्त बाब सर्व संबंधित शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या तात्काळ निदर्शनास आणावी.

कळावे,

आपला विश्वासू

Sd/-

उपकुलसचिव

सोबत-वरीलप्रमाणे

प्रत:- 1.अधिष्ठाता, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा }
2.अध्यक्ष शिक्षणशास्त्र अभ्यास मंडळ } यांना माहितीसाठी

3.परीक्षक नियुक्ती विभाग }
4.संलग्नता विभाग } यांना माहितीसाठी व
5.परीक्षा विभाग - 3 } पुढील योग्य त्या कार्यवाहीसाठी
6.पात्रता विभाग }
7.संगणक केंद्र }

**SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR
REVISED SYLLABUS FOR**

**BACHELOR OF EDUCATION
(B.Ed. COURSE)**

(Introduction from June 2014 and Onwards)

**Subject to the Modifications that will be made from
time to time**

CONTENTS

ORDINANCE, REGULATIONS , STRUCTURE STADARD OF PASSING & GENERAL OBJECTIVES OF B. ED. COURSE

Weightage According to Courses

Part -I: Theory Course

Total Instructional days: 180 Total Instructional Hours: 1080

Daily Instructional hours: 6 Theory Hours: 720

Instructional Hours per Week per Theory Paper: 4

Periods per Section: 2 Total Theory Marks: 600

Part -II: Practicum Course

Total Practicum Hours: 840 Total Practicum Marks: 600

Structure of Part -I: Theory Course

Code	B.Ed. Course	Instructional Hours	Sessional Hours	Marks		
				External	Internal	Total
Core Courses						
EDU 501	Foundations of Education	90	30	80	20	100
EDU 502	Pedagogical Knowledge	90	30	80	20	100
EDU 503	Secondary Education and Classroom Management	90	30	80	20	100
EDU 504	Learning Resources and Evaluation	90	30	80	20	100
Pedagogical Courses						
EDU 505	Pedagogical Content knowledge and Methodology -School Subject 1	90	30	80	20	100
EDU 506	Pedagogical Content knowledge and Methodology -School Subject 2	90	30	80	20	100
Total		540	180	480	120	600

Course	Name of Theory Course	Section
EDU 501	Foundations of Education	I- Education and Development II- An Evolutionary Perspectives of Education
EDU 502	Pedagogical Knowledge	I- Learner and Learning II- Teaching : Approaches and Strategies
EDU 503	Secondary Education and Classroom Management	I- Secondary Education: Policies & Issues II- Classroom Organization & Management
EDU 504	Learning Resources and Evaluation	I- Learning Resources II- Assessment & Evaluation of Learning
EDU 505	Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -1 Marathi, Hindi, English, Sanskrit, General Science, Commerce
EDU 506	Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -2 History, Geography, Mathematics, Economics

PART-II: PRACTICUM COURSE

Code	Subject	Hours			Marks		
		Class Hours	Learning Hours	Total Hours	Internal	External	Total
EDU : 507	School Based Experiences						
a.	Initiatory School Experiences (10 Days)	60	30	90	60	--	60
b.	Internship Programme	72	24	96	50	--	50
EDU: 508	Practice Teaching Competency						
a.	Micro-Teaching (5+5 Lessons)	72	24	96	20	--	20
b.	Integrated Lesson (1 Lesson)	12	03	15	05	--	05
c.	Lesson Planning Workshop & Demonstration Lessons	36	09	45	10	--	10
d.	Simulated Teaching (1+1 Lessons) Each Method	18	06	24	20	--	20
e.	Stray Lessons (6+6) & 5+5 in Internship Programme	72	48	120	110	--	110
f.	Workshop on Constructivist Approach to Teaching (Planning of 1 lesson)	36	12	48	20	--	20
g.	Workshop on Preparation of Teaching aids	12	03	15	30	--	30
	Lesson Observations (Micro = 10,						

h.	Bridge = 2, Demonstration =7 , Simulation = 4, Constructivism=2, ICT =2, Models =2,Stray Lessons = 31 Total =60)	30	15	45	60	--	60
i.	Workshop On ICT Based Lessons (Planning of 1+1 lessons)	18	12	30	20	--	20
j.	Workshop on Models of Teaching (Planning of 1+1 lessons)	18	06	24	20	--	20
EDU: 509	Development of Language and life skill	30	15	45	20	--	20

EDU: 510	Project Work						
a.	Action Research Workshop (Preparation of Proposal)	18	03	21	10	--	10
b.	Project related to Community Experience	30	05	35	20	--	20
c.	Physical Education Workshop	18	03	21	15	--	15
EDU: 511	Evaluation						
a.	Diagnostic Test on Content Knowledge and Remedial Programme	18	--	18	--	--	--
b.	Workshop on Comprehensive and Continuous Evaluation	18	06	24	20	--	20
c.	Twelve assignments (Two Open Book Assignment)	30	36	66	20	--	20
d.	External Viva	12	18	30	--	50	50
e.	Internal Examination	30	--	30	20	--	20
	Total Part II	660	278	938	550	50	600
	Grand Total Part I & II			1658			1200

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR
(Degree of Bachelor of Education (B. Ed.))

(Ordinance, Regulations and Curriculum for the Degree of Bachelor Education)

O. Ed.- 01:

A Candidate for the Degree of Bachelor of Education (B. Ed.) must be a Graduate in any faculty (Art/Social Science/Science/Commerce etc.) of this University or any University recognized by UGC. In addition, a candidate after Graduation should have:

- I. Kept two terms (the first and the second) of lectures on the theory and practicum of education in a college of education affiliated to this university for the purpose of B. Ed. Degree.
- II. Completed a course of practical work, extending over two terms to the satisfaction of the head of the institution in which the candidate is studying, consisting of
 - a. Demonstration lessons and discussion lessons inclusive of micro teaching, lesson planning, simulated teaching, stray lesson, constructivist lesson, preparation of teaching aids, lesson observations, ICT based lessons, lesson based on models of teaching, comprehensive continuous evaluation workshop, internship, development of language and life skills, project work, preparation of action research proposal, project related to community experience, physical education workshop, diagnostic test on content knowledge and remedial programme, twelve assignments, internal exam, etc.
 - b. Teaching and Observation of lessons as follows :**
 1. Micro-teaching lessons- 10 (2 each for 5 skills) : observation: 10
 2. Integrated/Bridge lessons - teaching :01 and observations: 02
 3. Simulation lesson - teaching: 02 and observations: 04
 4. ICT integrated lesson - teaching: 01+ 01 and observations: 02
 5. Lessons using Models of Teaching - teaching: 02 and observations : 02
 6. Lesson using constructivist method – teaching: 01and observations: 02
 7. Classroom/Stray lessons in recognized schools- 22 and observation of Classroom/Stray lessons in recognized schools: 31
 - c. Sessional works and assignments.
 - d. Project related to community and participation in workshop on physical education.
 - e. Organization and participation in language development and life skills development programmes.
 - f. Internal Examination.
 - g. Initiatory school experience and internship programme and action research
 - h. Viva-voce

R. Ed. – 01:

The examination for the degree of B. Ed. will be conducted only once in the academic year i.e. in the month March/April.

- A. The examination for the degree of B.Ed. will consist of two parts. Part – I Theory Papers (600 Marks)
Part – II Practicum (600 Marks)
- B. The B.Ed. examination will be of 1200 marks

Part II: Practicum: The practicum consists of:

Code	Subject	Total Marks
EDU : 507	School Based Experiences	110
a.	Initiatory School Experiences (10 Days)	60
b.	Internship Programme	50
EDU: 508	Practice Teaching Competency	315
a.	Micro-Teaching (5+5 Lessons)	20
b.	Integrated Lesson (1 Lesson)	05
c.	Lesson Planning Workshop & Demonstration Lessons	10
d.	Simulated Teaching (1+1 Lessons) Each Method	20
e.	Stray Lessons (6+6) & 5+5 in Internship Programme	110
f.	Workshop on Constructivist Approach to Teaching (Planning of 1 lesson)	20
g.	Workshop on Preparation of Teaching aids	30
h.	Lesson Observations (Micro = 10, Bridge = 2, Demonstration =7 , Simulation = 4, Constructivism=2, ICT =2, Models =2,Stray Lessons = 31 Total =60)	60
i.	Workshop On ICT Based Lessons (Planning of 1+1 lessons)	20
j.	Workshop on Models of Teaching (Planning of 1+1 lessons)	20
EDU: 509	Development of Language and life skills	20
EDU: 510	Project Work	45

a.	Action Research Workshop (Preparation of Proposal)	10
b.	Project related To Community Experience	20
c.	Physical Education Workshop	15
EDU: 511	Evaluation	110
a.	Diagnostic Test on Content Knowledge and Remedial Programme	--
b.	Workshop on Comprehensive and Continuous Evaluation	20
c.	Twelve assignments (Two Open Book Assignment)	20
d.	External Viva	50
e.	Internal Examination	20
	Total Part II	600
	Grand Total Part I & II	1200

R. Ed. 02**B.Ed. Part- I**

The following shall be the Theory course of study for B. Ed. Examination

Foundations of Education	I- Education and Development II- An Evolutionary Perspectives of Education
Pedagogical Knowledge	I- Learner and Learning II- Teaching : Approaches and Strategies
Secondary Education and Classroom Management	I- Secondary Education: Policies & Issues II- Classroom Organization & Management
Learning Resources and Evaluation	I- Learning Resources II- Assessment & Evaluation of Learning
Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -1 Marathi, Hindi, English, Sanskrit, General Science, Commerce
Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -2 History, Geography, Mathematics , Economics

Theory Papers: External examination consisting of six papers each of three hours duration carrying 80 marks each and 20 marks for internal sessional work for each paper. (Total 600 Marks)

R. Ed. – 03:

A candidate for the examination in Part I, in Part II or in both must apply to Register by January 15th of the year with certificate required by O. Ed. – I through the head of institution in which he has received training.

R. Ed. – 04:

The marks of the B. Ed. Part – II practicum course shall be converted in to grades. Standard of Passing:

O. Ed. – 02:

To pass the B. Ed. Examination, a candidate must obtain:

- i. at least 50 % marks in each theory paper and 50% marks in the each sessional work.
- ii. at least 50% marks in each practicum head. (Heads are given in R.Ed. 01)

At least B grade in practicum taken together -

Such a candidate shall be declared to have passed B. Ed. Examination in second class. Such a successful candidate who obtain:

- A) At least 60% marks in aggregate of all the theory papers and sessional work taken together and at least 'A' grade in the Part – II shall be declared to have passed the B. Ed. Examination in first class.
- B) At least 70% marks in aggregate of all the theory papers and sessional work taken together and at least A+ Grade in the Part- II shall be declared to have passed the B. Ed. Examination in first class with distinction.
- C) A candidate who has passed in either B. Ed. Part-I or Part-II and declared failed, may be exempted at his option, from appearing therein at a subsequent attempt, but a candidate availing himself of such exemption shall not be eligible for first class, first class with distinction and merit list.

Grade assigned to Part-II shall be carried over to the subsequent examination for which the candidate is appearing. A candidate whose grade in Part-II is carried over shall be eligible only for second class.

- D) A candidate who has obtained minimum 50% or more marks in any theory paper of B.Ed. Part-I examination shall be eligible to claim exemption in that paper. A candidate claiming exemption will not be eligible for first class, first class with distinction and merit list.

The General objectives of B.Ed. course (Teacher Education Programme) are given below:

Candidate under training to become a teacher at a stage of secondary education/higher secondary education after satisfactory completion of a programme should be empowered -

- 1) to promote capabilities for including national values and goals as enshrined in the constitution of India.
- 2) to work with the community for modernization and social change.
- 3) to prepare professionally competent teacher to perform their roles as a teacher at secondary and higher secondary stage.
- 4) to promote social cohesion, international understanding and protection of human rights and rights of the child.
- 5) to become competent and committed professional willing to perform the curricular and co-curricular tasks in educational institutions.
- 6) to provide the opportunities for self learning, reflection, assimilation and articulation of new ideas
- 7) to develop competencies and skills needed for becoming an effective teacher
- 8) to sensitize students about emerging issues, such as environment, population, gender equality, legal literacy etc.
- 7) to develop abilities for self directed learning critical thinking and to foster collaborative learning.
- 8) to cultivate rational thinking and scientific temper among the students.
- 9) to develop critical awareness about the social realities among students and communities.
- 10) to use managerial and organisational skills.
- 11) to cope with national and international demands in the school context.

Weightage According to Courses

Part -I : Theory Course

Total Instructional days: 180

Total Instructional Hours: 1080

Daily Instructional hours: 6

Theory Hours: 720

Instructional Hours per Week per Theory Paper: 4

Periods per Section: 2

Total Theory Marks: 600

Part -II: Practicum Course

Total Practicum Hours: 840

Total Practicum Marks: 600

Structure of Part -I: Theory Course

Code	B.Ed. Course	Instructional Hours	Sessional Hours	Marks			Weightage internofin/ambous%
				External	Internal	Total	
Core Courses							
EDU 501	Foundations of Education	90	30	80	20	100	7.24
EDU 502	Pedagogical Knowledge	90	30	80	20	100	7.24
EDU 503	Secondary Education and Classroom Management	90	30	80	20	100	7.24
EDU 504	Learning Resources and Evaluation	90	30	80	20	100	7.24
Pedagogical Courses							
EDU 505	Pedagogical Content knowledge and Methodology -School Subject 1	90	30	80	20	100	7.24
EDU 506	Pedagogical Content knowledge and Methodology -School Subject 2	90	30	80	20	100	7.24
Total		540	180	480	120	600	43.43

Course	Name of Theory Course	Section
EDU 501	Foundations of Education	III- Education and Development IV- An Evolutionary Perspectives of Education
EDU 502	Pedagogical Knowledge	III- Learner and Learning IV- Teaching : Approaches and Strategies
EDU 503	Secondary Education and Classroom Management	III- Secondary Education: Policies & Issues IV- Classroom Organization & Management
EDU 504	Learning Resources and Evaluation	III- Learning Resources IV- Assessment & Evaluation of Learning
EDU 505	Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -1 Marathi, Hindi, English, Sanskrit, General Science, Commerce
EDU 506	Pedagogical Content Knowledge and Methodology	School Subject -2 History, Geography, Mathematics,

PART-II: PRACTICUM COURSE

Code	Subject	Hours			Marks			Weightage internofinofhours
		Class Hours	Learning Hours	Total Hours	Internal	External	Total	
EDU : 507	School Based Experiences							
a.	Initiatory School Experiences (10 Days)	60	30	90	60	--	60	5.43
b.	Internship Programme	72	24	96	50	--	50	5.79
EDU: 508	Practice Teaching Competency							
a.	Micro-Teaching (5+5 Lessons)	72	24	96	20	--	20	5.79
b.	Integrated Lesson (1 Lesson)	12	03	15	05	--	05	0.90
c.	Lesson Planning Workshop & Demonstration Lessons	36	09	45	10	--	10	2.71
d.	Simulated Teaching (1+1 Lessons) Each Method	18	06	24	20	--	20	1.45
e.	Stray Lessons (6+6) & 5+5 in Internship Programme	72	48	120	110	--	110	7.24
f.	Workshop on Constructivist Approach to Teaching (Planning of 1 lesson)	36	12	48	20	--	20	2.90
g.	Workshop on Preparation of Teaching aids	12	03	15	30	--	30	0.90
h.	Lesson Observations (Micro = 10, Bridge = 2, Demonstration =7 , Simulation = 4, Constructivism=2, ICT =2, Models =2,Stray Lessons = 31 Total =60)	30	15	45	60	--	60	2.71
i.	Workshop On ICT Based Lessons (Planning of 1+1 lessons)	18	12	30	20	--	20	1.81
j.	Workshop on Models of Teaching (Planning of 1+1 lessons)	18	06	24	20	--	20	1.45

EDU: 509	Development of Language and life skill	30	15	45	20	--	20	2.71
EDU: 510	Project Work							
a.	Action Research Workshop (Preparation of Proposal)	18	03	21	10	--	10	1.27
b.	Project related to Community Experience	30	05	35	20	--	20	2.11
c.	Physical Education Workshop	18	03	21	15	--	15	1.27
EDU: 511	Evaluation							
a.	Diagnostic Test on Content Knowledge and Remedial Programme	18	--	18	--	--	--	1.09
b.	Workshop on Comprehensive and Continuous Evaluation	18	06	24	20	--	20	1.45
c.	Twelve assignments (Two Open Book Assignment)	30	36	66	20	--	20	3.98
d.	External Viva	12	18	30	--	50	50	1.81
e.	Internal Examination	30	--	30	20	--	20	1.81
	Total Part II	660	278	938	550	50	600	56.57
	Grand Total Part I & II			1658			1200	100

EDU 501: FOUNDATIONS OF EDUCATION

Section I: Education and Development

Objectives: To enable the student teachers to

1. understand the relationship between Education and individual and National Development
2. examine the influence of political and policy decisions on Education and its aims, content and procedures
3. understand how Education derives its relevance from socio cultural contexts and critically reflects on the influence of education on quality of life
4. analyze the social context of education and it's bearing upon school system
5. examine the changing emphasis on Education in the context of Globalization, Liberalization and Privatization

Unit-1: Education for National Development

- a) Education: need, scope and process
- b) National development-meaning, scope and different view points
- c) Indicators of national development - Education Commission 1964-66, Planning Commission, World Bank, NPE-1986
- d) Education for Sustainable Development (ESD): Components: Brundtland Commission 1987 & UNESCO, Aims of education for Sustainable Development, Areas of SD (United Nations Division for SD)
- e) Role of education in ensuring Sustainable development,
- f) The perspective of education for national development in the NCF-2005

Unit-2: Emerging Interface between Political Process & Education

- a) Education as a key area of public policy- relevance, essentiality
- b) The National and State Education Policies and their formulation- political decision making process; relationship between constitutional provisions and educational policies- Right to Education
- c) Financial supplementation: grant-in-aid and developmental grants for implementing educational policy-the role of planning commission

Unit-3: Education and Economic Development

- a) Education for economic development-its meaning and nature
- b) Education as development of human resource: Education for Employability – academic concerns in education, Consumer driven educational programmes, Quality of life as an outcome of education,
- c) Education as an investment
- d) Privatization, private initiative and liberalization in education

Unit-4: Education, Individual Development and Socio-cultural Context

- a) Education for development of individual capabilities,
- b) Enhancement of quality of life and proactive participation in the socio-political-economic-cultural context,
- c) Education and Actualization of individual aspirations
- d) Education and development of life skills: preparation of individuals for the 21st century
- e) Education as an instrument of social change-influence of education on society, family and their practices
- f) Social inclusion: concept, need and scope,
- g) Socio-cultural influence on the aims and organization of education,
- h) Emerging trends in societies and their repercussions on education, globalization and internationalization of education

SESSIONAL WORK

(Any two, Each item 5 marks) (10 Marks)

- 1) Analyze writings on analysis of education-development interface and make presentations
- 2) Group discussions, debates and dialogue on the themes
- 3) Presentations on National educational policies
- 4) Preparation of reports on the state and centrally sponsored schemes of education

References

- Agrawal, J.C. & Agrawal, S.P., (1992), Role of UNESCO in Education, Vikas Publishing House, Delhi
- Anand, C.L., et.al., (1983), Teacher and Education in Emerging Indian Society, NCERT, New Delhi
- Govt. of India, (1986), National Policy on Education, Min. of HRD, New Delhi

- Govt. of India, (1992), Programme of Action (NPE), Min of HRD
- Mukherji, S.M., (1966), History of Education in India, Acharya Book Depot, Baroda
- Naik, J.P. & Sayed, N., (1974), A Student's History of Education in India, MacMillan, New Delhi
- NCERT, (1986), School Education in India - Present Status and Future Needs, New Delhi
- Salamatullah, (1979), Education in Social context, NCERT, New Delhi
- Ministry of Education, 'Education Commission "Kothari Commission".1964- 1966. Education and National Development. Ministry of Education, Government of India 1966
- Learning without Burden, Report of the National Advisory Committee, Education Act, Ministry of HRD, Department of Education, October, 2004
- National Policy on Education, 1986, Ministry of HRD, Department of Education, New Delhi
- Seventh All India School Education Survey, NCERT: New Delhi. 2002.
- UNDP, Human Development Reports. New Delhi. Oxford: Oxford University Press
- UNESCO, (2004), Education for All: The Quality Imperative, EFA Global Monitoring Report, Paris
- World Bank, (2004), Reaching The Child: An Integrated Approach to Child Development, Oxford University Press, Delhi

EDU 501: FOUNDATIONS OF EDUCATION

SECTION - II

AN EVOLUTIONARY PERSPECTIVE

OBJECTIVES: The student teachers will be able to -

1. analyze and understand educational concepts, their premises and contexts that are unique to education
2. understand and appreciate the nature and the purpose of education, their practical ramification in the school context
3. understand the meaning of values and its inculcation.
4. Understand the relation between education and philosophy.
5. understand the Aims and Objectives of education in the Indian constitution
6. inquire into the of teacher, school and the community in the changing perspectives of

pedagogy

7. understand the historical development of education and concern issues related to education system
8. understand the importance of systemic reforms in achieving quality education

Unit-1: Education as an evolving concept

- a. Meaning of education - ancient to present, formal, informal & non formal
- b. Changing concept of education related to school, curriculum, teacher, learner, teaching, learning, freedom, and control
- c. Modes of education-Face to face to distance mode of education, Values-meaning, types, inculcation of values.
- d. Relation between Education and Philosophy.

Unit-2: Aims of education

- a. Aims of education: Vedic, Buddhist, Jain & Islamic education
- b. Changing aims of Education in the context of globalization
- c. Educational aims as derived from the constitution of India
- d. Contribution of Educational Thinkers - Mahatma Gandhi, Tagore, Aurobindo, Dewey, J. Krishnamurthy, Russo

Unit 3 - Learning Environment: - the changing scenario

- a. Changing role of the teacher
- b. Shift in pedagogy: knowledge focused to teacher focused to learner focused learning environment
- c. Impact of learning environment on teaching learning
- d. Virtual learning environment

Unit: 4 - Education and its system

- a. Education as a system: Meaning and nature
- b. Present status and structure of school: Stage wise, stream wise (CBSE, ICSE)

- c. Role of state centre: Need for a national system of education,
- d. Systematic reforms in education

SESSIONAL WORK

1. Comparison of educational contribution of any two thinkers
2. An interview with an experienced teacher
3. A study of any one educational institution. Study includes the objectives, functions, problems and contribution to education
4. Create a report on aims of education at any one stage of education

REFERNCES

- Aggarwal, J.C. (2002), Development and planning of modern Education. Vikas publishing House, New Delhi
- Aggarwal, J.C., (1193), Landmarks of the History of modern Indian Education, Vikas publishing House, New Delhi
- Altekar, (1975), Education in Ancient India (7th Ed.) manohar prakashan Varanasi
- Bhatia, B.D., (1970), Theory and principles of Education (11th Ed.) Doabo House, New Delhi
- Brubacher, T.S., (1969), Modern Philosophies of Education, McGraw Hill co. Inc. New York
- Burechvarov, p., (1970), The concepts of knowledge, North Western University press, Evanston
- Chaube, S.P., (1981), Philosophical and Sociological Foundation of Educationa, Vinod Pustak Mandir, Agra
- Cole, Luella, (1950), A History of Education: Socrates to Montesori, Holt, Rinehart Winston, New York
- Curtis, S.J., (1968), An Introduction to Philosophy of Education University press, London
- Dash, D.N., (2005), Philosophical & Sociological Foundation of Education, Dominant Publisher, New Delhi
- Dewey, John, (1956), The child and the Curriculum and School and Society, University of

Chicago Press, Chicago, Illinois, V.S.A.

- Dewey, John, (1961), Democracy and Education, Macmilan. Co. New York
- Dewey, John, (1997), Experience and Education, touchstone, New York
- Goel, Aryna and Goel, S.L., (2009), Distance Education Principles, Potentialities and perspectives, Deep & Deep Publication Pvt. Ltd New Delhi
- Mayer, F. (1963), Foundation of Education, Charles Merril. Books Ohio
- Mohanty Jagannath (1988), Modern Trends In Indian Education, Deep Publication, Delhi
- Perters, R.S. (1973), Authority, Responsibility & Education (3rd Ed), Allen & Unwin, London
- Peters, R.S. (1967), The Concept of Education, Roulledge, U.K
- Pratile, R. (1997), Ideology & Education, David Macky Co.New Delhi
- Prema, Clarke, (2001), Teaching and Learning: the culture of Pedagogy, sage publication, New Delhi
- Reddy G. S. (2007), Current Issues in Education - Neelkamal Publication, Hydrbad.
- Sharma, Narayan, (1968), The selected works of Mahatma Gandhi, Navajivan Trust, Ahmedabad
- Sharma, R.A. (2008), Distance Education, Loyal Book Depot, Meerut
- Steven H. Cahn (1970), The Philosophical Foundation of Education, Harper & Row Publishers, New York
- Taj Haseen (2005), Current Challenges in Education, Neelkamal, Hyderabad

मराठी संदर्भ ग्रंथ सूची

- डॉ. तापकीर दत्तात्रय, डॉ.निर्मला तापकीर (२००८), शिक्षणाचे तात्विक व समाजशास्त्रीय अधिष्ठान, नूतन प्रकाशन, पुणे .
- डॉ. करंदीकर सुरेश, डॉ.मीना मंगरूळकर (२०१०), उदयोत्सुक भारतीय समाजातील शिक्षण, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर .
- डॉ.पुष्पा वास्कर व कै.आनंद वास्कर - माध्यमिक शिक्षण व शालेय व्यवस्थापन, याज्ञी प्रकाशन, नाशिक .
- डॉ. जगताप ह.ना. - प्रगत शैक्षणिक तंत्रविज्ञान आणि माहिती तंत्रविज्ञान, नित्यनूतन प्रकाशन .
- के.के. जाधव - नवीन काळाचे शिक्षण- तत्वज्ञान, मन प्रकाशन, नाशिक .

- डॉ. वीरकर प्रभाकर वीरकर प्रतिभा - शालेय शैक्षणिक अधिष्ठान, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे .
- डॉ. निलीमा सप्रे आणि पाटील प्रीती - गतीमान शिक्षणासाठी विचारप्रवाह, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर .
- डॉ. येवले सीमा (संपा .) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान आणि माहिती तंत्रविज्ञान, नित्यनूतन प्रकाशन, पुणे .
- डॉ. शेवते र . आणि पाटील प्रीती - भारतीय शिक्षणप्रणालीचा विकास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर .
- प्रा .पवार ना .ग . भारतीय शिक्षणातील आधुनिक विचारप्रवाह, नूतन प्रकाशन, पुणे .
- प्रा .जाधव एम .एल .आणि प्रा .माने आर .आर . - शालेय व्यवस्थापन, फडके प्रकाशन .
- डॉ .भोसले रमा, डोणे उज्वला - शिक्षणातील बदलते विचारप्रवाह, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर .
- डॉ . बापट भा .गो .- शैक्षणिक प्रश्न आणि महाराष्ट्रातील शैक्षणिक विकास, व्हीनस प्रकाशन .
- प्रा .जाधव, भोसले - भारतीय शिक्षणाचा विकास, फडके प्रकाशन .
- प्रा . घोरमोडे यु .य .- शैक्षणिक तत्वज्ञान व समाजशास्त्र, विद्या प्रकाशन .
- प्रा .अहेर हिरा - उदयोन्मुख भारतीय समाजातील शिक्षण व शिक्षक, विद्या प्रकाशन, नागपूर .
- प्रा . घोरमोडे यु .य .- शैक्षणिक प्रशासन व व्यवस्थापन विद्या प्रकाशन .

EDU 502: PEDAGOGICAL KNOWLEDGE

SECTION I: Learner and learning

Objectives: To enable student teacher to

- 1) understand the nature of psychology and educational psychology
- 2) understand the learners behaviour
- 3) acquire the knowledge about the process of growth and development
- 4) understand the development tasks of different tasks of different stages
- 5) apply the knowledge of individual difference
- 6) get the knowledge of emotional intelligence
- 7) understand the process of learning
- 8) understand the process of transfer of learning
- 9) apply the pedagogical principles
- 10) get knowledge of concept, characteristics and nature of teaching process
- 11) understand the factors influencing learning process
- 12) understand the relation between teaching and learning
- 13) understand the concept of teaching as a planned activity
- 14) use of the knowledge of social psychology for teaching learning process
- 15) use various tools to study classroom dynamics
- 16) apply the knowledge of leadership to develop leadership skills

Unit-1 Meaning and Nature of Educational Psychology and Social Psychology

- A) Psychology -meaning and scope
 - 1) Educational psychology – meaning, scope and limitations.
 - 2) Use of educational psychology
 - 3) Methods of the study learner behaviour - introspection, observation, experimental, case study.
- B) Social Psychology
 - 1) Definition of social psychology, group behaviour, group dynamics and classification of groups.
 - 2) Characteristics of groups tools - to study classroom dynamics, sociometry, cumulative record card, observation.
 - 3) Meaning and importance of leadership:- characteristics of leadership, training of leadership in school.

Unit-2 Nature of Learner

- a) Concept of growth and development, general principles of development
- b) Factors influencing growth and development such as—heredity and environment, nutrition, child rearing
- c) Developmental of tasks an adolescent- physical, cognitive, social, emotional, moral, language and interrelationship and their implications
- d) Need of Guidance and counseling to Adolescents

Unit-3 Understanding differences between learners

a) Individual Differences

- 1) Individual differences meaning, nature and causes
- 2) Children with physical difference i. e. visual, hearing, physical, sensory
- 3) Methods of assessing individual differences:- grouping, individualized instruction, guidance and counseling
- 4) Bridge courses for enrichment activities and clubs

b) Intelligence

- 1) Measurement of intelligence : test verbal, non-verbal, performance individual and group
- 2) Understanding differently able learners, slow learners, gifted and dyslexics
- 3) Concept of emotional intelligence & multiple intelligence (only Howard Gardner's Theory)

Unit-4 Understanding and learning and factors influencing learning

A) Understanding Learning

- 1) Meaning, nature and characteristics of learning, and learning curve
- 2) Pedagogic principle for organizing learning: behaviouristic, cognitivistic and humanistic, learning by insight
- 3) Transfer of learning: Meaning and types

B) Factors of influencing learning

- 1) Biological and heredity factors influencing learning
- 2) Remembering and forgetting factors influencing learning
- 3) Attention, Motivation, perception Imagination, memory techniques (conceptually)

SESSIONAL WORK

- 1) Any one experiment on learning - division of attention, memory, transfer of learning, (compulsory)

Any one of following

- 2) Case study of learner Problem - talented child /Id child/a slow learner /a disadvantaged child.
- 3) Study of intelligence of at least 5 school children relating it with achievement and other background factors
- 4) Influences of media on learning in role of parents and teachers
- 5) Visit and report to special school

SR. NO	Unit	Hours	Marks
1	Unit -1 Meaning And Nature Of Educational Psychology and Social Psychology	15	12
2	Unit-2 Nature Of Learner	8	8
3	Unit-3- Understanding Differences between learners	11	10
4	Unit 4-Understanding and learning and factors Influencing learning	11	10
5	Sessional work	15	10

List of Recommended Books:

- 1) Aiken, L. R. (1985), Psychological Testing and Assessment Bestion-Allwayn and Bacon
- 2) Bower, G. M. (1986), The Psychology of Learning and Motivation Academic Press

- 3) Crow, (1963), Educational Psychology, Eurasia, New Delhi
- 4) Dandekar, W. N. (1970), Fundamentals of Experimental Psychology 3rd ed. Moghe Prakashan Kolhapur
- 5) Dandekar, W. N. (1981), Psychological Foundation of Education Ecl2, Mac-Milan, company Delhi
- 6) Gogc, N. L. & Becline, D. C. (1975), Educational Psychology Rand N. C. Naily College, Chicago
- 7) Hilgard Ernest, R. (1975), Introduction to Psychology 6th ed. harccouit New York
- 8) Johan Dececco, (1970), Psychology of learning and Instruction. Prentice hall of India Pvt. Ltd. New Delhi
- 9) Kejan, Jerome, The Nature Of the Child New York, Harper and Row International
- 10) Kundu, C. L. and D. N. Tutoo (1985) Educational Psychology, New Delhi, Sterling Publishers
- 11) Kuppuswamy Advanced Educational Psychology.
- 12) Mangal, S. K. (1979), Psychological Foundations of Education, Ludhiana, Prakash Brothers Education Publishers
- 13) Mathur, S. K. (1979), Educational Psychology, Agfa. Vinod Pustak Mandir
- 14) Morris E. Egon, (1966), Psychological .Foundations of Education. Holt, Rinehart and line
- 15) Rastogi, K.G. Educational Psychology CIE Delhi University Meerul, Rastrgi Publication
- 16) R. A. Sharma, (1959), Technology of Teaching. Daya Printers. 1/9-D, Saket, Meerut
- 17) Travers Johan, F. (1970), Fundamentals of Psychology, Pennsylvania, International Text-Book Company
- 18) Valentine, C. W. (1957), The Normal Child and Some Of Its Abnormalities, USA. Penguinim books
- 19) Valentine, C. W. (1965), Psychology and its, Bearing on Education, Second Edition London, Methuen & Company
- 20) आफळे, रा. रा. बापट, भा. व. (1973), शिक्षणाचे मानसशास्त्रीय अधिष्ठान, श्री. विद्या प्रकाशन पुणे.
- 21) कुलकर्णी, के. व्ही. (1977), शैक्षणिक मानसशास्त्र श्री विद्या प्रकाशन, पुणे.
- 22) खरात, आ. पा. (1974) प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र श्री. विद्या प्रकाशन पुणे.
- 23) गोगटे श्री. ब. शैक्षणिक मानसशास्त्र, श्री. विद्या प्रकाशन पुणे.
- 24) जगताप, ह. ना. शैक्षणिक मानसशास्त्र, श्री. विद्या प्रकाशन पुणे.
- 25) दांडेकर, वा. ना. (1970), प्रायोगिक व शैक्षणिक मानसशास्त्र, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर.
- 26) पारसनीस, न.रा. (1987), प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र, नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 27) पंडीत, र.वि. (1967), सामाजिक मानसशास्त्र, प्रयेश प्रकाशन, नागपूर.
- 28) बनारसे, एस. जे. (1970), प्रायोगिक मानसशास्त्र, व्हिनस प्रकाशन, पुणे.
- 29) हरोरीकर, लक्ष्मण बळवंत, (1968), शिक्षणाचे मानसशास्त्र, ओरिएन्ट लॉगमन्स, मुंबई.
- 30) भोसले संभाजी, इनामदार इरफान, (2006), अध्ययनार्थीचे मानसशास्त्र, समृद्धी प्रकाशन, कोल्हापूर.

EDU 502 : PEDAGOGICAL KNOWLEDGE

SECTION II : TEACHING APPROACHES AND STRATEGIES

Course Objectives: To enable the student teachers to-

1. Comprehend the meaning, nature, and principles of teaching.
2. Demonstrate his/her role of a teacher at different phases of teaching.
3. Write instructional objectives for teaching of a subject.
4. Use different strategies and approaches of teaching.
5. Use instructional/teaching skills effectively in their day to day teaching.

UNIT- 1: Understanding Teaching

- (a) Meaning, nature, characteristics, assumptions and principles of teaching.
- (b) Levels of teaching: meaning, characteristics, merits, and demerits of Memory level, Understanding level, and Reflective level of teaching.
- (c) Teaching as a planned activity: elements of planning the teaching activity.
- (d) Proficiency in teaching: competencies, commitment, and performance areas for teaching.
- (e) Factors affecting teaching.

UNIT- 2: Pre-active Phase of Teaching

(Teacher roles and functions in the Pre-active phase)

- (a) Visualizing: visualizing the learner and learner readiness, learner characteristics, the subject matter (content) and their interlinkages, the learning resources, approaches and strategies.
- (b) Decision making on outcomes: establishing general instructional goals, specification of objectives for learning, allocation of time for various activities/tasks.
- (c) Decision making about the content/Selection of content to be taught.
- (d) Decision making on instructional strategies and approaches: expository or inquiry strategies, individualized or small group or whole group approach.
- (e) Preparing for instruction: identifying and selecting available learning resources or developing required learning resources.
- (f) Preparation of Unit plan and Lesson plan.

UNIT- 3: Interactive Phase of Teaching-Strategies, Approaches and Skills of Teaching.

(Teacher roles and functions in selecting appropriate Strategies, approaches and at interactive phase).

- (a) Teacher roles and functions at Interactive phase: sizing up of the class, diagnosis of learner, action and reaction, deployment of strategies.
- (b) Meaning and concept of approach, strategy, and models of teaching.
- (c) Teaching Strategies: Expository strategy as approach to teaching- Lecture, Demonstration, Advance Organizer Model.
- (d) Inquiry strategy as approach to teaching- Concept Attainment Model, Inductive Thinking Model.
- (e) Teaching Approaches: Approaches to individualized instruction- Computer Assisted Learning (CAL), Programmed Instruction.
- (f) Approaches to small group or whole group instruction-Cooperative and Collaborative Approach, Brain Storming, Role Playing.
- (g) Teaching /instructional skills: Soliciting and Reacting, Verbal and Non-verbal, Feedback and Re-enforcement.

UNIT- 4: Post-active Phase of Teaching and Professional Development of the Teachers.

(Teacher roles and functions in the Post-active phase)

- (a) Selecting appropriate testing devices and techniques.
- (b) Evaluation of Learning Outcomes: Using learner achievement as a feedback for evaluating teacher/teaching effectiveness.
- (c) Reflection on appropriateness and sufficiency of planning and implementation activities of a teacher.
- (d) Reflection and appraisal for professional development in teaching: Self reflection, observation and feedback by peers, appraisal/feedback by students.
- (e) Teacher as a Professional: Professional qualities of a teacher, professional development of a teacher.

SESSIONAL WORK

1. Writing instructional objectives for different content.
2. Classification of instructional objectives of a lesson under domains and levels.
3. Practice of teaching strategies in a simulated situation.
4. Practice of various teaching approaches in a simulated situation.
5. Practice of various teaching skills in a simulated situation.
6. Preparation of Unit plan and Lesson plan.
7. Presenting seminar on any topic.
8. Group discussion on the role of the teacher in using different strategies and approaches.

REFERENCES

1. Bloom, B. S., Englehart, M. D., Hill, W. H. and Khrathwohl, D. R. (1956, 1964). Taxonomy of Educational Objective Handbook 1, Cognitive Domain, Handbook 2, Longman, London.

2. Buch, M. B. and Shantaram, M. R. (1972). Communication in Classroom, CASE, Faculty of Education & Psychology. M. S. University. Baroda.
3. Davis, Irork, (1971), The Management of Learning, McGraw hill, London
4. Jangira, N. K., and Ajit Singh (1982), Core Teaching Skills: The Microteaching Approach, NCERT, New Delhi
5. Nagpure, V., (1982), Teacher Education at Secondary Level, Himalaya Publishing House, 'Ramdoot', Dr. Balerao Marg, Girgaon, Bombay 400 004
6. Passi, B. K., (1976), Becoming Better Teacher Microteaching Approach, Sahitya Mudranalaya, Ahmedabad
7. Sharma, R. A., (1983), Technology of Teaching, International Publishing House, Merrut
8. Kumar, K. L., (1996), Educational Technology, New Age International (P) Ltd. Publishers, New Delhi
9. Singh, L. C., Microteaching: Theory and Practical, National Psychological Corporation, Agra
10. Singh, R. P. & Rana, Gopal, (2011), Teaching Strategies, APH Publishing Corporation, Ansari road, Darya Ganj, New Delhi

11. Mehra Vandana (1995). Educational Technology, S.S. Publishers, Delhi.
12. Saxena, N. R. Swarup & Oberai, S. C. (1994). Technology of Teaching, Surya Publication, Merrut.
13. Goswami Meena Kumari (2008). Educational Technology, Asian Books Pvt. Ltd., Darya Ganj, Delhi.
14. Sharma, A. R. (2007). Educational Technology, Vinod Pushtak Mandir, Agra.
15. Singh, Y. K., Sharma, T. K. & Upadhya Brijesh (2008). Educational Technology: Teaching Learning, APH Publishing Corporation, New Dwlhi.
16. A. Ram Babu & Dandapani, S. (2009). Microteaching, Neelkamal Publication Pvt. Ltd., New Delhi.
17. Joyce, B., Weil, M. & Calhoun, E. (2009) Models of Teaching, PHI Learning Pvt. Ltd., New Delhi.
18. कळके, शिरगावे व शेंडगे (2005). अध्ययनार्थीचे मानसशास्त्र आणि अध्यापन प्रक्रिया, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
19. करंदीकर सुरेश (2009). अध्ययन अध्यापनाचे मानसशास्त्र, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
20. जगताप, ह.ना. (2009). प्रगत शैक्षणिक तंत्रविज्ञान आणि माहिती तंत्रविज्ञान, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे.
21. पाटील प्रशांत (2007). शैक्षणिक तंत्रविज्ञान आणि व्यवस्थापन, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे.
22. चिचोलीकर कृतिका, जाधव रवि (2010). अध्यापक शिक्षण, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे.
23. सप्रे निलीमा, पाटील प्रिती व पाटील ज्योती (2011). गतिमान शिक्षणासाठी विचारप्रवाह , फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
24. फडके वासंती (1988). अध्यापनाची प्रतिमाने, नूतन प्रकाशन, पुणे.
25. जगताप, ह.ना. (1992). शिक्षणातील नवप्रवाह व नवप्रवर्तने , नूतन प्रकाशन, पुणे.
26. पाटील अशोक मारुती (2002). अध्यापनाची प्रतिमाने, सन्मित्र प्रकाशन, कोल्हापूर.

EDU 503: Secondary Education and Classroom Management

SECTION I

Secondary Education: Policies and Issues

Objectives: To enable the student teachers to

1. understand the concept and importance of Secondary Education
2. view the Secondary Education before and after independence
3. understand the structure and curriculum of Secondary Education in Maharashtra
4. understand the Universalisation of Secondary Education
5. understand the equality of Education and Constitutional provisions for ensuring equality and forms inequality
6. understand the policies of Secondary Education
7. understand the Quality Education its standards and enhancement in Secondary Education
8. understand the issues of Secondary Education
9. understand Diversification of subjects, peace education and Environment education
10. understand the importance of education for sustainable development

Unit-1 Concept of Secondary Education and its development after Independence

- a) Concept and Importance of Secondary Education
- b) Review of Secondary Education related to aims, objectives, structure and curriculum
- c) Present Structure and curriculum of Secondary Education in Maharashtra
- d) Features of curriculum of Secondary Education in Maharashtra

Unit-2 Universalisation of Secondary Education

- a) Concept, need and status of universalisation of Secondary Education
- b) Meaning of Equality of Educational Opportunities, provisions and outcomes
- c) Constitutional provisions for ensuring equality
- d) Nature and forms of Inequality including dominant and minor groups, gender inequality in schooling; public private schools, Rural urban schools and different school systems- schools for education of the challenged

Unit-3 Policies of Secondary Education

- a) Right to Education Policies of medium of instruction
- b) Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan and Continuous Comprehensive Evaluation
- c) Vocationalisation of Secondary Education

- d) Quality Education: Standards for Performance, Enhancement of Quality in Secondary Education

Unit-4 Issues of Secondary Education

- a) Enrolment of students, lack of Community Life, Defective Examination System, Lack of Guidance and Counseling, Drag addition
- b) Diversification of Subjects, Peace Education, Environment Education
- c) Education for the sustainable Development
- d) School Complex and Common School

SESSIONAL WORK

1. Presentation on the reports and policies on USE
2. Analysis of school curriculum for integrating environmental concerns
3. Conduct surveys of various educational contexts (eg. Schools of different kinds) to indentify various forms of inequality.
4. Individual of group programme to visualize feasible school-based strategies for contributing to 'peace' and 'environmental conservation'
5. One sessional test
6. Planning and organization of co-curricular activity in school.
7. Preparing proposal for establishment of new Secondary School
8. Seminar on curriculum of Secondary School after 1968
9. Group Discussion on Vocationalisation of Secondary education

EDU 503: Secondary Education and Classroom Management

SECTION II: Classroom Management

Course Objectives: - To enable student teachers to -

1. understand the concepts classroom organization and management
2. describe approaches to classroom management
3. understand ways of preventing problems in managing a classroom
4. list physical resources and describe how to maintain them
5. explain the role of teachers and the head master in ensuring a vibrant school climate

Unit1. Classroom Organization

- a. Managing of classroom organization-purposes, concept of a smart classroom

- b. Seating arrangements for various purposes
- c. Display area and chalkboard-other facilities such as OHP and multimedia in classroom
- d. Characteristics of school-climate-conducive, learner friendly, inclusive, vibrant
- e. Relation between school policy and school climate

Unit2. Physical Facilities in a school

- a. Physical resources in a school physical
- b. Space (building with adequate classroom space, adequate furniture, learning resources such as the labs, library, sports field, staff rooms and rest rooms etc.)
- c. Equipment, school records and registers.

Unit3. School Environment – Teacher Role

- a. School as an institution with an environment of its own
- b. Leadership style of the headmaster and its influence on teacher role performance
- c. Visualize the requirements-procure, maintain and replenish with support of authorities
- d. Teacher self assessment and accountability-importance of feedback
- e. Factors affecting school environment-goodwill, acceptance, belongingness, openness, orderliness, and access, both among teachers and between teachers and students
- f. Promoting self-esteem among students
- g. Team work and transparency in the functioning among teachers
- h. Human Resource Management for TQM

Unit4. Classroom Management

- a. Classroom Management- concept, need and approaches
- b. Role of Students in a classroom-leader, follower and non participant
- c. Role of a teacher in classroom management relationship between leadership styles of a teacher and classroom discipline
- d. Planning: annual and long term, annual school calendar
- e. Time management, Time table-importance, principles and types
- f. Management behaviour problems in a classroom, preventative, supportive and corrective
- g. Common mistakes in classroom behaviour management
- h. Establishment of routines, rules and procedures
- i. Punishment and its legal implications the rights of a child

SESSIONAL WORK

1. Practice of various approaches to classroom management in simulated group work.
2. Review the school time-table planning and its effectiveness towards attaining academic expectations laid by National Curriculum Framework.
3. Conduct a group discussion on “the impact of organizational climate on the effective performance of teachers”.
4. Prepare an action plan of the co-curricular activities for an academic year of school.

List of Recommended Books:

1. Agarwal S.P. and Biswas (1986) development of education in India
2. Aggrawal, J.C., 1967, Educational Administration School Organisation and Supervision, Arya Book Depot, New Delhi
3. Barr, A.S. and Button, W.H., supervision and improvement of instruction
4. Kochhar S.K. (1981) Pivotal issues in Indian education
5. Kochhar, S.K., 1964, secondary school Administration, University Publishers, Delhi
6. Mohanty, Jagannath, (1990), Educational Administration, Supervision and School Management.
7. Phyllis, Click, 1981, Administration of Schools for Young Children, (2nd Ed.), Delmar Publishers INC
8. Report of Indian review committee 1977
9. Report of Indian secondary education commission 1952-53
10. Report of Indian secondary education commission 1964-66
11. Report of Ramamurti commission 1992
12. Ryburn, W.M., 1960, The Organisation of Schools, Oxford University Press, London
13. Sidhu, K.S., 1982, School Organisation And Administration, Sterling Publishers Pvt. Ltd., New Delhi
14. Singh, M.P., (1948), report of the Indian university commission
15. Verghese, T. Paul, 1959, School Organisation, MacMillan and Co. Ltd., Madras
16. अकोलकर, ग.वि., पाटणकर, ना.वि., (1983), शालेय व्यवस्थापन आणि प्रशासन, नीलकण्ठ प्रकाशन, पुणे
17. इनामदार, इरफान व भोसले, संभाजी, 2006, शालेय व्यवस्थापनाचे शिक्षण, समृद्धी प्रकाशन, कोल्हापूर
18. डॉ. उपासनी, ना.के., कुलकर्णी, के.व्ही.,(1987) नवे शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र

19. डॉ. सौ. गटकळ, रंजना संतोष, 2007, माध्यमिक आणि उच्चमाध्यमिक शिक्षणाची विकास, प्राजक्ता प्रकाशन, नाशिक
20. प्रा. गाजरे, प्रा. चिटणीस, डॉ. मार्टीन, 1999, शिक्षणाचे अधिष्ठान, नूतन प्रकाशन, पुणे, 30
21. प्रा. गाजरे, रा. वि., प्रा. नानकर, म. ल., प्रा. पुराणिक चं. बा., (1996), शालेय व्यवस्थापन, नूतन प्रकाशन, पुणे
22. डॉ. जाधव, मोहन, प्रा. भोसले, आरती, प्रा. सरपोतदार, प्राची, 2008, माध्यमिक शिक्षण, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
23. डॉ. जाधव, एम. एल., माने, आर. आर., (2002), शालेय व्यवस्थापन, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
24. डॉ. दुनाखे, अरविंद, (1998), शालेय व्यवस्थापन, प्रकाशन व संघटन, नूतन प्रकाशन, पुणे-30
25. डॉ. दुनाखे, अरविंद, 1995, शैक्षणिक व्यवस्थापन व प्रशासन, नूतन प्रकाशन, पुणे
26. डॉ. पारसनीस, न.रा., 1995, भारतातील शैक्षणिक नियोजन, नूतन प्रकाशन, पुणे
27. डॉ. पाटील, लीला, 1990, माध्यमिक शाळा, संचालन व संवर्धन
28. डॉ. बापट, भा. गो., (1988), शैक्षणिक संघटना, प्रशासन व प्रश्न, व्हिनस प्रकाशन, पुणे
29. डॉ. भिलेगांवकर, सदानंद, प्रा. भिलेगांवकर स्मिता, 2006, माध्यमिक शिक्षणाची कार्यपद्धती, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे
30. भोसले, कुंदा, (1994) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणातील समस्या
31. माध्यमिक शाळा संहिता, नवीन सुधारित आवृत्ती (1992)
32. डॉ. वास्कर, पुष्पा, 2010, शैक्षणिक व्यवस्थापन, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे
33. डॉ. वास्कर, आनंद व डॉ. वास्कर, पुष्पा, (2006), माध्यमिक शिक्षण आणि शालेय व्यवस्थापन, याज्ञी प्रकाशन, नाशिक
34. डॉ. वास्कर, आनंद व डॉ. वास्कर, पुष्पा, 2004, भारतीय शिक्षणाचे बहुजनीकरण, नूतन प्रकाशन, पुणे
35. डॉ. वास्कर, आनंद, वास्कर, पुष्पा, (1998) भारतीय शिक्षणाचे बहुजनीकरण
36. वीरकर, प्रभाकर व डॉ. वीरकर, प्रतिभा, 1987, शालेय शैक्षणिक अधिष्ठान भाग-2, द्वारका प्रकाशन, पुणे
37. डॉ. शिवणेकर, लक्ष्मण माधवराव, 1999, माध्यमिक शिक्षण संरचना व कार्यपद्धती, नूतन प्रकाशन, पुणे,

EDU: 504 LEARNING RESOURCES AND EVALUATION

SECTION – I

LEARNING RESOURCES

Course Objectives:

After completion of the course, the students will be able to-

- 1 understand teaching as a process of communication and be aware of various resources available for making it effective.
- 2 prepare and use appropriate instructional material for effective classroom teaching.
- 3 organize learning with active participation of learners – individually and in group.
- 4 design and develop an ICT integrated learning resources.
- 5 reflect critically an ICT integrated learning resources.

Note: Figure to the right side of each unit indicates weightage of marks.

UNIT: 1 LEARNING, COMMUNICATION AND EXPERIENCE 10

- a) Communication: concept, nature, components, types of communication, classroom communication. Role of media in communication process.
- b) Learning experiences: types, nature, communication through learning experiences, and role of learning experiences in effectiveness of teaching –learning.
- c) Resources for self learning: concept, principles of self learning, ways and means of promoting self learning. Designing self learning material : principles and steps
- d) Learning to learn skills: Teacher’s role in promoting learning to learn skills

UNIT: 2 LEARNING RESOURCES FOR CLASSROOM TEACHING 10

- a) Print Resources:- meaning ,purpose, steps in development,. Resources for communicating verbal experiences: textbook, workbook, and instructional material
- b) Audio Resources: meaning, purpose, steps in development. Resources for communicating audio experiences: Educational radio broadcast, audio programme –strengths and weaknesses
- c) Visual Resources: meaning, purpose, steps in development.
Non- projected visual resources: - graph, map, poster, models and materials,
Projected visual resources; - still visuals – slides, transparencies, film strips. Moving visuals – film, video, animation

UNIT: 3 CLASSROOM LEARNING COMMUNITY AS LEARNING RESOURCES 10

- a) Learning Group as Resource for Learning – Understanding Dynamics of a Group.
- b) Variety of ways of organizing learning in group :- Meaning , advantage and guidelines of learning organizations.
- c) Teacher's Role :- Teacher's role in building learning communities in a classroom through promotion of common goals, partnership, shared leadership, co-evolving and co-learner
- d) Cooperation and competition as process in group learning:- possibilities in organizing cooperative and collaborative learning, peer coaching, assessment of group learning

UNIT: 4 TECHNOLOGY -ENHANCED LEARNING RESOURCES 10

- a) ICT and multimedia as technology- enhanced communication devices in teaching learning: A comparative review of various learning resources.
- b) Interactive white board – concept its features and advantages.
- c) Computer and internet – Computer as learning resources for presentation, documentation, word processing. Internet as Information Resources: Role of internet as learning resources.
- d) Changing role and competencies of teacher in technology enhanced learning.

SESSIONAL WORK

Any two of the following

- 1 Group discussion on factors of communication affecting on the learner.
- 2 Preparation of workbook on any one unit of your first method.
- 3 Seminar on role of media in communication process.
- 4 Visit to radio broadcast center and prepare a report on it.
- 5 Design a self learning material on any one unit of your first method.
- 6 Comparative review of various learning resources.
- 7 Conducting seminar by using projected visual resources.
- 8 Use of social networking sites in education.
- 9 Open book assignment.
- 10 Develop self learning material on any one unit at secondary level.

Scheme of Marking

Total Marks = 10

05 Marks for each sectional work

List of Recommended Books

1. D. Jonassen, (Ed), (1996), Hand book of research in educational Communications and technology. Scholastics Press
2. Dale, Edgar, (1961), Audio -Visual Methods in teaching (Revised) Hoft, Rinehart and Winston, New York
3. Das, RC, (1993), Educational Technology - A basic Text, sterling publishers, New Delhi
4. Kumar, K.L, (1996), Educational Technology; New Age International (P) Ltd publishers, New Delhi.
5. Brown, I.W., (1983), Instructional Technology - media & Methods , New York McGraw hill
6. Yeole, Cima, (1990), Educational Technology, New Delhi: Deep and publication
7. Sharma, A.R., (1935), Educational Technology Agra. Vinod pustak mandir
8. Yelo, Cima, (1990), Educational Technology. Kolhapur
९. चव्हाण कि शोर, महाले संजिवनी, पाटील सुरेश (२००३) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान आणि शैक्षणिक मूल्यमापन. नाशिक : प्रज्ञा प्रकाशन.
१०. पाटील, बी.एम.,शिखरे व्ही.पी. (२०११) शैक्षणिक क तंत्रविज्ञान व माहिती तंत्रविज्ञान. क कोल्हापूर : फडके प्रकाशन.
११. बरवे, मीनाक्षी, धारणकर माधवी (२००६) शिक्षणात संगणक आणि माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञान.पुणे : नित्य नूतन प्रकाशन.
१२. बागाडे, विशाखा (२००७) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान डीटीएड द्वितीय वर्षासाठी पुणे : निराली प्रकाशन.
१३. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (१९९६) कार्यानुभव संगणकाची तोंडओळख इयत्ता आठवी शिक्षक हस्तपुस्तिका. पुणे : अलर्ट डी टी प्रिंटर्स.
१४. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (२००४) कार्यानुभव व माहिती
१५. तंत्रज्ञान इयत्ता आठवी शिक्षक हस्तपुस्तिका. पुणे : रुना ग्राफिक्स.
१६. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (२००७) कार्यानुभव माहिती तंत्रज्ञान मार्गदर्शिका इयत्ता सहावी. मुंबई : प्रिंटेक ग्राफिक्स (इं) प्रा. लि.
१७. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (२००७) कार्यानुभव माहिती तंत्रज्ञान मार्गदर्शिका इयत्ता आठवी. मुंबई : प्रिंटेक ग्राफिक्स (इं) प्रा. लि.
१८. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (२००८) कार्यानुभव माहिती तंत्रज्ञान मार्गदर्शिका इयत्ता सातवी. मुंबई : ईसवी ग्राफीक.

१९. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ (२००९) कार्यानुभव माहिती तंत्रज्ञान मार्गदर्शिका इयत्ता पाचवी. मुंबई : प्रिंटेक ग्राफिक्स (इं) प्रा. लि.
२०. महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ (२००६) माहिती तंत्रज्ञान शिक्षक हस्तपुस्तिका इयत्ता नववी. पुणे : चिंतामणी प्रिंटर्स.
२१. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ (२०००) संशोधन मार्गदर्शन मालिका पुष्प पंधरा एम.एड. साठी पुष्पे. नाशिक.
२२. येवले, सीमा (२००४) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान. पुणे : नित्य नूतन प्रकाशन.
२३. रविकिर्ती, सा. आल्लमप्रभू (२००६) शिक्षणातील माहिती तंत्रज्ञान. सातारा : सागर एज्युकेशन एंटरप्राइजेस.
२४. वीरकर, प्रतिभा (२००६) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान आणि शिक्षण. पुणे : विद्यार्थी गृह प्रकाशन.

EDU: 504 LEARNING RESOURCES AND EVALUATION

Section II

Assessment and Evaluation Of Learning

Objectives: The student teachers will be able to:

1. Understand the nature of assessment and evaluation and their role in teaching-learning.
2. Understand the perspectives of different schools of learning assessment.
3. Examine the contextual roles of different forms of assessment in schools.
4. Understand the different dimensions of learning and related assessment procedures, tools and techniques.
5. Develop assessment tasks & tools to assess learners performance.
6. Analyze, manage, and interpret assessment data
7. Analyze the reporting procedures of learners performance in schools.
8. Develop indicators to assess learners performance on different types of tasks
9. Examine the issues & concerns of assessment and evaluation practices In Schools.
10. Understand the policy perspectives on examinations and evaluation and their implementation practices.

Note : Figures to the right side of each Unit Indicate weightage.

Unit 1: Perspectives of Assessment and Evaluation (10 Marks)

- a) Meaning of Assessment, Measurement, Tests, Examination, Appraisal, and Evaluation and their interrelationships & Purposes of Assessment: Prognostic, Monitoring of Learning, Providing Feedback, Promotion, Placement, Certification, Grading and Diagnostic
- b) Principles of assessment and evaluation, types of evaluation.
- c) Behaviorist, Cognitivist and Constructivist Perspectives
- d) Classification of assessment: based on purpose (prognostic, formative, diagnostic and summative) scope (teacher made, standardized), attribute measured (achievement, aptitude, attitude, etc.), nature of information gathered (qualitative, quantitative), mode of response (oral, written & practical), nature of interpretation (norm referenced, criterion referenced) and context (internal, external)

Unit 2: Assessment of Learning (10 Marks)

- a) Dimensions of learning: cognitive, affective and performance.
- b) Assessment of cognitive learning: types and levels of cognitive learning: understanding and application; thinking skills –convergent, divergent, critical, problem solving and decision making; items and procedures for their assessment.
- c) Assessment of affective learning: attitude and values, interest, self-concept; items and procedures for their assessment.
- d) Assessment of Performance: tools and techniques for assessment of skills.
- e) Grading: Concept, Types and Application: indicators for grading ;CBSE and State evolved indicators.

Unit 3: Assessment for Learning (10 Marks)

- a) Need for continuous, formative and diagnostic assessment.
- b) Use of Projects, Assignments, Work sheets, Practical work, Performance based activities, Seminars and Reports as assessment devices and use of assessment devices.
- c) Assessment of Group Processes - Collaborative/Cooperative Learning and Social skills.
- d) Portfolio Assessment – its meaning, scope and uses; Planning, development and assessment.
- e) Self, Peer and Teacher Assessments.

Unit 4: Planning, Construction, Implementation & Reporting of assessment. (10 Marks)

- a) Stating of Assessment Objectives - Need for integrated objectives. Existing Practices in assessment & evaluation-Unit test, half yearly & annual exam, semester system, board exam & entrance test

- b) Deciding on the nature and form of assessment - oral tests and written tests; open book examination; weight age to content, objectives, allocation of time; Preparation of a blue print.
- c) Construction/selection of items; Guidelines for construction of test items Assembling the test items; Guidelines for administration.
- d) Scoring procedure – manual and electronic; Development of Rubrics
- e) Analysis and Interpretation of Students' Performance Processing test performance: calculation of percentages; measures of central tendency; graphical representations and interpreting performance ,Item response analysis
- f) Reporting Student Performance – Content and formats; Progress Reports, Cumulative records, Profiles etc.

Sessional Work: (Any two)

5 Marks Each

1. Planning of an achievement test.
2. Planning of other assessment tools.
3. School visits followed by presentation on evaluation practices in schools.
4. Data processing and interpretation of any achievement test of school students.
5. Presentation of papers on issues and concerns / trends in assessment and evaluation.
6. Presentation of papers on examination and evaluation policies.
7. One sessional test.

References:

1. Bransford, J., Brown, A.L., & Cocking, R.R. (Eds.). (2000). How people learn: Brain, mind, experience, and school. Washington, DC: National Academy Press.
2. Burke, K. (2005). How to assess authentic learning (4th Ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin.
3. Burke, K., Fogarty, R., & Belgrad, S (2002). The portfolio connection: Student work linked to standards (2nd Ed.) Thousand Oaks, CA: Corwin.
4. Carr, J.F., & Harris, D.E. (2001). Succeeding with standards: Linking curriculum, assessment, and action planning. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
5. Danielson, C. (2002). Enhancing student achievement: A framework for school improvement. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
6. Gentile, J.R. & Lalley, J.P. (2003). Standards and mastery learning: Aligning teaching and assessment so all children can learn. Thousand Oaks, CA: Corwin.

7. Guskey, T.R., & Bailey, J.M. (2001). Developing grading and reporting systems for student learning. Thousand Oaks, CA. Corwin.
8. Natrajan V.and Kulshreshta SP(1983). Assessing non-Scholastic Aspects-Learners Behaviour, New Dlehi: Association of Indian Universities.
9. NCERT(1985). Curriculum and Evaluation, New Delhi:NCERT
- 10.Newman, F.M. (1996). Authentic achievement: Restructuring schools for intellectualquality. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- 11.Nitko, A.J. (2001). Educational assessment of students (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ:Prentice Hall.
- 12.Norris N.(1990) Understanding Educational Evaluation, Kogan Page Ltd.
- 13.Singh H.S.(1974) Modern Educational Testing. New Delhi: Sterling Publication
- 14.Ward &Ward(2007) Assessment in classrooms.
- 15 .Gronlund Norman (1976) Measurement & Evaluation in teaching (3rd Ed.) NewYork, MacMillan Publication.
- 16.Cindy E.Hmelo-Silver ,Clark A.Chinn, Carrol K.K Chan, and Angela M.O'Donnell (Ed.) (2013) The International Handbook Of Collaborative Learning,New York & London :Routledge Taylor & Francis Group.
- 17.Arvind Kumar Jha (2009) Constructivist Epistemology and Pedagogy Insight Into Teaching Learning and Knowing ,New Delhi: ATLANTIC Pub. Pvt. Ltd.

मराठी संदर्भ ग्रंथांची यादी

- १.फाटक माणिक १९९९ शिक्षणातील परीक्षण आणि मापन . नूतन प्रकाशन पुणे
- २ .कदम चा .प .व चौधरी बा .आ . १९९२ शैक्षणिक मूल्यमापन, पुणे .
- ३ .बर्वे मिनाक्षी व कुंडले सुरेखा २००८ शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र नित्य नूतन प्रकाशन पुणे
- ४ .उपासनी ना .के .जोशी व . द .वझे ना .अ .१९६६ शैक्षणिक मूल्यमापन तंत्र आणि मंत्र नवमहाराष्ट्र प्रकाशन पुणे
- ५ .बापट भा .गो .१९९२ मूल्यमापन व संख्याशास्त्र विनस प्रकाशन पुणे .
- ६ .हकीम प्रभाकर २००८ शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र नित्य नूतन प्रकाशन पुणे .
- ७ .दांडेकर वा .ना . १९९९ शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र श्रीविदया प्रकाशन पुणे .
- ८ .बर्वे मिनाक्षी २०१० शैक्षणिक मूल्यमापन व मूल्यनिर्धारन नित्य नूतन प्रकाशन पुणे
- ९ .वाम राजश्री व कोल्हटकर शीला २०१३ संपादक मैत्री ज्ञानसंरचनावादाशी निराली प्रकाशन पुणे .

१०. डॉ. शैलजा भंगाले व पिंगला धांडे मूल्यनिर्धारन आणि मूल्यमापन प्रशांत पब्लिकेशन

११. डॉ. विजय धामणे शैक्षणिक मूल्यमापन ईन्साईट पब्लिकेशन नाशिक.

EDU 505 Pedagogical Content knowledge and Methodology

अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान व मराठी अध्यापन पध्दती

उद्दिष्टे

प्रशिक्षणार्थीना,

१. मराठी भाषेचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये समजण्यास मदत करणे .
२. मराठी भाषेची ध्येये व उद्दिष्टे यांचे आकलन होण्यास मदत करणे.
३. भाषिक कौशल्यांचे आकलन होण्यास मदत करणे.
४. मराठी अध्यापनाची तंत्रे, पध्दती समजण्यास मदत करणे.
५. ज्ञानरचनावाद या संकल्पनेचे आकलन होण्यास मदत करणे.
६. मराठी भाषेच्या विविध उपांगांच्या अध्यापनाची प्रक्रिया समजण्यास सहाय्य करणे.
७. शालेय स्तरावरील मराठी भाषेच्या पुनर्रचित अभ्यासक्रमाचे स्वरूप समजण्यास मदत करणे.
८. अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान या संकल्पनेचे आकलन होण्यास मदत करणे.
९. मूल्यमापन संकल्पना जाणून घेण्यास मदत करणे.
१०. मराठी भाषेच्या अध्यापकाची गुणवैशिष्ट्ये समजण्यास तसेच कृतिसंशोधनासाठी गरज व महत्त्व समजण्यास मदत करणे.

घटक १ - मराठी भाषेचे स्वरूप

- अ) मराठी भाषेचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये
- ब) शालेय स्तरावर मराठी भाषा शिक्षणाची गरज व महत्त्व
- क) मराठी भाषेचा अंतर्गत सहसंबंध व अन्य शालेय विषयांशी सहसंबंध
- ड) त्रिभाषा सूत्र

घटक २ - मराठी भाषा अध्यापनाची ध्येये व उद्दिष्टे

- अ) मराठी भाषा अध्यापनाची ध्येये व उद्दिष्टे (भाषिक व वाङ्मयीन)
- ब) मराठी भाषा अध्यापनाची शालेय स्तरावरील उद्दिष्टे (प्राथमिक ,माध्यमिक व उच्च माध्यमिक)
- क) वर्ग अध्यापनाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे
- ड) भाषिक कौशल्ये - श्रवण, भाषण, वाचन, लेखन, संभाषण - प्रत्येक कौशल्याचे महत्त्व, उद्दिष्टे व कौशल्य विकासासाठी उपक्रम

घटक ३ - मराठी अध्यापनाची तंत्रे, पध्दती, उपागम व अध्ययन अनुभव

- अ) तंत्रे - प्रश्नोत्तर, भूमिकाभिनय, स्पष्टीकरण, पर्यवेक्षित अध्ययन, क्रमान्वित अध्ययन
- ब) अध्यापन पध्दती - व्याख्यान, चर्चा, नाटयीकरण, संभाषण, कथाकथन, कथन, समीक्षा, तुलनात्मक, उद्गामी -अवगामी पध्दती
- क) उपागम - ज्ञानरचनावाद -अर्थ व स्वरूप, तत्त्वे, कार्यवाही, शिक्षकाची भूमिका
- ड) अध्ययन अनुभव - प्रकार व निकष
भाषा प्रयोगशाळा

घटक ४ - मराठी भाषेच्या विविध उपांगांचे अध्यापन

- अ) गद्य - उद्दिष्टे, प्रकार, अध्यापनाच्या पध्दती
- ब) पद्य - उद्दिष्टे, प्रकार, अध्यापनाच्या पध्दती
- क) व्याकरण - उद्दिष्टे, प्रकार, अध्यापनाच्या पध्दती
- ड) रचना - उद्दिष्टे, प्रकार, अध्यापनाच्या पध्दती

घटक ५ - माध्यमिक शिक्षणाचा अभ्यासक्रम, पाठयक्रम व पाठयपुस्तक

- अ) माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे व अभ्यासक्रम निर्मितीची तत्त्वे
- ब) माध्यमिक स्तरावरील पाठयक्रमाची उद्दिष्टे व पाठयक्रम निर्मितीची तत्त्वे
- क) शालेय स्तरावरील मराठी भाषेच्या पुनर्रचित अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे , तत्त्वे व स्वरूप- एससीईआरटी
- ड) चांगल्या पाठयपुस्तकाचे निकष

घटक ६ - अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान

- अ) अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान - संकल्पना व स्वरूप
- ब) आशययुक्त अध्यापन पध्दती - अर्थ, स्वरूप व महत्त्व
- क) मराठी विषयाची संरचना
- ड) आशय विश्लेषण - अर्थ, स्वरूप, महत्त्व व घटक

घटक ७ - मूल्यमापन व नियोजन

- अ) मूल्यमापन - संकल्पना, प्रकार (आकारिक व साकारिक)
- ब) नियोजन - वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन, पाठ नियोजन
- क) घटक चाचणी - रचना व कार्यवाही
- ड) नैदानिक चाचणी व उपचारात्मक अध्यापन

घटक ८ - मराठी भाषेचा अध्यापक

- अ) मराठी भाषेच्या अध्यापकाची अर्हता, गुणवैशिष्ट्ये
- ब) मराठी भाषा विषय संघटना - गरज , स्वरूप व कार्ये
- क) मराठीचे अध्यापन करताना येणाऱ्या समस्या, समस्या निराकरणाची कार्यनीती

ड) कृति संशोधनाची गरज व महत्त्व

प्रात्यक्षिक कार्य (कोणतेही चार)

- १) भाषा प्रयोगशाळेला भेट देऊन अहवाल तयार करणे.
- २) घटक क्र. ४ वर सेमिनार घेणे.
- ३) माध्यमिक स्तरावरील मराठी भाषेचा पाठयक्रम व पाठयपुस्तक यांचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.
- ४) कोणत्याही एका पाठयपुस्तकाचे निकषांवर आधारित परीक्षण करणे.
- ५) खुली परीक्षा पद्धती (पुस्तके /संदर्भ)
- ६) एका पाठयांशाचे आशयविश्लेषण करणे.
- ७) शीघ्र गतीने शिकणाऱ्या किंवा कमी गतीने शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा अभ्यास करणे.
- ८) नैदानिक चाचणी तयार करणे
- ९) मराठी अध्यापन करताना येणाऱ्या समस्या व समस्या निराकरणाच्या कार्यनीती यावर गटचर्चा करणे.
- १०) घटक चाचणी रचना करून कार्यवाही करणे.

संदर्भ ग्रंथ

१. कुंडले, म.बा. (१९७४), मराठी अध्यापन, पुणे, श्रीविद्या प्रकाशन
२. पाटील, लीला. (१९९४), मराठीचे अध्यापन आणि मूल्यमापन, पुणे, व्हीनस प्रकाशन
३. गवस, राजन. (१९९५), मराठीचे आशययुक्त अध्यापन, पुणे, मेहता पब्लिकेशन
४. करंदीकर, सुरेश. (१९९६), मराठी अध्यापन पद्धती, कोल्हापूर, फडके प्रकाशन
५. जोशी, अनंत. (२००६), आशययुक्त अध्यापन पद्धती, पुणे, नित्यनूतन प्रकाशन
६. करंदीकर, सुरेश. मंगरुळकर, मीना. (जाने.२००३), मराठी आशय अध्यापन पद्धती, पुणे, फडके प्रकाशन
७. दुनाखे, अरविंद. (२०००), मराठीचे अध्यापन, पुणे, नूतन प्रकाशन
८. भिंताडे, विनायक, जगताप ह.ना., बोंदार्डे, कैलास. (२००६), आशययुक्त अध्यापन पद्धती, पुणे, नित्यनूतन प्रकाशन
९. पिचड, नलिनी. बरकले, रामदास. (२००५) मातृभाषा मराठीचे अध्यापन - शास्त्रीय विश्लेषण
१०. वास्कर, पुष्पा आनंद, (२००९), भाषाशिक्षण, पुणे, नित्यनूतन प्रकाशन
११. भालेराव, सुभाष. (२००९), उद्याच्या शिक्षकांसाठी मराठी शिक्षण, नाशिक, इनसाईट प्रकाशन
१२. फाटक, म.वि. (१९६९), मराठी कवितेचे अध्यापन, पुणे, मॉडर्न बुक डेपो प्रकाशन
१३. देशमुख, संगीता. (२००७), मातृभाषा मराठी अध्यापन पद्धती, औरंगाबाद, साहित्य सेवा प्रकाशन
१४. राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा. (२००५), पान. नं. ३७ ते ३९
१५. बाम, जयश्री व कोल्हटकर, शीला. (२०१३), मैत्री ज्ञानरचनावादाशी, पुणे, निराली प्रकाशन.
१६. सांगोलकर अरूण. (२०१०), नवीन जागतीक समाजातील शिक्षणाचे विचारप्रवाहनाशिक : इन्साईट पब्लिकेशन .

- १७ . जरगु नामदेवराव.(जानेवारी २०१३), सर्वांगिण विकास सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन, पुणे : महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद .
- १८ . गुळवणी मेघा (संपादक).(२०११), शिक्षण धोरणे आणि आव्हाने .

EDU.505 Pedagogical Content Knowledge and Methodology

अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान और हिंदी अध्यापन पद्धति

उद्देश :

छात्रअध्यापकों को

- १ . हिंदी भाषा का स्वरूप एवं महत्व समझ लेने में मदद करना।
- २ . त्रिभाषा सूत्र एवं पाठ्यक्रम में हिंदी के स्थान से अवगत करना।
- ३ . हिंदी भाषा शिक्षा के व्यापक उद्देश्यों एवं शालेय स्तर के उद्देश्यों से परिचित करना।
- ४ . हिंदी भाषा के विशिष्ट उद्देश्यों एवं उनके स्पष्टीकरण लिखने की क्षमता का विकास करना।
- ५ . हिंदी भाषा शिक्षा के विविध कौशलों से परिचित करना।
- ६ . हिंदी भाषा शिक्षा की विविध प्रणालियों एवं प्रयुक्तियों को समझ लेने में सक्षम बनाना ।
- ७ . कक्षा अध्यापन के विविध अध्ययन अनुभवोंसे अवगत कराना।
- ८ . हिंदी अध्यापन में ज्ञानरचनावाद का प्रयोग समझ लेने में मदद करना।
- ९ . हिंदी विधाओं के अध्यापन के उद्देश्य महत्व एवं पद्धति से अवगत करना।
- १० . अध्यापनशास्त्रीय आशयज्ञान का विश्लेषण करने में सक्षम बनाना।
- ११ . हिंदी भाषा का मूल्यांकन करने में सक्षम बनाना।
- १२ . अपने अध्यापन कार्य का नियोजन करने की क्षमता का विकास करना।
- १३ . हिंदी अध्यापक की योग्यता विशेषताएँ एवं उसके व्यवसायिक विकास करने के तरीकों से परिचित करना।
- १४ . हिंदी अध्यापन में निर्माण होनेवाली समस्याएं एवं दूर करने के उपाय से परिचित कराना।

इकाई- I हिंदी भाषा स्वरूप, महत्व एवं स्थान |

क) भाषा का अर्थ स्वरूप एवं विशेषताएँ |

ख) छात्र के सामाजिक भावनिक एवं बौद्धिक विकास की दृष्टि से भाषा का महत्व एवं जरूरत ।

ग) त्रिभाषा सूत्र अर्थ एवं महत्व त्रिभाषा सूत्र की दृष्टि से हिंदी का स्थान |

घ) समवाय / (अनुबंध)प्रकार निकष तथा हिंदी भाषा का अन्य शालेय विषयों के साथ समवाय |

इकाई II हिंदी भाषा शिक्षा के उद्देश्य |

क) हिंदी भाषा शिक्षा के व्यापक उद्देश्य -राष्ट्रीय, सांस्कृतिक, भाषिक, साहित्यिक तथा व्यवहारिक उद्देश्य

ख) शालेय स्तर पर द्वितीय भाषा के रूप में हिंदी अध्ययन अध्यापन के उद्देश्य |

ग) कक्षा अध्यापन के उद्देश्य एवं उनका स्पष्टीकरण |

घ) राष्ट्रीय स्तर (N.C.E.R.T.-) एवं राज्य स्तर (S.C.E.R.T.) की पुनर्रचित पाठ्यचर्या के उद्देश्य एवं विशेषताएँ |

इकाई III भाषिक कौशलों का अध्यापन |

क) श्रवण- संकल्पना, महत्व श्रवण कौशल विकास के उपाय |

ख) भाषण - संभाषण - संकल्पना, महत्व भाषण कौशल विकास के उपाय |

ग) पठन - संकल्पना महत्व . श्रवण पठन विकास के उपाय | पठन के प्रकार-मौखिक पठन मौन पठन सूक्ष्म पठन |

घ) लेखन- संकल्पना, महत्व लेखन कौशल विकास के उपाय |

इकाई IV हिंदी अध्यापन की प्रणालियाँ, प्रयुक्तियाँ एवं अध्ययन अनुभव |

क) प्रणालियाँ - संभाषण संप्रेषण प्रणाली चर्चा प्रणाली नाटयीकरण प्रणाली वाचन विधि

ख) ज्ञानरचनावाद - अर्थ व स्वरूप सिद्धांत (तत्त्व),कार्यवाही शिक्षक एवं छात्र की भूमिका |

ग) प्रयुक्तियाँ - प्रश्न विवरण कथन उदाहरण. स्वाध्याय एवं अनुवाद |

घ) अध्ययन अनुभव - अर्थ व प्रकार (प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष शाब्दिक अशाब्दिक) कक्षापयोगी अध्ययन अनुभव-मौखिक लिखित, मुखोदगत करना शब्दकोश एवं भाषा प्रयोगशाला अध्ययन अनुभव चयन के निकष एवं लाभ |

इकाई V हिंदी की विविध विधाओंका अध्यापन

क) गद्य - गद्य अध्यापन के उद्देश प्रकार गद्य अध्यापन की पद्धतियाँ |

ख) पदय - पदय अध्यापन के उद्देश्य पदय के प्रकार एवं अध्यापन पद्धतियों |

ग) व्याकरण - व्याकरण अध्यापन के उद्देश्य रचना के प्रकार एवं अध्यापन पद्धतियों |

इकाई VI - अध्यापनशास्त्रीय आशय ज्ञान का विश्लेषण |

क) आशय युक्त अध्यापन पद्धति-संकल्पना स्वरूप उद्देश एवं महत्व |

ख) हिंदी की संरचना - संकल्पना प्रकार विशेषताएँ लाभ, हिंदी विषय की संरचना तैयार करना |

ग) पाठ्यचर्या एवं पाठ्यक्रम -संकल्पना एवं उद्देश्य, पाठ्यक्रम निर्माण के तत्व |

पाठ्यपुस्तक - संकल्पना महत्व पाठ्यपुस्तक की विशेषताएँ (आंतरिक एवं बाह्य) |

घ) आशय विश्लेषण -अर्थ स्वरूप घटक एवं महत्व |

इकाई VII हिंदी भाषा शिक्षा का मूल्यांकन एवं नियोजन |

क) मूल्यांकन - संकल्पना उद्देश्य प्रकार एवं मूल्यांकन के तत्व निरंतर एवं विस्तारित (सातत्यपूर्ण एवं सर्वकश)मूल्यांकन का स्वरूप प्रकार एवं कार्यवाही |

ख) शिक्षा का नियोजन - वार्षिक नियोजन इकाई नियोजन एवं पाठ नियोजन |

ग) शैक्षिक निदान एवं उपचारात्मक अध्यापन - स्वरूप उद्देश्य एवं महत्व .

घ) इकाई जाँच परीक्षा-रचना एवं कार्यवाही |

इकाई - VIII हिंदी का अध्यापक |

क) हिंदी अध्यापक की शैक्षिक योग्यता एवं विशेषताएँ |

ख) हिंदी अध्यापक का व्यावसायिक विकास |

ग) व्यावसायिक संगठन - भूमिका एवं कार्य |

घ) हिंदी अध्यापन में निर्माण होनेवाली समस्याएँ एवं उस पर सुझाव |

सत्र कार्य (सेशनल वर्क)

१ . कौशलों पर आधारित एवं कक्षा अध्यापन के उद्देश्यों पर आधारित एक-एक पाठ योजना बनाना |

२ . ज्ञानरचनावादी अध्ययन क्रिया पर आधारित पाठ योजना बनाना |

- ३ . शालेय स्तर पर किसी एक पाठ के लिए अध्यापन पद्धति प्रयुक्ति तथा अध्यापन क्रिया पर अध्ययन अनुभव की कार्यनीति तैयार करना |
- ४ . सेमिनार - विषय ज्ञान से संबंधित (इकाई -0४)
- ५ . हिंदी भाषा विषय का वृहद संरचना तैयार करना |
- ६ . किसी एक पाठ (इकाई) का आशय - विश्लेषण करना |
- ७ . शालेय स्तर पर किसी एक कक्षा की पाठ्यपुस्तक का उसके विशेषताओं के आधार पर परिक्षण करना |
- ८ . कृति शोध का प्रारूप तैयार करना |
- ९ . अभिरूप वातावरण में अध्यापन प्रतिमान पर आधारित अध्यापन (२० मिनट)
- १० . व्यक्ति अध्ययन - पढाई में शीघ्र एवं कम गतिवाले एक - एक छात्र का अध्ययन |
- ११ . इकाई जाँच परीक्षा:रचना एवं कार्यवाही |
- १२ . खुली परीक्षा प्रणाली |

नोट :- सत्र-कार्य-उपर दिए गए 12 में से 04 करना है |

कुल अंक - 4 X5 =20 अंक

संदर्भ ग्रंथ सूची

- १ . भाटिया, एम. एस और नारंग, सी . एस . आधुनिक हिंदी शिक्षण विधियाँ, प्रकाश ब्रदर्स लुधियाना|
- २ . भाई योगेन्द्रजीत (1991)हिंदी भाषा शिक्षण, विनोद पुस्तक मंदिर रांगेय राघवमार्ग, आगरा |
- ३ . गोरे बलभीम राज (1985) हिंदी अध्ययन : स्वरूप एवं समस्याएं, संचयन प्रकाशन, कानपूर
- ४ . केशव प्रसाद (1989) हिंदी शिक्षण, धनपतराय एण्ड सन्स, दिल्ली
- ५ . क्रेणी सज्जन राय और कुलकर्णी हरिकृष्ण(1964)हिंदी अध्यापन पद्धति विनस प्रकाशन पुणे |
- ६ . लहरी राजेंद्रप्रसाद (1966)हिंदी शिक्षण राम प्रसाद अँड सन्स, आगरा|
- ७ . मुखर्जी श्रीधरनाथ (1965) राष्ट्र भाषा की शिक्षा आचार्य बुक डेपो बडौदा|
- ८ . पाण्डेय राम शकल(1991) हिंदी शिक्षण, मुद्रणालय आगरा|
- ९ . पंडितवं .वि .(1991) हिंदी अध्यापन, नूतन प्रकाशन, सदाशिवपेठ, पुणे |
- १० . साठे ग .नं . (1962)राष्ट्र भाषा का अध्यापन, महाराष्ट्र राष्ट्र भाषा सभा प्रकाशन, पुणे |
- ११ . सिंहसावित्री(1986) हिंदी शिक्षण मेरठ इंटरनेशनल पब्लिशिंग हाऊस मेरठ |
- १२ . वास्कर आनंद और वास्कर पुष्पा (1993) हिंदी आशययुक्त अध्यापन पद्धति ., मेहता पब्लिशिंग हाऊस .पुणे
- १३ . वास्कर पुष्पा आनंद (2002) शिक्षण प्रशिक्षण और हिंदी अध्यापन .नित्य नूतन प्रकाशन .पुणे
- १४ . वास्कर आनंद और वास्कर पुष्पा (2009) भाषा शिक्षण L1 L2 नित्य नूतन प्रकाशन .पुणे |

१५ . तिवारीभोलानाथ (1988) हिंदी भाषा शिक्षण साहित्य सहकार . नई दिल्ली।

EDU-505: PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE AND METHODOLOGY - ENGLISH

Course Objectives

After completion of this course the student teachers will be able to:

1. understand the characteristics of English language and its role in language learning.
2. understand the nature of English language.
3. Acquire the knowledge about aims and general objectives of teaching English at different stages.
4. develop the ability to write appropriate instructional objectives and their specifications for teaching English.
5. acquire the basic skills of language learning.
6. acquaint with different devices, methods and approaches of teaching English.
7. appreciate the importance and use of suitable learning experience in classroom situation.
8. understand teaching strategies of various aspects of teaching.
9. understand pedagogical analysis of English language.
10. make competent to evaluate language skills.
11. acquaint with the qualities and ways of professional development.
12. identify difficulties in teaching learning of English language and provide suitable remedial programme,

Note: Figure to the right side of each unit indicates weightage of marks

Course Content

Unit 1: Nature of English Language

(10)

- a) Language – meaning and nature, basic functions of language
- b) Structure of English language – Concept of phonology, morphology, semantic and graphic.
- c) Importance of English in a Multi-lingual Society
- d) Correlation: Correlation of English within subject and with other subjects.

Unit 2: Aims and Objective of Teaching English and Curriculum Reforms in English **(10)**

- a. Aims and general objectives of teaching English at lower secondary, secondary, and higher secondary stages.
- b. Rational, objectives, principles and nature of English language in the recent curricular reforms- NCERT and SCERT.
- c. Classroom objectives and its specifications.
- d. Three language formula.

Unit 3: Development of Language Skills (10)

- a. **Listening:** Concept, Significance and activities for its development
- b. **Speaking:** Concept, Significance and activities for its development.
- c. **Reading:** Concept, Significance and activities for its development.
Types of reading - Loud, Silent, Intensive, Extensive
Techniques to Increase Speed of Reading (Phrasing, Skimming, Scanning, Columnar Reading, Key word Reading)
- d. **Writing:** Concept, Significance and activities for its development

Unit 4: Devices, Methods and Approaches of teaching English (10)

- a. Devices: pair work, group work, discussion, language games and language laboratory.
- b. Methods: Direct method, Bilingual method
- c. Approaches: Structural Approach, Communicative Approach and Constructivist Approach.
- d. Learning Experiences: Types- Direct and Indirect , Importance and characteristics of learning experiences, Various types of audio visual aids used as learning experiences in teaching English language.

Unit 5: Aspects of Language Teaching (10)

- a. **Pros:** Objectives, ways of introducing vocabulary, and steps of teaching prose
- b. **Poetry:** Objectives, and steps of teaching poetry
- c. **Grammar:** Objectives , Types (Functional, Formal), Methods (Inductive, Deductive) of teaching grammar
- d. **Composition:** Objectives, Types of Composition (Guided, Free and Creative), Evaluating Compositions, and steps for teaching composition

Unit 6: Pedagogical Analysis of English (10)

- a. Pedagogical analysis: concept, objectives, steps and importance
- b. Structure of English subject
- c. Content Analysis
- d. Criteria of Good textbook and critical analysis of any standard textbook.

Unit 7: Evaluation and Planning in English language (10)

- a. Evaluation- Purpose, types and principles of evaluation in English.
- b. Diagnostic test and Remedial Teaching
- c. Planning- Year Plan, Unit Plan and Lesson Plan
- d. Construction and Administration of Unit Test

Unit 8 : The English Teacher (10)

- a. Qualifications and Qualities of an English Teacher
- b. Professional organization, professional Growth and Development of Teacher
- c. Need and importance of action research in teaching learning English language
- d. Problems of teaching English in Indian Schools and suggestions for improvement

SESSIONAL WORK

Any four out of ten

- 1 Preparation of lesson plans according to skills.
- 2 Designing learning activities, appropriate strategies, selecting learning resources, assessment techniques and tools for any one unit at secondary level.
- 3 Simulated lessons (for 10 minutes) on co-relation of English within the subject and with other subjects.
- 4 Seminar on Unit No. 4
- 5 Open book assignment
- 6 Construction and Implementation of Unit Test.
- 7 Identification of learning difficulties experienced by student teachers in a lesson and remedial strategies adopted by the student teacher
- 8 Review of research articles from journal (at least two) on English education related to teaching and learning English.
- 9 Case study of a gifted/talented and an unsuccessful learner in the class
- 10 Seminar/discussion session on Role of IC in teaching learning English

PRACTICUM

Each Sessional Work.....	05 Marks
Total	20 Marks

List of Recommended Books:

1. Ahuja R. L. (2000) Teaching of English as a foreign language
Indian Press Publication Allahbad
2. Allan C. R. (1971) Teaching English as a second language: New Delhi Mc Grawhill
3. Billows F. L. (1961) The Techniques of Language Teaching- London Longman
4. Hornby A. S. The Advance learner's Dictionary of Current English Language.
5. Sachdeva M. S. (1976): A New Approach to Teaching English in Free India.
Ludhiana Publications.
6. N. Krishna Swamy and Lalitha Krishna Swamy (2003) Teaching English- Approaches, Methods and Techniques- McMillan- India Ltd.

EDU 505: PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE

SANSKRIT METHODOLOGY

Course Objectives:

To enable the student teacher to-

- 1) understand the characteristics of Sanskrit language and its importance in life
- 2) acquire the knowledge about aims and general objectives of teaching Sanskrit at Secondary level
- 3) state specific objectives in behavioural terms with reference to concept and generalizations
- 4) understand and develop the language skills
- 5) understand and use various aspects of Sanskrit and their teaching methodology
- 6) select devices and techniques of Sanskrit teaching
- 7) prepare and evaluate instructional materials in Sanskrit
- 8) prepare the various types of planning for Sanskrit language
- 9) identify difficulties in language learning and provide suitable remedial instruction
- 10) be acquainted with qualities and professional growth of Sanskrit teacher and to help them in acquiring the same

UNIT – I Nature of Sanskrit language

- a) Characteristics of Sanskrit language – Mother of Indian languages, living language, classical language, Sanskrit literature
- b) Importance in life – Cultural, Heritage, Spiritual and Religious, language of computer, scientific importance, publicity and spread in foreign countries
- c) Correlation – Internal and external with other school subjects
- d) Contribution in Sanskrit of eminent writers – Panini, Kalidas, Patanjali

UNIT 2: Curriculum Reforms in Sanskrit.

- a) Basic aims and objectives of teaching language
- b) Aims and objectives of teaching Sanskrit, Instructional objectives and their specifications
- c) Objectives of Sanskrit as given in the present curriculum at the secondary level
- d) Views of various commissions and committees about Sanskrit

UNIT 3: Learning of Sanskrit language

- a) Listening and Speaking – Pronunciation, Expression, Phonetic stress, Intonation, conversation and Drill
- b) Reading – Loud, Silent, Chorus, Expressive, Speed
- c) Writing- Activities to develop writing

UNIT 4 – Aspects of Language Teaching

- a) Methods of Teaching Sanskrit – Direct method, Eclectic Method, Methods of Introducing New words
- b) Prose – Aims and objectives of teaching prose,
Steps in prose lesson
Methods – Vishleshanantmak
- c) Poetry - Aims and objectives of teaching poetry
Steps of poetry lesson
Methods – Translation, Analytic, Synthetic, comparative
- d) Grammar – Aims and objectives of teaching grammar
Steps of Grammar Lesson
Methods – Inductive, Deductive, Structural Approach

UNIT 5 – Strategies and process of Teaching Sanskrit Language

- a) Principles and Maxims of language teaching
 - i) Principles – Naturalness, practice and drill, oral – aural appeal, proportion and gradation, motivation, multiple line of approach
 - ii) Maxims – Proceed from known to unknown, Proceed from concrete to abstract, Proceed from particular to general, Proceed from simple to complex, Proceed from psychological to logical, Proceed from inductive to deductive
- b) Devices of teaching Sanskrit – Question – Answer, Narration, Illustration, Story Telling, Dramatization
- c) Techniques of teaching Sanskrit – Discussion, Interview, Team teaching, Programmed Learning
- d) Rachana Shikshan/Composition – meaning, Aims of composition work, types of composition exercises, methods, steps of Rachana Shikshan

UNIT 6 – Learning Resources and Learning

Experiences in Sanskrit

- a) Computer Assisted Language Learning
- b) Use of new media in Language Learning
- c) Language Laboratories
- d) Learning Experiences

UNIT 7 – Planning and Evaluation

- a) Year plan, Unit plan, Lesson plan
- b) Construction and Administration of Unit Test
- c) Formative and Summative Evaluation
- d) Diagnostic and Remedial Teaching

Unit 8- The Teacher

- a) Qualities of a Sanskrit teacher
- b) Professional Growth and Development of Teacher
- c) Research Mindedness
- d) Commitment of Sanskrit Teacher

SESSIONAL WORK

- 1) Prepare the instruction objectives & learning out comes for a Sanskrit lesson
- 2) Planning & implementation of designing learning activities, appropriate strategies, selecting learning resources, assessment techniques and tools etc
- 3) Analysis of content of any unit
- 4) Seminar and Presentation (on content knowledge)
- 5) Open book assignment
- 6) Identification of Teaching Learning difficulties and remedial strategies
- 7) Administering Test and remedial programme
- 8) Review of Research articles
- 9) A case study of gifted, talented and unsuccessful student
- 10) Research based individual project
- 11) Construction of unit test

Reference books –

संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. रघुनाथ सफाया
संस्कृत शिक्षण	–	राधेश्याम शर्मा गोडे
संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. रामशंकर पाण्डेय
संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. प्रभा शर्मा
संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. पुष्पासोढी, संजय दत्ता
संस्कृत शिक्षण	–	प्रो. रमेशचन्द्र शास्त्री, रामचन्द्र शास्त्री
संस्कृत अध्यापन पद्धती	–	डॉ. प्रतिभा सुधीर पेंडके
संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. रघुनाथ सफाया
संस्कृत शिक्षण	–	डॉ. प्रभाशंकर मिश्र
संस्कृत शिक्षण	–	राधेश्याम शर्मा गौड

The Teaching of Sanskrit – R.N. Safaya

A New Approach to Sanskrit – Dr. Bokil Parasnis

Modern Methods of – Bela Rani Sharma

Teaching Sanskrit

EDU : 505 Pedagogical Content knowledge and Methodology

SCIENCE

Objectives: To enable the student teachers to

1. Understand the characteristics and development of Science.
2. Understand and appreciate the role of Science in the development of modern society.
3. Understand the aims & objectives of teaching Science at secondary school.
4. Understand the various instructional strategies and their use in teaching Science.
5. Develop the ability to write proper instructional objectives and their specifications for teaching secondary school Science.
6. Develop the ability to plan & design various types of lessons in Science.

7. Acquire the knowledge of the content of Science operating at the secondary school level according to teaching process.
8. Prepare and evaluate instructional materials in Science.
9. Understand the pedagogical analysis of Science.
10. Understand the need, importance & stages of planning instruction in Science.
11. Understand the application of appropriate evaluation techniques in Science.
12. Understanding preparation & use of diagnostic test and organize remedial teaching.
13. Acquaint the qualities & professional growth of Science teacher and help them in acquiring the same.
14. Understand the various instructional approaches and their application in teaching Science.

Unit - 1 Foundations of Science

(12 Periods)

- 1.1 Nature of Science- Meaning, Historical development, Fundamental branches of Science.
- 1.2 Importance of Science- Practical, Disciplinary, Cultural
- 1.3 Contribution of Indian Scientists- C.V.Raman, Meghnad Saha, A.P.J.Abdul Kalam, Jagdishchandra Bose, Homi Bhabha.
- 1.4 Contribution of Foreign Scientists -Newton, Einstein, Edison, Marie Curie, Stephan Hawking
- 1.5 Development of skills – (i) Demonstration Skill—Importance and techniques of demonstration, Use of Scientific instruments and apparatus,.(ii) Observation skills— Importance ,techniques(iii) Drawing and interpreting figures ,graphs and charts.
- 1.6 Correlation – concept , Types and importance

Unit - 2 Aims, objectives and curriculum Reforms of Science (08 Periods)

- 2.1 Aims and general objectives of Science teaching.
- 2.2 Instructional objectives and their specifications.(as per revised Blooms taxonomy)
- 2.3 Objectives of teaching Science as prescribed in secondary Education of Maharashtra state.
- 2.4 Curriculum Reforms in school Science- National and state level reforms- NCERT & SCERT

Unit – 3 Strategies of teaching Mathematical knowledge (15 Periods)

- 3.1** Maxims of teaching Science
- 3.2** Methods of teaching Science
- Lecture cum Demonstration
 - Experimental
 - Project
 - Heuristic
 - Inductive - Deductive
 - Analysis - Synthesis
 - Problem Solving
- 3.3** Application of Models of teaching in classroom: Concept attainment model, Advance organizer model, Inquiry –Training model, Inductive Thinking model

Unit – 4 Instructional approaches of Science (10 Periods)

- 4.1** Theoretical outline of Constructivism-Social and Cognitive
- 4.2** Co-operative learning
- 4.3** Peer tutoring
- 4.4** Team teaching
- 4.5** Collaborative learning
- 4.6** Computer aided teaching-
- 4.7** Resource Room
- Laboratory- Importance and use for the development of student’s thinking and general knowledge
 - Club- objectives, organization & activities

Unit – 5 Pedagogical analysis of Science (15 Periods)

- 5.1** Content cum methodology approach
- 5.2** Concept, Objectives, steps and importance of pedagogical analysis
- 5.3** Distinction between Pedagogic Analysis and Methodology of Teaching.
- 5.4** Structure of Science as a subject
- 5.5** Content analysis
- 5.6** Curriculum - concept, methods of curriculum construction

5.7 Analysis of syllabus for one standard

5.8 Criteria of good textbook and critical analysis of textbook

Unit – 6 Assessment of & for Science learning (12 Periods)

6.1 Year plan

6.2 Unit plan

6.3 Lesson plan – General(Objective based), IT based, Constructivist, Models of teaching

6.4 Unit test

6.5 Diagnostic test & remedial teaching

6.6 Comprehensive & Continuous Evaluation

Unit – 7 Teaching of processes in Science (10 Periods)

Selecting appropriate instructional strategies related to various topics included in secondary classes in the following areas:

7.1 -Teaching of Physical Sciences - Nanotechnology, Magnetism, Energy, Laws of Motion,

Periodicity, Atomic Structure, Chemical bond, Chemical reactions, Soil, Natural resources' and its preservation, Solar system.

7.2 - Teaching of Life Sciences-Tissue, Ecosystem, Environmental pollution, Human

Diseases and Disorders, Technology and human life

Unit – 8 Professional development of Science teacher (08 Periods)

8.1 Qualities- General, personal, Specific

8.2 Competencies- Contextual, Conceptual, Curricular, Content, Learning material, Evaluation, Management, Parental contact, Society contact and Co-operation

8.3 Professional growth of teacher- seminars, workshops, conferences, projects, in-service training

8.4 Role of reflections in professional development of Science teachers

SESSIONAL WORK (Any Four)

1. Interview of an experienced Science teacher.
2. Planning and construction of a unit test in Science.
3. Planning and implementation of remedial instructional strategies based on an analysis of students' responses to questions in a test
4. Write a script for an e-content of any concept in Science.
5. Conduct a seminar on the changing role of Science teacher.
6. Prepare the instructional objectives & learning outcomes for a Science lesson.

7. Planning and implementation of designing learning activities, appropriate strategies; selecting/preparing learning resources; assessment techniques and tools, etc.
8. Analysis of content of any Unit.
9. Review of research articles from journals on Science education related to teaching and learning of Science.
10. Prepare a workbook on a specific unit in Science.

PRACTICUM

Each Sessional Work ... 5 Marks

Total ... 20 Marks

List of Recommended Books-

1. Bhatnagar, A. B., Bhatnagar, S. S. (2005), Teaching of Science, Meerut : R. Lall Book Depot.
2. Brucece joyce/Marsha Weil (1985), Models of Teaching, Prentice Hall of India Pvt.Ltd. New Delhi.
3. Das, R. C. (1985), Science Teaching in Schools, New Delhi: Sterling Publishers Pvt. Ltd.
4. Kohli, V. K. (1982), How to Teach Science, Ambala : Vivek Publisher.
5. Kuhlizyn, Com Berich, Gard D. (1987), Educational Testing and Measurement, London: Scott Foronuman and Company.
6. Kumar, Amit (1995), Teaching of Physical Science, New Delhi : Anmol Publications Pvt. Ltd.
7. Kulshreshtha, S. P. (2005), Teaching of Physical Sciences, Meerut : R. Lall Book Depot.
8. Kulshreshtha, S. P., Pasricha Harpal (2005), Teaching of Biology, Meerut : R. Lall Book Depot.
9. Mittal, Arun (2004), Teaching of Chemsitry, New Delhi : APH Publishing Corporation.
10. Mohan, Radha (1995), Innovative Science Teaching for Physical Science, Teachers, New Delhi : Prentice Hall of India Pvt. Ltd.
11. Nanda, V. K. (1998), Teaching of General Science in Elementary School, New Delhi, Anmol Publication.

12. Sharma, R. C., Shukla, C. S. (2002), Modern Science Teaching, New Delhi : Danpat Raj & Sons.
13. Shinde, D. P. (1984), Methodology of Teaching Science, Nagpur: Urban Arts Publication.
14. Siddigi, Najma, N. Siddigi, M. Nasim (2005), Teaching of Science Today and Tomorrow, Delhi: DOABA HOUSE.
15. Sood, J. K. (2006), Teaching of Science, Agra : Vinod Pustka Mandir.
16. Srivastava, H. S., Shourie, J. P. (1989), Instructional Objectives of School Subjects, New Delhi : NCERT.
17. Toma, Archana (2005), Teaching of Biology, New Delhi : Kalpaz Publication.
18. UNESCO (1959), UNESCO Source Book for Science Teaching, Netherland, UNESCO Publication.
19. Vaidya, Narendar (2005), Science Teaching for 21st Century, New Delhi : Deep and Deep Publications.
20. अनारसे, पाटणकर (1974) शास्त्राचे अध्यापन, पुणे : नूतन प्रकाशन .
21. भिंताडे . व्ही.आर. : जगताप ह.ना. वोंदाईके.एस. (1999) आशययुक्त अध्यापन पद्धती, सोलापूर : आशय प्रकाशन .
22. वोंदाईके.एस. वोंदाई आश्विन, कदम चा.प. (2002) शास्त्र आशययुक्त अध्यापन पद्धती, पुणे : नूतन प्रकाशन .
23. जय देशपांडे आहेर (1993) विज्ञान अध्यापन पद्धती, नाशिक : यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ .
24. जोशी अनंत (2003) आशययुक्त अध्यापन पद्धती, नाशिक : यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ .
25. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक : आशययुक्त अध्यापन पद्धती (विज्ञान).
26. हकीम प्रभाकर (1996) विज्ञानाचे अध्यापन, पुणे : नूतन प्रकाशन .
27. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ पुणे यांच्या शिक्षक हस्तपुस्तिका पाठ्यक्रम इयत्ता ५ वी ते १० वीची पाठ्यपुस्तके .

EDU.505 PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE AND METHODOLOGY OF ECONOMICS

Objectives:-

At the end of the course, the student teachers will be able to

1. Understand the aims and objectives of teaching Economics at Secondary and Higher Secondary School level
2. Acquire knowledge of the nature, scope and development of Economics
3. Understand the place and importance of Economics at the Secondary and Higher Secondary School level
4. Develop the ability to write proper instructional objectives and their specifications for teaching Economics at Secondary and Higher Secondary School level
5. Evaluate the curriculum, syllabus, text-books and content of Economics
6. Develop the ability to plan and design various types of lesson plans in Economics
7. Understand various aspects of Economics and their teaching methodology
8. Understand method, devices and techniques of teaching methodology
9. Develop the ability to prepare and use effectively the audio and video
10. Understand the need, importance & stages of planning instruction in Economics
11. Understand the application of appropriate evaluation techniques in Economics
12. Understand the various instructional strategies and their use in teaching Economics
13. To acquaint the qualities & professional growth of Economics teacher and help them in acquiring the same
14. Understand the pedagogical analysis of Economics

Unit-1 Foundations of Economics

1.1 Nature of Economics

1.1.1 Meaning and definition of Economics

1.1.2 Importance of Economics in daily life

1.1.3 Place and importance of Economics in Secondary and Higher Secondary School Curriculum

1.1.4 History of Economics (with special emphasis on Indian Economy).

1.2 Learning of Economics

1.2.1 Perspectives on the Psychology of learning and teaching of Economics

Unit-2 Curriculum Reforms in Secondary and Higher Secondary School level Economics

2.1 Meaning and nature of curriculum, principles of curriculum construction

2.1.1 Designs and materials produced in the recent curricular reforms at the National and State level and their critical appraisal

2.2 Need for standards for Secondary and Higher Secondary School Economics

2.2.1 Aims and general objectives of economics in Secondary and Higher Secondary School level.

2.2.2 Instructional objectives and their specifications

Unit-3 Instructional Approaches of Economics

- 3.1 Theoretical outline of Constructivism-social and cognitive
- 3.2 Co-operative learning
- 3.3 Peer tutoring
- 3.4 Team teaching
- 3.5 Collaborative learning
- 3.6 Computer aided teaching
- 3.7 Characteristics of students of high ability and unsuccessful, group work and heterogeneous classrooms

Unit-4 Methods, Techniques and Devices of Teaching Economics

- 4.1 Methods:- Lecture, discussion, project, survey, problem solving, Inductive-deductive, seminar, symposium etc
- 4.2 Techniques and Devices: Questioning, Narration, Assignment, Clarification, Observation, Demonstration, Drill
- 4.3 Maxims of teaching as applied to the teaching Economics
- 4.4 Instructional materials & support system for Teaching Economics
 - 4.4.1 Instructional Materials & Aids. Text-book, Magazines, News-papers, Teacher Handbooks, Students work books
 - 4.4.2 Pictures, charts, graphs, films, filmstrips, slide projectors, O.H.P., Radio, T.V., Computer, Different types of boards, Models etc
 - 4.4.3 Support system School bank, exhibition, forum, visits & excursion, symposium and Economics club, best out of Waste
 - 4.4.4 Economics Room - need & enrichment

Unit-5 Pedagogical Analysis of Economics

- 5.1 Concept, objectives, steps and importance of pedagogical analysis
- 5.2 Distinction between pedagogic analysis and methodology of teaching
- 5.3 Structure of Economics as a subject
- 5.4 Content analysis
- 5.5 Curriculum- concept, methods of curriculum construction
- 5.6 Analysis of syllabus for one standard
- 5.7 Criteria of good textbook and critical analysis of textbook
- 5.8 Content cum methodology approach

Unit-6 Assessment of and for Economics Learning

- 6.1 Planning-Year plan, Unit plan, Lesson plan
- 6.2 Evaluation- Evaluation procedures used in Economics teaching, Diagnostics testing and Remedial instruction in teaching of Economics
- 6.3 Construction of Unit tests, Design and blue print, item construction, marking scheme, item analysis, construction of an Economics, Question paper including general instruction with nature of options and overall coverage and marking scheme

Unit-7 Strategies for Teaching of different kinds of Economics Knowledge

- 7.1 Meaning and aspects of a concept attainment model
- 7.2 Advance organizer model
- 7.3 Simulation model
- 7.4 Role playing model

Unit-8 Professional development of Economics Teacher and Learning Resources

- 8.1 Qualification and qualities of an Economics teacher; Qualities ,Personal, General, Specific
- 8.2 Professional training & growth of Economic teacher- Seminars, Workshops, Conferences, Projects, In-service Training
- 8.3 Competencies- Contextual, Conceptual, Curricular, Content, Learning material, Evaluation, Management, Parental contact, Society contact and Co-operation
- 8.4 Learning Resources-Meaning, types, functions, preparation and utilization of learning resources in economics

SESSIONAL WORK

(Any four out of Ten)

1. Stating instructional objectives for a Economics lesson and identifying learning outcomes
2. Designing learning activities, appropriate strategies, selecting/preparing learning resources
3. Analysis of a Unit/Chapter in economics textbook to identify the concepts, principles and processes
4. Stating specific objectives of teaching items of knowledge and process reflecting goals of secondary and higher secondary economics
5. Prepare a worksheet on a specific unit in economics practicum as per workbook.
6. To prepare a report on the visit of bank/co-operative sector/industry.
7. Planning and construction of a unit test in Economics
8. Write a script for an e-content of any concept in Economics
9. Conduct a seminar on the changing role of teacher
10. Planning and implementation of remedial instructional strategies based on an analysis of students responses to questions in a test

Each sessional work - 5 marks

Total - 20 marks

List of Recommended Books

1. Binning, A.C., Binning, D.H., (1952), Teaching of social studies in secondary schools, Me Graw Hill Book Company, New York
2. Faculty of Education, M. S. University, Baroda, Teaching of Economics
3. Kunwar, B.S., (1970), Teaching of Economics, Ludhiana Prakash Brothers, Ludhiana
4. Rai, B.C., (1972), Method Teaching of Economics, Ahmedabad Prakashan Kendra, Ahmedabad
- 5 डहाके, बा. गो., अर्थशास्त्र अध्यापन, आजंठा प्रकाशन, अकोला
- 6 गाजरे, पुराणिक, (1976), अर्थशास्त्र अध्यापन पद्धती, नूतन प्रकाशन, पुणे
- 7 पाटील गीतादेवी, अर्थशास्त्र अध्यापन पद्धती

- 8 पांडेय, कांता प्रसाद (हिंदी) अर्थशास्त्र शिक्षण
 9 माहोरे, बा.ना., अर्थशास्त्र अध्यापन, प्रभा प्रकाशन, अमरावती
 10 शर्मा, महेंद्रपाल, (हिंदी) अर्थशास्त्र शिक्षण, मेरठ
 11 शास्त्री, यु.पी., अर्थशास्त्राचे अध्यापन, लेखन वाचन भांडार, पुणे

EDU: 506 PEDOGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE AND METHODOLOGY HISTORY

Objective - To enable the student teacher to

- 1) understand place and importance of History school curricular and human life
- 2) understand the aims and objective of teaching History at secondary school level
- 3) understand and appreciate the role of History in modern society
- 4) develop the ability to write the proper instructional objective and their specifications for teaching History at secondary school level
- 5) develop the ability to plan and design various types of lesson in History
- 6) understand the historical proof in the context of secondary school level
- 7) understand the characteristics and strategies for teaching learning History
- 8) understand the need & stages of planning instruction in History
- 9) understand the application of appropriate evolution in History
- 10) understanding preparation & use of diagnostic test & organize remedial teaching
- 11) acquaint the qualities & professional growth of History teacher & help them in acquiring the same
- 12) understand the various instructional approaches and their application in teaching History understand the pedagogical analysis of History

Unit 1 - Foundation of History

- a) Nature of History : meaning, scope, Modern concept of History and kinds of History
- b) Concept of Historiography, Types of Historical Resources
- c) Place and importance of History in the school curriculum and in the human life
- d) Co-relation of History with other subject

Unit 2 - Aims, objectives and values of History

- a) Aims, objectives and values of teaching History at secondary level of education.
- b) Objectives of the subject as given in the present curriculum at secondary education.

Unit 3 - Process of Teaching in History

- a) Devices: question- answer, description, dramatization, explanation, home – work.
- b) Techniques: supervised study, team teaching.
- c) Maxims of teaching History.

Unit 4 – Teaching- Learning Strategies in History

- a) Methods: story-telling, lecture, source, project, discussion narration
- b) Teaching of historical events: Models of Teaching concept ,use of advance organizer & inquiry training model
- c) Learning Strategies: Self Learning, Symposium, Computer assisted Learning, Seminar

Unit 5) Assessment of and for History

- a) Types of examination &Types of question
- b) Year plan, Unit plan , Unit test
- c) Lesson plan - General (objective based), IT based, constructivist
- d) Diagnostic test & remedial teaching in History
- e) Comprehensive & continuous Evaluation (Std.5th to 8th)

Unit 6) Pedagogical analysis of History

- a) Concept, objectives, steps and importance of pedagogical analysis
- b) Content cum methodology approach
- c) Structure of History as a subject
- d) Content analysis
- e) Curriculum - concept, difference between curriculum and syllabus, methods of syllabus construction: spiral, unit, concentric, chronological, bio graphical.
- f) Criteria of good textbook

Unit 7) Learning and teaching resources in History

- a) **Meaning, types , function, preparation and utilization of learning resources in History** : textbook, supplementary book ,reading material, workbook, journals, reference materials for teachers' filmstrips, models, boards, projectors, OHP, radio, tape-recorder, T.V., video, audio, motion pictures, computer, internet, LCD
- b) History room- planning and organizing History lab activity
- c) History outside the classroom, need of visit to historical places

Unit 8) Professional development of History Teacher

- a) Qualification and qualities of History teacher
- b) Professional development and growth of the History teacher
- c) History teachers organization, its contribution to professional competences

SESSTIOAL WORK

- 1) Construction of unit test, design a blueprint, item construction and question wise marking scheme (**compulsory**)

Any Three of the following

- 2) prepare an instructional objectives & learning out-comes for a History lesson
- 3) Conduct a seminar on any one topic of the content of 5th to 12th std
- 4) Case study of a gifted/talented or an unsuccessful learner in the class
- 5) Visit historical place and report Writing
- 6) Review of research on History (any 5)
- 7) Analysis of syllabus for one standard
- 8) A critical study of History text book(any one Std.)

- 9) Prepare two lesson plan to C.C.M. approach
- 10) Development of Teaching aid on a topic in History and the procedure for using it.

REFERENCES

1. Ballard. M. (1979), New Movement in Study Teaching of History, temple smith, London
2. Koccher, S. K., (1966), Teaching of History, Sterling Publishers pvt. Ltd.
3. NCERT, (1970), Teaching History in secondary school publication, delhi
4. Singh, D. R., (1959), The Teaching of History and Civics, Jullundar University
5. Vajeswari, R., (1973), Hand book of History teachers , Allied Publications, Mumbai
6. NCERT and state textbooks of History at secondary level
7. घाटे, वि.द., 1958, इतिहासाचे अध्यापन, नूतन प्रकाशन पुणे.
8. दुनाखे, अरविंद, 2000, इतिहासाचे अध्यापन, नूतन प्रकाशन पुणे.
9. चितळे, शा.दा., 1987, इतिहास कसा शिकवावा, विद्यार्थी गृह प्रकाशन पुणे.
10. तिवारी, सी.म., 1987, इतिहासाचे अध्यापन, नूतन प्रकाशन पुणे
11. ठिगळे, एस.एस., 1971, इतिहास कसा शिकावा व शिकवावा, सुहास प्रकाशन, अहमदनगर
12. पत्की, श्रीनिवास., 1980, इतिहासाचे अध्यापन पद्धती व तंत्र, मिलीद प्रकाशन, औरंगाबाद
13. पारसनीस, न.रा., धारूरकर, रा.ज., 1971, इतिहासाचे अध्यापन, व्हीनस प्रकाशन, पुणे
14. बोकील, वि.पा., 1957, इतिहासाचे शिक्षण, चित्रशाळा प्रेस, पुणे
15. हाजीरनीस, ब.घ., 1989, इतिहासाचे शिक्षण, चित्रशाळा प्रेस, पुणे
16. जोशी, अनंत, आशययुक्त अध्यापन पद्धती, य.च.म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
17. डॉ. सुशिला, ओडेयार, आशययुक्त अध्यापन इतिहास अध्यापन पद्धती
18. डॉ. रेखा टोपकर, डॉ. ज्ञानदेव शिंदे, 2005, आशययुक्त अध्यापन इतिहास, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे
19. डॉ. बी.एन., सरदेसाई, डॉ.व्ही. एन. हनमाने, 2000, इतिहास लेखनशास्त्र, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
20. पाटील, स.द., इतिहासाचे शिक्षण : एक आधुनिक दृष्टीकोन 2009 इनसाईट पब्लिकेशन, नाशिक

PERIODICALS/JOURNALS

इतिहास शिक्षक हस्तपुस्तिका इयत्ता 5 वी ते 10 वी
 इतिहास शिक्षक इतिहास शिक्षक महामंडळ, महाराष्ट्र, त्रैमासिक
 Educational Studies in History
 International Journal Of History Education
 Journal of Research in History
 Journal of History Teacher Education
 History Education Research Journal
 History Teaching
 Research in History education
 School History
 Teaching Children History
 The History Teacher

EDU.506 Pedagogical Content knowledge And Methodology Pedagogy of Geography

Course Objectives: To enable student-teachers to

1. know the meaning & nature of Geography
2. understand the place & importance of Geography in secondary school curriculum
3. correlate Geography within the subjects & with other subject
4. understand the perspective on the Psychology of learning & teaching of Geography
5. to understand the general objectives of teaching Geography according to national curriculum framework 2005 & state curriculum framework 2010
6. to understand the syllabus of Geography at school level according to the curriculum framework of NCF 2005 & SCF 2010
7. be acquainted with methods, strategies & resources for teaching Geography
8. to understand the assessment of learning in Geography
9. be acquainted with contextual issues of learning in geographical context
10. be acquainted with research & development in teaching – learning of Geography
11. be acquainted with professional development of teachers of the Geography

Unit-1 Nature & Place of the Geography

- a) Concept, meaning, nature & scope of Geography
- b) Modern concept of Geography
- c) The place & importance of Geography in school curriculum & in human life
- d) Correlation of Geography within the subject & with other subjects

Unit-2 Nature of Learning of Geography

- a) Psychology perspective of teaching and learning of constructivism in Geography
- b) General objectives of teaching Geography according to NCF 2005 & SCF 2010
- c) Instructional objectives of Geography
- d) Curriculum – Concept & importance, curriculum framework of Geography at school level according to NCF 2005 & SCF 2010
- e) Syllabus – Concept, Principles, constructive methods of Geography syllabi
- f) Correlation of curriculum & syllabus at school level according to NCF 2005 & SCF 2010
- g) Textbook - Characteristics & textbook analysis

Unit-3 Methods, strategies for teaching Geography

- a) Methods – Regional, lecture, story, journey, project, laboratory, comparative
- b) Strategies – Discussion, group-discussion, seminars, projects (individual, Group), field work, supervised study, learning Habits, group work, co-operative teaching strategies
- c) Maxims of teaching
- d) Models of teaching – meaning, classification of models, use of concept attainment, advance organizer & Inquiry training models
- e) Content-cum-Methodology

Unit-4 Learning Resources & their organization in Geography

- a) Instructional materials & aids- Atlases, boards, maps, globes, charts, graphs, models, specimens, pictures, geographical dictionary, Encyclopedia, projectors, film slides, T.V. Channels & use of social media from Internet, metrological instruments, computer & Internet
- b) Support system – Geography club, Geography fair, exhibition, Museum, excursions, observation of sky, visit local geographical area
- c) Geography Lab -Importance & Utilization

Unit-5 Assessment of Learning in Geography

- a) Concept of Evaluation & CCE (Continuous Comprehensive Evaluation)
- b) Year Plan, Unit Plan, Unit test, lesson Plan, diagnostic approach & remedial teaching in Geography
- c) Construction of unit tests, Design & blue print, item construction, marking scheme, item-analysis
- d) Construction of Geography question paper including general instruction with nature of options, & overall – coverage, & marking scheme, Learning Geography in groups – issues in practice, characteristics of students of high ability & low-ability, Group work & co-operative strategies, Provisions in heterogeneous classrooms
- e) CCE tools for assessment of learning in Geography

Unit-6 Contextual issues of learning in Geographical content

1st to 8th std., 9th to 10th std., 11th & 12th std. in Geography subject (Geography textbook content in school level)

Unit-7 Research & Development in teaching-learning of Geography

- a) Action Research – Action Research related to Geographical issues. Action Research part-I related to school children. Action Research part-II related to student-teacher-related to Geographical issues.
- b) GIS & GPS Techniques in Geography – Introduction of GIS & GPS, its meaning, nature & importance in geography

- c) Collect the information & functions of Geographical Institutes of Local District State National & International level.,
- d) Contribution of scientist in Geography
 - a. Alexander Von Humbolt
 - b. Carl Ritter
 - c. Friedrich Ratzel
 - d. Vidal de La Bluche

Unit-8 Professional Development Of Geography Teacher

- a) Qualifications & qualities of Geography teacher
- b) Professional growth of Geography teacher, Geography teacher-organization & its contribution in professional development
- c) Developing Geographical outlook of Geography teacher required
- d) Developing attitude & fundamental skills in Geography teaching
- e) Innovative practices in teaching Geography

Practical Work (20 Marks)

Compulsory – Sessional Work (5 marks)

Construction of a unit test/a diagnostic test/achievement test/open book test in Geography

Sessional Work (15 marks)

(Optional) any three

- 1) Prepare one lesson plan according to constructive approach
- 2) Designing learning activities, appropriate strategies, selecting/preparing learning resources
- 3) Curriculum framework of Geography at school level according to National curriculum framework 2005 & SCF 2010
- 4) Report writing on visit to Geographical place
- 5) Seminars on contextual issues

EDU 506: Pedagogical Content knowledge and Methodology
MATHEMATICS

Objectives: To enable the student teachers to

15. understand the characteristics and development of Mathematics.
16. understand and appreciate the role of mathematics in the development of modern society.
17. understand the aims & objectives of teaching Mathematics at secondary school.
18. understand the various instructional strategies and their use in teaching Mathematics.
19. develop the ability to write proper instructional objectives and their specifications for teaching secondary school Mathematics.
20. develop the ability to plan & design various types of lesson in Mathematics.
21. acquire the knowledge of the content of Mathematics operating at the secondary school level according to teaching process.
22. understand the pedagogical analysis of Mathematics.
23. understand the need, importance & stages of planning instruction in Mathematics.
24. understand the application of appropriate evaluation techniques in Mathematics.
25. understanding preparation & use of diagnostic test and organize remedial teaching.
26. acquaint the qualities & professional growth of Mathematics teacher and help them in acquiring the same.
27. understand the various instructional approaches and their application in teaching Mathematics.
28. prepare and evaluate instructional materials in Mathematics.

Unit - 1 Foundations of Mathematics

(12 Periods)

- 1.7** Nature of Mathematics- Meaning, Historical development of Notation & Number system, Fundamental branches of Mathematics.
- 1.8** Importance of Mathematics- Practical, Disciplinary, Cultural
- 1.9** Contribution of Mathematicians- Ramanujan, Aryabhatta, Bhaskaracharya, Pythagoras, Euclid, Rene Descarte

1.10 Development of skills – (i) Computational skill—Importance and techniques of developing accuracy and speed, role of drill lessons and use of mental calculations.(ii) Geometrical skills—use of Mathematical instruments, freehand drawing of geometrical shapes, drawing of patterns etc.(iii) Drawing and interpreting graphs and charts.

1.11 Correlation – Concept, Types and importance.

Unit-2 Aims, objectives and curriculum Reforms of Mathematics (08 Periods)

2.5 Aims and general objectives of Mathematics teaching.

2.6 Instructional objectives and their specifications.

2.7 Objectives of teaching Mathematics as prescribed in secondary Education of Maharashtra state.

2.8 Development of skills – (i) Computational skill—Importance and techniques of developing accuracy and speed, role of drill lessons and use of mental calculations.(ii) Geometrical skills—use of Mathematical instruments, freehand drawing of geometrical shapes, drawing of patterns etc.(iii) Drawing and interpreting graphs and charts.

2.9 Curriculum Reforms in school Mathematics- National and state level reforms- NCERT & SCERT

Unit – 3 Strategies of teaching Mathematical knowledge (15 Periods)

3.4 Maxims of teaching Mathematics

3.5 Methods of teaching Mathematics

- Inductive - Deductive

- Analysis - Synthesis

- Laboratory

- Heuristic

- Problem Solving

- Project

3.6 Application of Models of teaching in classroom: Concept attainment model , Advance organizer model and Inductive Thinking Model

Unit – 4 Instructional approaches of Mathematics (10 Periods)

- 4.1 Theoretical outline of Constructivism-Social and Cognitive
 - 4.2 Co-operative learning/ Collaborative learning
 - 4.3 Peer tutoring
 - 4.4 Team teaching
 - 4.5 Computer aided teaching-
 - 4.6 Resource Room
- Mathematics Laboratory- Importance and use for the development of student's thinking and general knowledge
 - Mathematics Club- objectives, organization & activities

Unit – 5 Pedagogical analysis of Mathematics (15 Periods)

- 5.1 Content cum methodology approach
- 5.2 Concept, Objectives, steps and importance of pedagogical analysis
- 5.3 Distinction between Pedagogic Analysis and Methodology of Teaching.
- 5.4 Structure of Mathematics as a subject
- 5.5 Content analysis
- 5.6 Curriculum - concept, methods of curriculum construction
- 5.7 Analysis of syllabus for one standard
- 5.8 Criteria of good textbook and critical analysis of textbook

Unit – 6 Assessment of & for Mathematics learning (12 Periods)

- 6.1 Year plan
- 6.2 Unit plan
- 6.3 Lesson plan – General(Objective based), IT based, Constructivist
- 6.4 Unit test
- 6.5 Diagnostic test & remedial teaching
- 6.6 Comprehensive & Continuous Evaluation

Unit – 7 Teaching of process in Mathematics (10 Periods)

Selecting appropriate instructional strategies related to various topics included in secondary classes in the following areas:

- 7.1 -Teaching of Arithmetic-Commercial Mathematics (Percentage, ratio proportion , interest, profit & loss)

7.2 -Teaching of Algebra- Algebra as a generalized Arithmetic, Polynomials, algebraic identities, Linear equations, Quadratic equations, Exponents

7.3 -Teaching of Geometry- Three stages of teaching geometry, Triangles, Quadrilaterals, Circle, congruency, similarity, Surface area and volumes of solid figures

Unit – 8 Professional development of Mathematics teacher (08 Periods)

8.1 Qualities- General, personal, Specific

8.2 Competencies- Contextual, Conceptual, Curricular, Content, Learning material, Evaluation, Management, Parental contact, Society contact and Co-operation

8.3 Professional growth of teacher- seminars, workshops, conferences, projects, in-service training

8.4 Role of reflections in professional development of Mathematics teachers

SESSIONAL WORK (Any Four)

1. Prepare the instructional objectives & learning outcomes for a Mathematics lesson.
2. Planning and implementation of designing learning activities, appropriate strategies; selecting/preparing learning resources; assessment techniques and tools etc.
3. Analysis of content of any Unit.
4. Review of research articles from journals on Mathematics education related to teaching and learning of Mathematics.
5. Prepare a workbook on a specific unit in Mathematics.
6. Case study of a gifted/ talented or an unsuccessful learner in the class
7. Planning and construction of a unit test in Mathematics
8. Planning and implementation of remedial instructional strategies based on an analysis of students' responses to questions in a test
9. Write a script for an e-content of any concept in Mathematics.
10. Conduct a seminar on the changing role of Mathematics teacher.

PRACTICUM

Each Sessional Work ... 5 Marks

Total ... 20 Marks

List of Recommended Books-

1. Aggarwal S.M.(1990), A Course teaching of modern Mathematics, Dhanpat Raj & Sons New Delhi.
2. Brucece joyce/Marsha Weil (1985), Models of Teaching, Prentice Hall of India Pvt.Ltd. New Delhi.
3. Mangal S.K.(1990), Teaching of Mathemartics, Prakash Brothers Educational Publishers. Ludhiyana.
4. Siddhu K.P.(1995) The Teaching of Mathematics, Sterling Publishers Pvt.Ltd. New Delhi, 110016.
५. ओक अ.वा. सत्यवती राऊळ (१९९१), गणित स्वरूपअध्ययन- अध्ययन,नूतन प्रकाशन,पुणे.
६. बापट भा.गो.कुलकर्णी वि.ना.गणित अध्ययन आणि अध्यापन, व्हीनस प्रकाशन,पुणे.
7. डॉ .पोंक्षे डॉ .मखिज गणित अध्यापन नूतन प्रकाशन,पुणे.
८. डॉ . चव्हाण गणिताचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण इनसाईट प्रकाशन. नाशिक
९. बोंदाई- गणित आशययुक्त अध्यापन. फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१०. भिंताडे, जगताप , बोंदाई (१९९३), आशययुक्त अध्यापन पध्दती, आशय प्रकाशन, सोलापूर.
११. जगताप ह.ना. (१९९१), गणित अध्यापन पध्दती ,नूतन प्रकाशन,पुणे.
१२. गणित क्रमिक पुस्तके ५ वी ते ९ वी महाराष्ट्र राज्य पाठय पुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, (बालभारती),पुणे.
13. यादव अजित, आशययुक्त अध्यापन पध्दती (गणित), (जून २००१) , सन्मित्र प्रकाशन, कोल्हापूर.
14. भिंताडे . व्ही .आर . जगताप ह .ना .बोंदाईके .एस . (1999) आशययुक्त अध्यापन पध्दती. सोलापूर : आशय प्रकाशन .
15. बोंदाईके .एस . बोंदाई आशिवन .कदम चा .प . (2002) शास्त्र आशययुक्त अध्यापन पध्दती . पुणे : नूतन प्रकाशन .
16. हकीम प्रभाकर (2006) गणित आशययुक्त अध्यापन. पुणे :नित्य नूतन प्रकाशन .

EDU.506 PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE AND METHODOLOGY COMMERCE

OBJECTIVES:- To enable the student teachers to –

- 1) understand the characteristics and development of commerce, appreciate the role of commerce in the development of modern society
- 2) understand the aims and objectives of teaching commerce and develop the ability to write proper instructional objectives and their specifications for teaching higher secondary schools
- 3) develop the ability to plan and design various types of lesson in commerce acquire the knowledge of the content of commerce operating at the higher secondary level according to teaching process
- 4) understand the various instructional strategies and their use in teaching Commerce and evaluate instructional material.
- 5) understand the pedagogical analysis of commerce
- 6) understand the needs importance and stages of planning instruction in Commerce
- 7) understand the application of appropriate evaluation techniques in commerce
- 8) understanding preparation and use of diagnostic test and organize remedial Teaching
- 9) understand the various instructional approaches and their application in teaching commerce
- 10) acquaint the qualities and professional growth of commerce teacher and help them in acquiring the same

UNIT .1 FOUNDATIONS OF COMMERCE

- 1.1 Nature of commerce- Meaning and dimensions of commerce, concept nature and scope
- 1.2 Place and importance of commerce education in higher secondary school curriculum
- 1.3 History of commerce with special emphasis on Indian commerce education
- 1.4 Co-relation- concept and type, correlation of commerce subject with other subjects and within the subject

UNIT . 2 AIMS OBJECTIVES AND CURRICULUM REFORMS OF COMMERCE

- 2.1 Aims and general objectives of teaching commerce in higher secondary schools
- 2.2 Instructional objectives teaching commerce with their specifications
- 2.3 Objectives of the subject as given in the present higher secondary school curriculum
- 2.4 Development of skills in commerce-Meaning of skills, intellectual, motor and social skills, principles of the achievement of skills, guidelines for teaching and developing skills
- 2.5 Curriculum reforms in Higher Secondary School commerce-National and State level reforms

UNIT .3 STRATEGIES OF TEACHING COMMERCE KNOWLEDGE

- 3.1 Maxims of teaching commerce.
- 3.2 Methods of teaching commerce - Lecture Method, Text-book Method, Project Method, Problem Solving Method, Discussion Method, Inductive-Deductive Method, Survey Method.
- 3.3 Techniques and devices of teaching commerce- Question/answer, narration, assignment, illustration, explanation, supervised study
- 3.4 Application of models of teaching in classroom- concept attainment model, advance organized model and role playing model.

UNIT .4 TEACHING OF PROCESS IN COMMERCE

- 4.1 Selecting appropriate instructional strategies related to various topics included in higher secondary classes in the following areas-
 - Teaching of Book-keeping & Accountancy
 - Teaching of elements of commerce
 - Teaching of Management
 - Teaching of Co-operation
 - Teaching of Commercial Geography
 - Teaching of Secretarial Practice
 - Teaching of Economics
- 4.2 Various approaches of commerce teaching

UNIT .5 PEDAGOGICAL ANALYSIS OF COMMERCE

- 5.1 Concept, objectives, steps and importance of pedagogical analysis
- 5.2 Distinction between pedagogic analysis and methodology of teaching
- 5.3 Structure of commerce
- 5.4 Content analysis- concept and process
- 5.5 Curriculum-concept, nature, principles of curriculum construction
- 5.6 Relation between curriculum and syllabus
- 5.7 Analysis of commerce syllabus for XI & XII standards
- 5.8 Criteria of good textbook and critical analysis
- 5.9 Content cum methodology approach

UNIT .6 ASSESSMENT OF AND FOR COMMERCE LEARNING

- 6.1 Year Plan
- 6.2 Unit Plan
- 6.3 Lesson Plan - General (Objective based, IT based, Constructivism)
- 6.4 Unit test-Design and blueprint, item construction etc
- 6.5 Diagnostic test and remedial teaching
- 6.6 Comprehensive and continuous evaluation

UNIT .7 INSTRUCTIONAL APPROACHES OF COMMERCE

7.1 Instructional materials and aids:

Models, pictures, maps, graphs, diagrams, charts, tables, boards, newspapers, journals, periodicals, radio, T.V., computer, film, filmstrips, various projectors, internet L.C.D. etc.

7.2 Support system:

Co-operative stores, school bank, exhibition, forum, visits and excursion, seminar, cottage industry, school magazine etc.

7.3 Commerce resource room :

Need and enrichment

UNIT .8 PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF COMMERCE TEACHER

8.1 Qualification and qualities of commerce teacher -General, personal, specific

8.2 Professional training and growth of commerce teacher

8.3 Commerce teacher organization and its contribution in professional development of the teacher

SESSIONAL WORK(Any four from the following)

1. Prepare the instructional objectives and learning outcomes for commerce lesson
2. Planning and implementation of designing learning activities appropriate strategies, selecting/preparing learning resources, assessment techniques and tools etc
3. Analysis of content of any unit
4. Review of research articles from journals on commerce education related to teaching learning of commerce
5. Prepare a workbook on a specific unit in commerce
6. Planning and construction of unit test in commerce
7. Planning and implementation of remedial instructional strategies based on an analysis of students responses in a test.
8. Write a script for an e-content of any concept of commerce.
9. Conduct a seminar on the changing role of the commerce teacher
10. Development of teaching aids on as topic in commerce and the procedure for using it

PRACTICUM

Each sessional work 5 marks

Total 20 Marks

LIST OF RECOMMENDED BOOKS-

1. Agarwal, J.C.,(1996), **Teaching of commerce a practical Approach**, Vikas Publishing House (P) Ltd., New Delhi
2. Khan, M.S., (1982), **Commerce Education**, Sterling Publication(P) Ltd., New Delhi
3. Rao, Digmurti Bhaskara, Ramesh, A. R., (2006), **Techniques of Teaching Commerce**, Sonali Publications, NewDelhi
4. Rao, Seema, (1995), **Teaching of Commerce**, Anmol Publications (P.) ltd.,

NewDelhi

5. K. Venkateswarlu, Sk. Johni Basha, Digumarti, Bhaskara Rao, (2004),
Methods of Teaching Commerce, Discovery Publishing House, New Delhi
6. गजरे, नानकर, 1992, वाणिज्य अध्यापन पद्धती, नूतन प्रकाशन, पुणे
7. गोयल, मधुकर लता, वाणिज्य शिक्षण, संदीप प्रकाशन, रोहटक
8. रामपालसिंह, वाणिज्य शिक्षण, 1990, विनोद पुस्तक मंदीर, आग्रा:
9. सक्सेना, उदयवीर, 1990, वाणिज्य शिक्षण, विनोद पुस्तक मंदिर, आग्रा

B.Ed. – Part – II: PRACTICUM COURSE

बी.एड. भाग 2 – प्रात्यक्षिक कार्य

अ. क्र.	कोड नंबर (Code)	प्रात्यक्षिकाचे नांव (Subject)
1	EDU: 507	Initiatory School Experiences. प्रारंभिक शालेय अनुभव
2	EDU: 508	Practice Teaching Competency. सराव पाठ प्रशिक्षण
	a)	Micro – Teaching सूक्ष्म अध्यापन
	b)	Bridge Lesson सेतू पाठ
	c)	Lesson Planning workshop & Demonstration Lessons. पाठ नियोजन कार्यशाळा व दिग्दर्शन पाठ
	d)	Simulated Teaching अभिरूप अध्यापन
	e)	Stray Lessons सराव पाठ
	f)	Workshop on Constructivist Approach to Teaching ज्ञानरचनावादी कार्यशाळा
	g)	Workshop on Preparation of Teaching aids शैक्षणिक साहित्य निर्मिती कार्यशाळा
	h)	Lesson Observation पाठ निरीक्षण
	i)	Workshop on ICT Based Lessons. महिती तंत्रज्ञानावर आधारित पाठांसाठी कार्यशाळा
	j)	Workshop on Models of Teaching अध्यापनाची प्रतिमाने कार्यशाळा
	k)	Workshop on Comprehensive and continuous

		Evaluation सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन कार्यशाळा
	l)	Internship Programme उमेदवारी योजना / शालेय अनुभव कार्यक्रम
3	EDU: 509	Development of Language and skill भाषा व जीवन कौशल्ये विषय
4	EDU: 510	Project Work प्रकल्प कार्य
	a)	Action Research Workshop कृती संशोधन कार्यशाळा
	b)	Project related to Community Exerience समाजाशी संबंधित प्रकल्प कार्य
	c)	Physical Education Workshop शारीरिक शिक्षण कार्यशाळा
5	EDU: 511	Evaluation
	a.	Diagnostic Test on Content Knowledge and Remedial Programme. नैदानिक चाचणी उपचारात्मक अध्यापन
	b.	Twelve Assignments(Out of which two open book assignments) बारा प्रपाठ(पैकी दोन प्रपाठ हे पुस्तके /संदर्भ वापरून)
	c.	External Viva बःहिस्थ मौखिक परीक्षा
	d.	Internal Examination अंतर्गत परीक्षा

Edu - 507 - School Based Experiences

A - Initiatory School Experiences

(प्रारंभिक शालेय अनुभव)

Total Days - 10

Total Marks - 60

Total Hours - 60

प्रारंभिक शालेय अनुभव

प्रथम सत्र - 5 दिवस, 30 - तास,

गुण -30

उद्दिष्टे : छात्राध्यापकास -

1. शालेय इमारत, परिसर, भौतिक सुविधा इत्यादिंचा परिचय होण्यास मदत करणे.
2. शालेय वातावरणात अध्ययन - अध्यापन या संकल्पना समजण्यात मदत करणे.
3. शाळेतील अनुभवी शिक्षकांच्या अध्यापनाचे सहजपणे निरीक्षण करण्यास सहाय्य करणे.
4. अनुभवी शिक्षकांचे शालेय प्रणालीच्या संदर्भात अनुभव ऐकण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.
5. शिक्षकाची भूमिका व जबाबदाऱ्या ओळखण्यास मदत करणे.
6. शाळेतील शैक्षणिक, सामाजिक व संस्कृतिक वातावरण व विद्यार्थ्यांशी सुसंवाद साधण्यास मदत करणे.
7. अध्ययन - अध्यापनास पोषक व अटकाव करणारे घटक शोधण्यास मदत करणे. (Identify learning resources required and available in the school.)
8. शाळा या प्रणालीसंबंधी संकल्प चित्र तयार करण्यास सहाय्य करणे.
9. शाळेत घेतलेल्या अनुभवाचे लहान अथवा मोठ्या गटामध्ये सादरीकरण करण्याची क्षमता निर्माण करणे.

महत्वाच्या बाबी

1. प्रारंभिक शालेय अनुभव हे प्रात्यक्षिक सुरु करण्यापूर्वी एक आठवडा आधी आपल्या नेहमीच्या सरावपाठ शाळेतील मुख्याध्यापक व पर्यवेक्षक यांची महाविद्यालयात प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक बोलवावी व या प्रात्यक्षिकाच्या संदर्भात माहिती सांगावी व सकारात्मक चर्चा घडवून आणावी.
2. शाळा, छात्राध्यापक व संबंधित शिक्षक प्रशिक्षक यांचे गट निश्चित करावे व संबंधित शाळांना याची एक प्रत द्यावी.
3. ज्या शाळेत 5 वी ते 10 वी पर्यंतचे वर्ग आहेत अशा ठिकाणी 11 किंवा 12 (80 छात्राध्यापक असल्यास) छात्राध्यापक व एक शिक्षक प्रात्यक्षिक याप्रमाणे गटांचे नियोजन करावे.
4. संबंधित शिक्षक - प्रशिक्षकांनी आपल्या गटातील छात्राध्यापकांच्या सहाय्याने खाली दिलेल्या उपक्रमांचे नियोजन करावे.

उपक्रम - कार्यनीती

दिवस 1

शालेय प्रार्थना, मूल्य शिक्षण तास, शालेय इमारत, शालेय परिसर व शाळेत उपलब्ध असलेल्या भौतिक सुविधांचे अवलोकन करावे. मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक यांचा परिचय करून घ्यावा.

दुसऱ्या दिवशी कोणत्या विषयाचे पाठ निरीक्षण करणार आहे. याची कल्पना संबंधित विषय शिक्षकांना द्यावे.

दिवस 2

आपल्या पहिल्या अध्यापन पध्दतीचे अनुभवी शिक्षकांच्या पाठाचे निरीक्षण करावे. एका वेळेला तीनपेक्षा जास्त छात्राध्यापक पाठ निरीक्षणासाठी वर्गात जाणार नाहीत याची दक्षता घ्यावी. पाठाचे निरीक्षण करताना, शिक्षकाचे विषयावरील प्रभुत्व, आशय आणि अध्यापन पध्दती यांचे एकात्मिकरण, योग्य शैक्षणिक साधनांचा अचूक वापर, विद्यार्थी-शिक्षक अंतरक्रिया, विद्यार्थ्यांच्या शंकांचे समाधान करण्याचे कौशल्य, वर्गनियंत्रण इ. बाबींचे निरीक्षण करून त्याची नोंद ठेवावी.

अनुभवी शिक्षकांचे शालेय प्रणालीच्या संदर्भात अनुभव एकावे व त्याच्या नोंदी ठेवाव्यात.

दिवस 3

शाळेतील मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक व शिक्षकांची भूमिका व जबाबदारी समाजावून घणे. यासाठी आपल्या गटात त्यांना निमंत्रित करून त्याच्याकडून माहिती घ्यावी व चर्चा करावी.

संबंधित शाळेतील विद्यार्थ्यांची पार्श्वभूमी, शाळाबद्दल त्यांचा दृष्टीकोन, शाळेतील सामाजिक वातावरण, सवंगडी, अध्ययनासाठी पोषक वातावरण, शिक्षणाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन इ. माहिती सहजपणे विद्यार्थ्यांशी हितगुज करून उपलब्ध करून घ्यावी, मात्र वर्गात जाण्यापूर्वी त्या वर्ग शिक्षकांची परवानगी घ्यावी.

दिवस 4

शाळेत अध्ययन - अध्यापनास पोषक व अटकाव/मज्जाव करणारे घटक निश्चित करावे. यासाठी वरील तीन दिवसांत मिळविलेल्या अनुभवाचा उपयोग होईल. (अध्ययन - अध्यापनासाठी आवश्यक स्रोत कोणते ? यापैकी शाळेत उपलब्ध किती आहेत ? याची यादी तयार करावी)

शाळा या प्रणाली संबंध स्वतःते संकल्प चित्र तयार करावे.

दिवस 5

चार दिवस प्रारंभिक शालेय अनुभव घेतल्यानंतर पाचव्या दिवशी प्रत्येक गटातील एका छात्राध्यापकास 10 ते 15 मिनीटे प्रतिक्रिया देण्यास सांगावे व संबंधित गटातील शिक्षक प्रशिक्षकांने 5 मि. आपली प्रतिक्रिया सांगावी. शेवटी प्राचार्यांनी मार्गदर्शन करावे.

गुणदान योजना

अ.क्र.	उपक्रम	गुण
1.	शालेय प्रार्थना, मूल्यशिक्षण तास, यासंबंधी निरीक्षणे	03
2.	शालेय इमारत, भौ.सुविधांचे अवलोकन व त्याच्या नोंदी	03
3.	अनुभवी शिक्षकांचे पाठ निरीक्षण- (सर्व मुद्दे विचारात घेऊन)	03
4.	शालेय शिक्षकांचे अनुभव नोंदी	03
5.	शाळेतील मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, शिक्षक यांची भूमिका व जबाबदा-या यासंबंधी नोंदी	03
6.	विद्यार्थी-शिक्षक अंतरक्रिया नोंदी	03
7.	अध्ययन- अध्यापनासाठी पोषक व अटकाव/मज्जाव करणा-या घटकांची नोंदी	03
8.	शाळेसंबंधी संकल्प चित्र	03
9.	अहवाल लेखन: 2000 हजार शब्दात	06

एकूण गुण 30

प्रारंभिक शालेय अनुभव - द्वितीय सत्र

कालावधी - 5 दिवस

गुण 30

एकूण तासिका - 30 तास,

प्रथम सत्रात सलग पाच दिवस प्रारंभिक शालेय अनुभव घेतल्यानंतर द्वितीय सत्राय शालेय अनुभव कार्यक्रमापूर्वी एक किंवा दोन आठवड्यातून एक एक दिवस याप्रमाणे छात्राध्यापकांना प्रारंभिक शालेय अनुभव घेण्यासाठी महाविद्यालयाने आपल्या सोयीनुसार नियोजन करावे. प्रथम सत्राप्रमाणे गट व शाळा ठेवता येईल अथवा बदल करता येईल.

उद्दिष्टे : छात्राध्यापकास -

1. शालेय वेळापत्रक, शिक्षकाचे कार्यभार, विषय निहाय तासिका, शाळेतील विविध समित्या व त्यांची कार्ये समजण्यास मदत करणे.
2. शाळेत राबविल्या जाणाऱ्या अभ्यासपूरक व अभ्यासेतर उपक्रम समजून घेण्यास मदत करणे.
3. शाला व्यवस्थापन समिती, पालकसभा, माता-पालक संघ यांचे स्वरूप, कार्यवाही व महत्व समजण्यास मदत करणे.
4. शालेय स्तरवरील विद्यार्थ्यांचे सर्वकष मूल्यमापन प्रक्रिया समजून घेण्यात सहाय्य करणे.
5. विविध समित्यांपैकी एखाद्या समितीचे अहवाल लेखन करण्यास सहाय्य करणे.

उपक्रम - कार्यनीती

वरील उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी खालील उपक्रमांचे नियोजन करावे

दिवस 1

शाळेचे वेळापत्रक कसे तयार केले जाते? शिक्षकाचे कार्यभार, एकूण अध्यापन दिवस, विषय निहाय तासिका व शाळेतील विविध समित्या व त्यांची कार्ये समजून घेणे व त्यांच्या नोंदी घेणे.

दिवस 2

शाळेत राबविल्या जाणाऱ्या अभ्यासपूरक व अभ्यासेतर उपक्रमांचे स्वरूप, नियोजन, कार्यवाही याची माहिती घेणे व त्याच्या नोंदी ठेवणे.

दिवस 3

शाळा व्यवस्थापन समिती, पालक सभा, माता-पालक संघ यापैकी कोणत्याही एक सभेस उपस्थित राहून त्याचे नियोजन, स्वरूप, कार्यवाही व महत्व समाजावून घेणे व त्याची नोंद ठेवणे. शाळेत सभांचे अयोजन केव्हा असते याची माहिती घेऊन तो दिवस निश्चित करावा.

दिवस 4

सर्वकष मूल्यमापन प्रक्रिया समजून घेण्यासाठी शाळेतील परीक्षांचे नियोजन पहावे. परीक्षेच्या काळात किमान एका वर्गावर पर्यवेक्षणाचे काम करावे. शिक्षकांशी चर्चा करून मूल्यमापन प्रक्रिया समजून घेणे व त्याची नोंद ठेवणे. यासाठी प्रथम शाळेतील मुख्यध्यापकांची परवानगी घेणे व आपले नियोजन कळविणे आवश्यक.

दिवस 5

शाळेतील विविध समित्यांपैकी एखाद्या समितीची सूचना कशी काढावी? समिती गठण - स्वरूप, बैठकीतील विषय चर्चा व अहवाल कसा लिहावा हे समजून घेणे. आपल्या गटात अभिरूप वातावरणात एका बैठकीचे आयोजन करून अहवाल तयार करावा.

गुणदान योजना

अ.क्र.	उपक्रम	गुण
1.	वेळापत्रक तयार करण्याचे तंत्र, शिक्षक कार्यभार, विषय निहाय तासिका, यांच्या नोंदी	03
2.	अभ्यासपूरक व अभ्यासेतर उपक्रमांच्या नोंदी	03
3.	उपस्थित राहिलेल्या (शाळा व्यवस्थापन समिती / पालक सभा / माता पालक संघ)	05
	सभेचा वृत्तान्त	
4.	सर्वकष मूल्यमापन प्रक्रियेची माहिती	05
5.	कोणत्याही एका समितीचा अहवाल	05
6.	संपूर्ण अहवाल लेखन: 2000 शब्दात	05

एकूण गुण 30

EDU-508: a) Microteaching

सूक्ष्म अध्यापन

कालावधी – बी. एड. प्रवेश पूर्ण झाल्यावर दोन आठवड्यांनंतर

72 + 24 तास(12 दिवस)

गुण – 20

सूचना –

Skill Diagnostic Test छात्राध्यापकांनी प्रवेश घेतल्यानंतर सुरुवातीलाच घेऊन बाकीची प्रॅक्टिकल सुरु करावीत.

सूक्ष्म अध्यापनाची उद्दिष्टे –

1. सूक्ष्म अध्यापन संकल्पना, इतिहास व महत्त्व स्पष्ट करणे.
2. विशिष्ट अध्यापन कौशल्ये विकसित करणे.
3. अध्यापनात आत्मविश्वास निर्माण करणे.
4. सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याचा सराव देणे व कौशल्य विकसित करणे.
5. सुधारणा होण्यासाठी प्रत्याभरण देणे.
6. आत्मसात केलेल्या कौशल्या कौशल्यांचे एकात्मीकरण करणे.

सूक्ष्म अध्यापनाच्या प्रभावी आयोजनासाठी काही मार्गदर्शक तत्त्वे पाळावीत.

1) तात्त्विक माहिती –

प्रथम सूक्ष्म अध्यापन संकल्पना, इतिहास, वैशिष्ट्ये, सूक्ष्म अध्यापन कृतिसत्र स्वरूप स्पष्ट करावे. त्यानंतर विविध अध्यापन कौशल्यांचा परिचय (त्यांचा अर्थ, उपकौशल्ये, अध्यापन महत्त्व) करून द्यावा.

सर्व शालेय विषयांना आवश्यक अशी अध्यापन कौशल्ये निश्चित करावीत.

एखाद्या अध्यापन कौशल्याची तात्त्विक माहिती देऊन त्यात कौशल्याचे महत्त्व, अध्यापनातील त्या कौशल्याचे स्थान, महत्त्व, कौशल्याची उपकौशल्ये विविध उदाहरणे देऊन (उदाहरणे सर्व शालेय विषयातील) स्पष्ट करावीत.

2) नमुना सादरीकरण (Modelling) –

नमुना निरीक्षणातून आपण कौशल्य शिकतो. शिक्षक प्रशिक्षकांनी नमुना सादरीकरणासाठी खूप परिश्रमपूर्वक नियोजन करावे. कौशल्याचे विशिष्ट घटक केव्हा, कोठे व कसे घडले हे निरीक्षण करणाऱ्यांना कळले पाहिजे. अपेक्षित कौशल्यांचा अधिकतम वापर व त्याज्य घटकांचा पूर्ण अभाव असला पाहिजे. नमुना सादरीकरणाचे पुनर्निरीक्षण करता यावे यासाठी नमुना पाठाचे व्हिडिओ रेकॉर्डिंग करावे. त्यांची सी. डी. बनवावी.

नमुना सादरीकरण फक्त पाच कौशल्यांचे न होता सर्व विषयांना आवश्यक/उपयुक्त अशा अधिक कौशल्यांचे अध्यापन सादरीकरण व्हावे. त्यापैकी प्रशिक्षणार्थी त्यांच्या अध्यापन पद्धतीस योग्य अशी कौशल्य निवडतील.

नियोजन –

पाच मिनिटांच्या कालावधीत कौशल्याच्या अपेक्षित उपघटकांचा अधिकतम वापर करावयाचा असतो. सूक्ष्म अध्यापन हे आशयमुक्त तंत्र आहे. म्हणून आशय व अध्यापन उद्दिष्ट यास गौण स्थान आहे. म्हणून सूक्ष्म पाठ नियोजनात शिक्षक कृती, विद्यार्थी कृती व कौशल्यातील उपघटक असे तीनच रकाने हवेत. हे नियोजन नेहमी सखोल हवे. नियोजनात वेळेची नोंद केल्यास अधिक चांगले. (ही नोंद अर्ध्या मिनिटाच्या कालावधीची हवी.)

निर्दोष व अचूक नियोजनावर भर द्यावा.

अध्यापन –

सूक्ष्म पाठांचे आयोजन करताना किमान दहा छात्राध्यापकांचा गट हवा. त्यात एक अध्यापक, किमान दोन पाठ निरीक्षक, एक वेळ निरीक्षक (नियंत्रक) व पाच विद्यार्थी आवश्यक

असतात. जो छात्राध्यापक पुढील पाठ घेणार असेल त्याला मननासाठी वेळ मिळावा. त्यास कोणतेही काम देऊ नये.

कौशल्यातील सर्व अपेक्षित उपकौशल्यांना अधिकतम वाव मिळेल असा आशय निवडण्याबाबत, पाठ नियोजन करण्याबाबत मार्गदर्शन करावे. निरीक्षक जेवढे जास्त तेवढे वस्तुनिष्ठ व सूक्ष्मपणे मापन शक्य होते.

अध्यापनात प्रत्याभरणासाठी व्हिडिओ रेकॉर्डिंग, टेपरेकॉर्डिंग किंवा मोबाईल रेकॉर्डिंग करावे. अध्यापनावेळी छात्राध्यापक विद्यार्थ्यांच्या भूमिकेत गंभीरपणे जाणे महत्त्वाचे आहे. पाठ निरीक्षक, समय नियंत्रक व भूमिका पालनाची संधी प्रत्येक छात्राध्यापकास मिळावी.

प्रत्याभरण (Feedback) –

प्रत्याभरण हा सूक्ष्म अध्यापनाचा आत्मा आहे. प्रत्याभरण अचूक, नेमके व वस्तुनिष्ठ असावे. चांगल्या बाबी दाखवून प्रोत्साहन द्यावे. तसेच त्रुटी/दोष परखडपणे दाखवून सुधारण्यासाठी मार्गदर्शन करावे. छात्राध्यापकांना प्रत्याभरण देण्यासाठी निरीक्षण कसे करावे व प्रत्याभरण कसे व्हावे याबाबत मार्गदर्शन होणे आवश्यक आहे. प्रत्याभरण – निरीक्षण तक्ता, शिक्षक प्रशिक्षक, व्हिडिओ रेकॉर्डिंग, छात्राध्यापक निरीक्षक व स्वतः अध्यापक यांनी करावे.

प्रत्याभरण मिळाल्यानंतर पुनर्नियोजन करून पुनराध्यापन व्हावे नंतर पुनर्प्रत्याभरणही व्हावे.

सूक्ष्म अध्यापन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी खालील ५ गटापैकी शक्यतो प्रत्येक गटातील एका अध्यापन कौशल्याची निवड करावी .

गट 1 : कथन / स्पष्टीकरण

गट 2 : मुलभूत प्रश्न पद्धती / मुक्त प्रश्न /प्रत्याभरण प्रश्न /शोधक प्रश्न

गट 3 : शिक्षक प्रतिक्रिया / प्रबलन / चेतक बदल/ प्रयोग दिग्दर्शन

गट 4 : फलकाचा वापर/ दृकसाधनाचा वापर

गट 5 : सज्जता प्रवर्तन / समारोप

अहवाल लेखन –

अहवाल लेखनात पुढील क्रम हवा.

- 1) सूक्ष्म अध्यापन – अर्थ, इतिहास, स्वरूप व महत्त्व
- 2) सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये (थोडक्यात उपघटक महत्त्व)
- 3) प्रत्यक्ष घेतलेल्या कौशल्यांचा सैद्धांतिक भाग (थोडक्यात)
- 4) अध्यापन व पुनरध्यापनाची टाचणे (नियोजन)
- 5) अध्यापन पुनरध्यापनावरील प्रत्याभरण तक्ते
- 6) सूक्ष्म अध्यापन कृतिसत्राबाबतचे प्रत्याभरण

मूल्यमापन पद्धती : सूक्ष्म अध्यापन सराव कार्य एकूण २० गुण आहेत .

५ कौशल्ये	१५ गुण
अहवाल लेखन	५ गुण

EDU-508: b) Integrated Lesson

सेतुपाठ / कौशल्यांचे एकात्मीकरण

कालावधी – 12+03 तास

गुण – 05

(2 दिवस)

पाच कौशल्यांचे अध्यापन पुनरध्यापन झाल्यावर सर्व कौशल्यांचे एकात्मीकरण करता येण्यासाठी सेतुपाठांचा तात्त्विक भाग स्पष्ट करून सेतुपाठाचे नमुना सादरीकरण करावे व त्यानंतर प्रत्येक छात्राध्यापकांना सेतुपाठ नियोजनात मार्गदर्शन करून सेतुपाठाचे अध्यापन व प्रत्याभरण पूर्ण करावे.

सेतुपाठात शिकवलेली कौशल्ये व न शिकवलेली कौशल्ये यांची एकत्रित गुंफण करणे आवश्यक आहे. कारण सेतुपाठ हा सूक्ष्म अध्यापन व सराव पाठ यांना जोडणारा दुवा आहे.

अहवाल: सेतुपाठ सैद्धांतिक भाग, सेतुपाठ अध्यापन, टाचण व प्रत्याभरण तक्ता व स्वयं मूल्यमापन.

EDU-508: c) Lesson Planning Workshop & Demonstration Lessons

पाठनियोजन कृतिसत्र व दिग्दर्शन पाठ (प्रात्यक्षिक)

कालावधी – 30 +09 तास

गुण – 10

(5 दिवस)

उद्दिष्टे –

1. पाठनियोजनाच्या तात्त्विक भागाची माहिती देणे.
2. वर्गअध्यापनाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे यावर व्याख्यान देणे.
3. पाठ्यांशाच्या मूल्यमापन पायऱ्यांची माहिती देणे.
4. पाठनियोजनाचा नमुना तयार करून घेणे.
5. शिक्षक प्रशिक्षकाने दिग्दर्शन पाठ घेणे प्रशिक्षणार्थीनी पाठाचे निरीक्षण करणे व चर्चा घडवून आणणे.

प्रात्यक्षिकाची उद्दिष्टानुसार कार्यवाही –

Code	तपशील (Subject)	तास Hours			गुण Marks	
		Class Hours.	Preparation Hours.	Total Hours.	Internal	Total
EDU : 508 C						
1)	पाठनियोजन कृतिसत्रामध्ये पाठ्यांश तात्त्विक भागाची माहिती देणे.(पाठ टाचणाची माहिती देणे – प्रस्तावनेपासून मूल्यमापनापर्यंत)	2				
2)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे यावर व्याख्यान देताना प्रशिक्षणार्थींचे दोन गट करावेत. गट 1 – भाषा व सामाजिक शास्त्रे	2				

	गट 2 – सायन्स व गणित.					
3)	पाठ्यांशाचे मूल्यमापन – मूल्यमापन पायऱ्या – संकलन, उपयोजन, गृहपाठ उदाहरणानुसार मूल्यमापन पायऱ्यांची माहिती स्पष्ट करून सांगणे.	1				
4)	गटातील प्रात्यक्षिक कार्य – अध्यापन पद्धतीनुसार (I व II) पाठनियोजन (पाठ टाचण) तयार करून घेणे.		4			
5)	दिग्दर्शन पाठ – शिक्षक प्रशिक्षकांनी आपल्या अध्यापन पद्धतीनुसार 30 मिनिटांचे पाठटाचण काढणे ते काच फलकामध्ये लावणे व त्याचा निरीक्षण तक्ता करून सर्व प्रशिक्षणार्थीसमोर 30 मिनिटात शालेय विद्यार्थ्यांवर पाठ घेऊन दाखविणे व त्यावेळी वर्गातील दोन प्रशिक्षणार्थी निवडून आपल्या पाठाचे निरीक्षण करण्यास सांगणे व पाठ संपल्यानंतर निरीक्षकांनी केलेल्या निरीक्षणातील प्रत्येक बाबींवर चर्चा करणे. (चांगल्या बाबी व त्रुटी	7			10	10
	एकूण	12	4	16	10	10

Note -

मराठी, हिंदी, इंग्रजी विषयाच्या शिक्षक प्रशिक्षकांनी प्रत्येकी एक याप्रमाणे गद्य, पद्य, व्याकरणांचे पाठ सर्व प्रशिक्षणार्थीसमोर द्यावेत व राहिलेल्या घटकांचे (गद्य, पद्य, व्याकरण, लेखन) पाठ विविध अध्यापन पद्धतीने आपआपल्या अध्यापन पद्धतीच्या गटात घेऊन दाखवावेत व चर्चा करावी.

EDU: 508 d) Simulated Teaching Workshop (1+1 Lesson) Each Method

अभिरूप अध्यापन

कालावधी – 24+06 तास

4 दिवस

गुण – 20

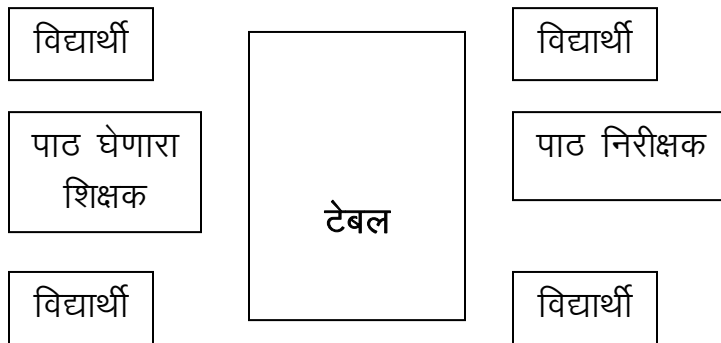
उद्दिष्टे –

- निवडलेल्या अध्यापन पद्धतींचा अभिरूप परिस्थितीमध्ये सराव करणे.
- अध्यापनाची कार्यवाही, कौशल्य आणि क्षमतांचा विकास करणे.
- अध्यापन पद्धतीचा पदबंध आणि अध्यापन कौशल्य आत्मसात करण्यास मदत करणे.
- सहाध्यायाशी चर्चा व झालेल्या आंतरक्रियेतून अध्यापन पद्धतीवर प्रभुत्व प्राप्त करण्यास मदत करणे.

अभिरूप अध्यापनाची कार्यवाही –

- यामध्ये सूक्ष्म अध्यापनाप्रमाणे गट करण्यात यावेत प्रत्येक गटाला एक प्राध्यापक असतील
- यामध्ये दोन वेगवेगळ्या अध्यापन पद्धती वापरून 4 दिवसांपैकी 2 दिवस एक मेथडचे पाठ घ्यावेत.
- पाठ घेताना सूक्ष्म अध्यापन पद्धतीप्रमाणे भूमिका वठवावी. प्रत्येक विद्यार्थ्याला 30 मिनिटे वेळ असेल. 25 मिनिटे पाठ घेण्यासाठी व 05 मिनिटे चर्चा व प्रत्याभरण देण्यात येईल.

❖ गटातील विद्यार्थ्यांची बैठकव्यवस्था खालीलप्रमाणे असेल.

- ❖ अभिरूप पाठ 25 मिनिटांचा असावा पण त्यामध्ये निवडलेल्या अध्यापन पद्धतीच्या सर्व पायऱ्यांचा अंतर्भाव असावा.
- ❖ अध्यापन पद्धतीचे निरीक्षण करण्यासाठी अनुरूप मूल्यमापन साधन असावे.

- ❖ शैक्षणिक साधनांचा वापर करावा.
- ❖ साधारण पणे खालील विषयासाठी अध्यापन पद्धती पुढीलप्रमाणे
 1. मराठी – नाट्यीकरण, चर्चा, उद्गामी/अवगामी
 2. चर्चा – चर्चा, नाट्यीकरण, उद्गामी/अवगामी
 3. इंग्रजी – कम्युनिकेटिव्ह अप्रोच, उद्गामी/अवगामी
 4. इतिहास – आधार पद्धती, कथन
 5. भूगोल – प्रवास, दिग्दर्शन, चर्चा
 6. गणित – उद्गामी/अवगामी, संयोजन पद्धती
 7. सायन्स – किमान अध्ययन क्षमता, प्रयोग दिग्दर्शन

❖ अहवाल :-

अभिरूप अध्यापन पद्धतीचा अहवाल खालील मुद्द्यांच्या अनुषंगाने लिहावा व आवश्यक ते संदर्भसाहित्य जोडावे (परिशिष्टामध्ये).

1. अभिरूप अध्ययन स्वरूप, संकल्पना व कार्यवाही पहिले व्याख्यान व त्याचा आशय लिहावा.
2. अभिरूप अध्यापनासाठी कोणत्या घटकावर टाचणे काढली. त्यासाठी कोणती अध्यापन पद्धती वापरली, त्या पद्धतीच्या पायऱ्या व आवश्यक साधने कोणती निवडली याची माहिती देऊन प्रत्यक्ष टाचणे परिशिष्टात जोडावीत.
3. अभिरूप अध्यापनासाठी प्रत्यक्ष वापरलेली शै. साधने द्यावीत.
4. छात्राध्यापकाने पाठाची केलेली निरीक्षणे व प्रत्याभरण, प्राध्यापकाचे प्रत्याभरण जोडावे.

वरील अहवाल तयार करताना अभिरूप अध्यापनातील विद्यार्थी म्हणून केलेली भूमिका त्याबद्दल स्वतःचे मत द्यावे. तसेच सर्व भूमिका केल्यामुळे तुम्हाला झालेला फायदा याबाबत आपली मते नोंदवावीत.

EDU: 508 e) Stray Lessons (6+6) & 5+5 in Internship programme

सराव पाठ

कालावधी – 72+48 तास

गुण—110

एकूण संख्या – 11+11 = 22

वेळ – 22 घड्याळी तास प्रत्यक्ष सराव पाठ घेण्यासाठी, 98 तास कच्चे व पक्के पाठ टाचण काढणे, शैक्षणिक साहित्याची निर्मिती आणि अध्यापन पूर्वतयारी करणे.

उद्दिष्टे :- विद्यार्थी शिक्षकामध्ये,

1. पाठ्यांशाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे तयार करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
2. निश्चित केलेल्या पाठ्यांशासाठी उद्दिष्टानुसार आवश्यक अध्यापन पद्धती, तंत्रे, क्लृप्त्या व अनुभूती देण्याची क्षमता विकसित करणे.
3. उद्दिष्टनिहाय मूल्यमापन करण्याची क्षमता वाढविण्यास मदत करणे.
4. वास्तव परिस्थितीमध्ये नियोजनपूर्वक, प्रभावी व परिणामकारक अध्यापन करण्याची क्षमता आत्मसात होण्यासाठी सराव करण्यास मदत करणे.
5. वर्गअध्यापनासाठी आवश्यक विविध पद्धतीच्या पाठांचे नियोजन करण्यास मदत करणे.

सराव पाठासाठी पूर्वावश्यक भाग –

सूक्ष्म अध्यापन सराव प्रशिक्षण, दिग्दर्शित पाठ व पाठ नियोजन कृतिसत्र पूर्ण झालेले असावे. तसेच अध्यापन पद्धतीच्या वर्गामध्ये पाठ टाचण व त्याच्या विविध पैलूवर सविस्तर चर्चा घडवून आणावी.

योग्य कालखंड :-

प्रथम सत्रामध्ये ऑगस्टच्या प्रथम सप्ताहापासून ऑक्टोबर अखेरपर्यंत 3+3 सुटे सराव पाठ पूर्ण करावेत. द्वितीय सत्रामध्ये डिसेंबर ते जानेवारी अखेर 3+3 सुटे सराव पाठ पूर्ण करावेत. शालेय अनुभव कार्यक्रमांमध्ये 5+5 असे सलग सराव पाठ पूर्ण करावेत.

आवश्यक आधारप्रणाली :- पाठ्यपुस्तके, शिक्षक हस्तपुस्तिका, शैक्षणिक साधने, पाठ टाचणे, निरीक्षण नोंद तक्ते, सराव पाठ शाळांची उपलब्धता व शाळेतील सर्व घटकांचे सहाकार्य

कार्यनीती :-

1. सराव पाठ आशयानुरूप विषयांच्या विविध अध्यापन पद्धतीनुसार घ्यावेत.
 2. शालेय अनुभव कार्यक्रमांमध्ये सलग सराव पाठ पूर्ण करताना प्रत्येक अध्यापन पद्धतीच्या 5 पाठांचे सलगपणे अध्यापन करावे व त्यातील अंतिम पाठ घटक चाचणी परीक्षेचा असावा.
 3. सुटे व सलग सराव पाठासाठी वापरलेली शैक्षणिक साधने जमा करावीत.
 4. शालेय अनुभव कार्यक्रमांमध्ये सलग सराव पाठासाठी निवडलेल्या पाठ्यांशावर प्रत्येकाने घटक चाचणी तयार करून ती प्रत्यक्ष वर्गात वापरावी व त्याचे संख्याशास्त्रीय विश्लेषण करावे
 5. सराव-प्रत्याभरण-सराव याचा वापर करून विद्यार्थी शिक्षकांना प्रभुत्व पातळीपर्यंत न्यावे.
- मूल्यमापन:**

प्रत्येक पाठास 5 गुण याप्रमाणे आणि 5 गुणांसाठी प्रत्येक पाठानुसार नोंद तक्ते.

EDU: 508 f) Workshop on Constructivist Approach to Teaching (Planning of 1 Lesson)

ज्ञानरचनावादी कार्यशाळा

कालावधी – 36+12 तास.

गुण – 20

उद्दिष्टे :-

1. ज्ञानरचनावादाची संकल्पना समजण्यास मदत करणे.
2. ज्ञानरचनावादाची मूलतत्त्वे व गृहितकाचे आकलन होण्यास मदत करणे.
3. ज्ञानरचनावादी शिक्षक/शिक्षकांची भूमिका समजण्यास मदत करणे.
4. परंपरागत अध्ययन अध्यापन व ज्ञानरचनावादी अध्ययन अध्यापन यातील फरक समजण्यास मदत करणे.
5. ज्ञानरचनावादी अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये समजण्यास मदत करणे.
6. ज्ञानरचनावादी अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये सांगून कृतियुक्त अध्ययन, गट पाडणे, शोधक प्रश्नाच्या आधारे विद्यार्थी काय शिकले ते पाहण्यास मदत करणे.

7. अप्रगत विद्यार्थ्यांसाठी गटचर्चा करून त्यांच्या विकासासाठी प्रयत्न करणे.
8. विद्यार्थ्यांची संपादन क्षमता विकासासाठी अध्ययन पद्धती शोधणे.

ज्ञानसंरचनावाद कार्यशाळा कार्यवाही :-

1. ज्ञानरचनावाद संकल्पना व ओळख व्याख्यान घ्यावे.
या व्याख्यानामध्ये ब्रुनर पियाजे व व्योगाटस्की च्या उपपत्तीचा सैद्धांतिक भाग सांगावा व्याख्यान एक तासाचे असावे.
2. ज्ञानरचनावादाची मूलतत्त्वे व गृहितके – या विषयावर दुसरे व्याख्यान असावे, ह्या व्याख्यानाला एक तासाचा वेळ द्यावा.
3. ज्ञानसंरचनावादाचा प्रभाव अभ्यासक्रम, अध्यापन, मापन या संकल्पनावर कसा आहे ते स्पष्ट करावे यासाठी अभ्यासक्रमाची संकल्पना, त्यावर आधारित पाठ्यपुस्तके त्यांची रचना ज्ञानरचनावादावर कशी झाली आहे ते स्पष्ट करावे. यासाठी एक व्याख्यान ठेवावे व या व्याख्यानावर आधारित प्रथम अध्यापन पद्धतीनुसार गट पाडून अभ्यासक्रम व पाठ्यपुस्तकावर आधारित प्रात्यक्षिक घ्यावे.
4. ज्ञानरचनावाद व शिक्षकाची भूमिका व ज्ञानरचनावादी विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये – या विषयावर व्याख्यान द्यावे.
5. ज्ञानरचनावादी अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये, पारंपरिक अध्ययन व ज्ञानरचनावादी अध्ययन यातील फरक यावर एक व्याख्यान द्यावे.
6. ज्ञानरचनावादी पाठाचा आराखडा तयार करून घ्यावा. यासाठी संपूर्ण वर्गावर व्याख्यान द्यावे.
पाठाचा आराखडा तयार करताना – विद्यार्थ्यांना द्यायचे अध्ययन अनुभव.

विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान कसे तपासणार त्याचा गटकार्याशी संबंध कसा जोडणार?

चेतक प्रश्न/शोधक प्रश्न – कृतियुक्त अध्ययन, विद्यार्थ्यांनी अध्ययन साहित्य तयार करणे. विद्यार्थ्यांना स्वतः विचार करण्यास प्रवृत्त करून गटात झालेले संवाद, विद्यार्थ्यांनी विचार करताना वापरलेल्या प्रतिमा, तसेच त्या घटकातून विद्यार्थी काय शिकले? या सर्व बाबींचा विचार करावा.

7. अप्रगत विद्यार्थी – चर्चा (गटचर्चा) अप्रगत विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी प्रयत्न, यावर व्याख्यान घ्यावे.
8. संपादन क्षमता विकासासाठी अध्ययन पद्धती यावर व्याख्यान.

1. कार्यपत्रके
2. गटअध्ययन
3. चाचणी संच
4. गट तपासणी
5. प्रश्नपेढ्या

व्याख्यान घेऊन वरील बाबी विद्यार्थ्यांकडून करून घ्याव्यात. दोन अध्यापन पद्धतीची दोन ज्ञानरचनावादी पाठाची टाचणे काढून त्यापैकी पहिल्या अध्यापन पद्धतीचे पाठ पिअरगटामध्ये सरावासाठी घ्यावेत.

दुसऱ्या अध्यापन पद्धतीचे पाठ शालेय अनुभव कार्यक्रमांमध्ये घ्यावेत.

अ.क्र.	तपशिल	तसिका
1	ज्ञानरचनावाद संकल्पना व ओळख	1
2	ज्ञानरचनावादाची मूलतत्त्वे व गृहितके	1
3	ज्ञानरचनावादी अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये, पारंपरिक अध्ययन व ज्ञानरचनावादी अध्ययन यातील फरक	2
4	ज्ञानरचनावादाची कार्यनीती	2
5	ज्ञानसंरचनावादाचा अभ्यासक्रम, अध्यापन, मापन या संकल्पनावर प्रभाव	1
6	ज्ञानरचनावाद व शिक्षकाची भूमिका व ज्ञानरचनावादी विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये	1
7	अभ्यासक्रम व पाठ्यपुस्तकावर आधारित –गटात प्रात्यक्षिक	2
8	ज्ञानरचनावादी पाठाचा आराखडा – व्याख्यान	2
9	ज्ञानरचनावादी पाठाचा आराखडा – गटात प्रात्यक्षिक	3
10	अप्रगत विद्यार्थी – चर्चा (गटचर्चा) अप्रगत विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी प्रयत्न	1
11	संपादन क्षमता विकासासाठी अध्ययन पद्धती– व्याख्यान	1
12	संपादन क्षमता विकासासाठी अध्ययन पद्धती– गटात प्रात्यक्षिक	1
13	दोन अध्यापन पद्धतीची दोन ज्ञानरचनावादी पाठाची टाचणे काढणे	6
14	एका अध्यापन पद्धतीच्या पाठाचा पिअरगटामध्ये सराव	12
	एकूण	36

अहवाल लेखन –

वरील सर्व व्याख्यानांचा सारांश घेऊन अहवाल लेखन करावे. अहवालासाठी अनुक्रमणिका करावी. सदर कार्यशाळेची उद्दिष्टे, व्याख्यान 1 ते 5 सारांश लिहून परिशिष्टामध्ये ज्ञानरचनावादावर आधारित पाठाची टाचणे जोडावीत.

मूल्यमापन –

अहवाल लेखन	–	5 गुण
प्रथम अध्यापन पद्धती ज्ञानरचनावादी पाठ	–	5 गुण
द्वितीय अध्यापन पद्धती ज्ञानरचनावादी पाठ	–	5 गुण
गटकार्यातील सक्रीय सहभाग	–	5 गुण
एकूण	–	20 गुण

EDU: 508 g) workshop on Preparation of Teaching aids

शैक्षणिक साधन निर्मिती कार्यशाळा

कालावधी—12+03 तास

गुण— 30

उद्दिष्टे – छात्राध्यापकास,

- 1) आकर्षक शैक्षणिक साधने निर्माण करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.
- 2) शैक्षणिक साधन निर्मितीसाठी आवश्यक कौशल्ये प्राप्त करण्यास मदत करणे.
- 3) अध्यापनामध्ये शैक्षणिक साधनांचा उपयोग करण्यास प्रवृत्त करणे.

योग्य कालखंड – सुटे सरावपाठ सुरु होण्यापूर्वीचा आठवडा

प्रात्यक्षिकासाठी पूर्वावश्यक तात्त्विक भाग –

शैक्षणिक साधनांचे वर्गीकरण, अध्यापनामध्ये शैक्षणिक साधनांच्या वापराचे महत्त्व यावर एक व्याख्यान आयोजित करावे. शक्य झाल्यास साधने बनविणाऱ्या तज्ज्ञ व्यक्तींना बोलावून प्रात्यक्षिकांचे आयोजन करावे.

प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक आधारप्रणाली :-

तक्ते, प्रतिकृती इत्यादी बनविण्यासाठी कागद, फेव्हिकॉल, रंग, कात्री, थर्मकोल इत्यादी साहित्य आवश्यकतेनुसार

आयोजनाची पद्धती:-

पहिल्या दिवशी तात्त्विक भागावर एक व्याख्यान द्यावे. त्यानंतर तज्ञांकरवी विविध प्रकारच्या शैक्षणिक साधनांच्या निर्मितीची प्रात्यक्षिके दाखवावीत. दुसऱ्या दिवशी विद्यार्थ्यांची गट विभागणी करावी. प्रत्येक गटासाठी एक मार्गदर्शक असावा गटामध्ये विद्यार्थी प्रथम अध्यापन पद्धतीसाठी एक साधन तयार करतील व द्वितीय अध्यापन पद्धतीसाठी एक साधन तयार करतील. साधने विद्यार्थ्यांनी स्वतः गटामध्ये करणे अपेक्षित आहे. सर्व मार्गदर्शन करावे. (बाजारातील तयार साधने स्वीकारू नयेत) वर्षभर विद्यार्थ्यांनी सरावपाठात शैक्षणिक साधनांचा वापर करावा यासाठी त्यांना मार्गदर्शन करावे. विद्यार्थ्यांनी बनविलेल्या शैक्षणिक साधनांचे प्रदर्शन भरवावे.

मूल्यमापन पद्धती

दोन शैक्षणिक साधनांसाठी 30 गुण म्हणजेच प्रत्येकी 15 गुण आहेत. गट मार्गदर्शक प्राध्यापकाने आपल्या गटातील विद्यार्थ्यांने बनविलेल्या शैक्षणिक साधनांची एकंदरीत गुणवत्ता तपासून त्या दोन साधनासाठी 15+15 गुण द्यावेत. (यांच्या स्वतंत्र अहवालाची गरज नाही.) विद्यार्थ्यांचा सहभाग, कार्यातील कुशलता, साधनाची आकर्षकता, परिणामकारकता, आकार इत्यादींचा विचार करून प्रत्येक साधनासाठी 15 पैकी गुणदान करावे.

EDU: 508 h) Lesson Observations

पाठ निरीक्षणे

कालावधी/वेळ – 30+15 तास

गुण – 60

उद्दिष्टे :-

विद्यार्थी शिक्षकामध्ये,

1. पाठ पद्धतीनुसार सहभागी विद्यार्थी शिक्षकांच्या सराव पाठांचे निरीक्षण करण्याची क्षमता वाढविण्यास मदत करणे.
2. पाठ निरीक्षणाच्या आधारे जाणवलेल्या त्रुटी/कमतरता स्वतःच्या अध्यापन सरावामध्ये टाळण्याची क्षमता प्राप्त करण्यास मदत करणे.
3. पाठ निरीक्षणाच्या आधारे अध्यापनातील विविधता व बारकावे समजावून घेण्यास व आपले अध्यापन सुधारण्यास मदत करणे.
4. पाठ निरीक्षणातून अध्यापन मूल्यमापन करण्याची क्षमता विकसित करण्यास मदत करणे.

योग्य कालखंड :

विविध सराव प्रशिक्षण कार्यक्रम, पाठ नियोजन कृतिसत्र, दिग्दर्शन पाठ, सुटे सराव पाठ व शालेय अनुभव कार्यक्रम चालू असताना पाठ निरीक्षणे पूर्ण करावीत. खालील कोष्टकाप्रमाणे दोन्ही सत्रामध्ये पाठ निरीक्षणे विद्यार्थी शिक्षकांनी पूर्ण करावीत.

पाठ निरीक्षणासाठी पूर्वावश्यक भाग :

सर्व प्रकारच्या नमुना पाठांचे दिग्दर्शन करण्यापूर्वी पाठ निरीक्षण कसे करावे याची माहिती विद्यार्थी शिक्षकांना सांगावी.

आवश्यक आधारप्रणाली :-

प्रत्येक पाठाच्या पद्धतीनुसार असणारे पाठ निरीक्षण नोंदतक्ते, शाळांचे सहकार्य.

कार्यनीती :-

1. पाठ निरीक्षण विवरण तक्त्यानुसार दोन्ही सत्रामध्ये पाठ निरीक्षणे करावीत.
2. पाठ निरीक्षणानंतर लिखित प्रत्याभरण संबंधित विद्यार्थी शिक्षकास द्यावे.

3. पाठ निरीक्षणानंतर लिखित प्रत्याभरणावर निरीक्षक, मार्गदर्शक प्राध्यापक व पाठ घेणारा विद्यार्थी शिक्षक यांची स्वाक्षरी असावी आणि तोंडी प्रत्याभरण देऊन त्यावर चर्चा घडवावी.
4. पाठ निरीक्षणे विविध शाळांमध्ये, विविध विद्यार्थी शिक्षकांची व विविध अध्यापन पद्धतीची असावीत.
5. कोणत्याही पाठाचे निरीक्षण पाठाच्या सुरुवातीपासून शेवटपर्यंत करावे. म्हणजे अध्यापनाची प्रत्येक बाब, प्रत्येक हालचाल सूक्ष्मपणे नोंदवता येईल.

पाठ निरीक्षण विवरण तक्ता (observation)

अ. नं.	पाठांचे प्रकार	एकूण
1	सूक्ष्म अध्यापन पाठ	10
2	सेतूपाठ	02
3	दिग्दर्शन पाठ	07
4	अभिरूप पाठ	04
5	ज्ञानरचनावाद पाठ	02
6	सुटे सराव पाठ	31
7	तंत्रज्ञान आधारित पाठ	02
8	अध्यापन प्रतिमान पाठ	02
	एकूण पाठ	60

मूल्यमापन :- निरीक्षण नोंद तक्ते

EDU: 508 i) Workshop On ICT Based Lessons

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठासाठी कार्यशाळा

कालावधी – 18+12 तास

गुण – 20

उद्दिष्टे : –

छात्राध्यापकांना,

1. संगणकाचा वापर करून अध्यापन करण्यास सक्षम करणे.
2. संगणकाच्या विविध क्षमतांचा वापर करून अध्ययन करण्यास सक्षम बनविणे.
3. आशय समृद्धीसाठी इंटरनेट, सीडी रिसोर्सस, इनसायक्लोपेडिया यांचा वापर करण्यास सक्षम करणे.
4. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठ नियोजन व पाठ सादरीकरणासाठीची पूर्वतयारी करण्यास मदत करणे.
5. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर करून अध्यापन करण्यास सक्षम बनविणे.

कालावधी –

18 तासिका + Preparation Hours – 12

एकूण गुण – 20

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठासाठी पूर्वावश्यक भाग :-

- * Learning Resources या पेपरमधील Unit – 4 चे अध्यापन पूर्ण होणे आवश्यक
- * इ. 5 वी ते 10 वी माहिती तंत्रज्ञान शिक्षक हस्तपुस्तिका
- * इंटरनेट सुविधेसह संगणक कक्ष, LCD Projector etc.
- * Intel teach to future ची CD व त्यासंबंधीची पुस्तके, unit plan templet etc.
- * संगणक हाताळणीचे किमान कौशल्य आत्मसात केलेले असावे. त्यासंबंधीचा सराव करावा.

कार्यवाही :

या प्रात्यक्षिकामध्ये दोन्ही मेथडसाठी एक-एक संगणकाधारित पाठ घ्यावयाचा आहे.. या प्रात्यक्षिकात विभागप्रमुखांनी संगणकाधारित पाठ का घ्यायचे? कसे घ्यायचे? पाठ्य घटक निवडताना कोणती दक्षता घ्यायची? त्यासाठी पाठ नियोजन कसे करावे? आशय समृद्धी कशी करावी? अहवाल लेखन कसे करावे? इत्यादी प्रश्नांच्या अनुषंगाने सविस्तर माहिती प्रशिक्षणार्थींना द्यावी. तसेच यासंबंधीची मूल्यमापन योजना सादर करून काही संगणकाधारित नमुना पाठांचे सादरीकरण शिक्षक प्रशिक्षकांनी करावे.

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित अध्यापनासाठी पाठ्यघटकाची निवड करताना घ्यावयाची दक्षता

- * पाठ्य घटक लहान असावा.
- * तो घटक माध्यमिक स्तरावरील विषयातील असावा.
- * शक्यतो अमूर्त कल्पना स्पष्ट करण्यासाठी संगणकामधील विविध ॲप्लिकेशनचा वापर करता येईल असा घटक निवडावा.
- * पाठ्यघटकाच्या अध्यापनात ॲनिमेशन, आवाज, चित्र, हायपरलिंक यांचा वापर परिणामकारकरीत्या करता येईल असा घटक निवडावा.
- * तोंडी स्पष्टीकरणद्वारे जो घटक/आशय स्पष्ट करता येत नाही असा घटक माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित अध्यापनासाठी निवडावा.
- * आशयाच्या आवश्यकतेनुसार रंगसंगती, ॲनिमेशन यांचा वापर करावा.
- * आशय केंद्रबिंदू ठेवून तो आशय सहजतेने व प्रभावीपणे कसा स्पष्ट करता येईल याचा विचार सादरीकरणावेळी करावा.
- * **माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठाची पूर्वतयारी :-**
 - छात्राध्यापकाने प्रत्येक मेथडसाठी एक माहिती तंत्रज्ञानाधारित पाठ्यघटक निवडल्यानंतर संबंधित अध्यापन पद्धती मार्गदर्शकांची मान्यता घेऊन त्या पाठ्यघटकामध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या कोणकोणत्या सुविधांचा उपयोग कसा करणार आहे ते स्पष्ट करावे.
 - छात्राध्यापकांनी संबंधित अध्यापन पद्धतींच्या मार्गदर्शकांच्या मान्यतेनंतर संगणक कक्षामध्ये महाविद्यालयाने केलेल्या नियोजनाप्रमाणे आशय समृद्धीसाठी इंटरनेट, इनसाक्लोपिडिया यांचा आवश्यकतेनुसार उपयोग करावा.

- त्यानंतर ppt, Unit Plan Templet, मूल्यमापनासाठीचे तक्ते इत्यादी बाबींसाठी Power point, excel, paint, word इत्यादींमध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठाची पूर्व तयारी करावी.
- ppt सादरीकरण, Unit Plan Templet, Evaluation system इत्यादींची एक सीडी तयार करावी. तसेच त्याची प्रिंटसुद्धा काढावी.

शिक्षक प्रशिक्षकांनी (प्रात्यक्षिक प्रमुख) यांनी खालीलप्रमाणे प्रात्यक्षिक अंमलबजावणीसाठी नियोजन करावे.

- संगणक कक्षातील संगणक संख्या विचारात घेऊन संगणक कक्ष वापरासाठीचे वेळापत्रक वर्षाच्या सुरुवातीला करावे.
- शक्यतो प्रत्येक अध्यापन पद्धतीनुसार गट पाडल्यास संबंधित अध्यापन पद्धती मार्गदर्शक संगणक कक्ष वापरावेळी उपस्थित राहून मार्गदर्शन करतील. असे नियोजन करावे.
- माहिती तंत्रज्ञानाधारित एक पाठ संबंधित अध्यापन पद्धती छात्राध्यापकांच्या गटामध्ये 20 – 25 मिनिटांचा पाठ संबंधित अध्यापन पद्धती मार्गदर्शकांच्या उपस्थितीत घ्यावयाचा आहे. (अभिरूप वातावरणात)
- माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित दुसरा पाठ शालेय अनुभव कार्यक्रमावेळी प्रत्यक्ष वर्गामध्ये अथवा शक्य झाल्यास संबंधित शाळेतील संगणक कक्षामध्ये घ्यावा.
- माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठाच्या सादरीकरणानंतर त्यांच्या CD महाविद्यालयात जमा करून ठेवाव्यात.
- माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठाची जबाबदारी ही संबंधित अध्यापन पद्धती मार्गदर्शकांची आहे.

आय.सी.टी. लेसनसाठी घटक नियोजन आराखडा

(सदर आराखडा इंग्रजी भाषेत ऑनलाईन उपलब्ध आहे.)

खाली दिलेला घटक नियोजन आराखडा पहा. त्यामधील प्रत्येक रकान्यातील सूचनांकडे विशेष लक्ष द्या. त्याप्रमाणे आपल्या घटकास अनुसरून माहिती संगणकावर टाईप करा.

प्रकल्पकर्त्याचे नांव :		
लेखक :		
ई-मेल :		
महाविद्यालयाचे नांव :		
पत्ता :		
दूरध्वनी क्रमांक :		
कोर्स :		
घटकांवर दृष्टिक्षेप (overview) :		
घटकाच्या आराखड्याचे शीर्षक तुमच्या घटकासाठी एक वर्णनात्मक अथवा नवनिर्माणक्षम नांव		
आवश्यक प्रश्न : या धड्यातील परंतु विविध विषयांशी संबंधित असा एक सर्वकष स्वरूपाचा प्रश्न. पहा Program CD-ROM मोड्यूल 2, आवश्यक प्रश्न फोल्डर		
घटक प्रश्न : तुमच्या पाठासाठी प्रश्न पहा Program CD-ROM मोड्यूल 2, आवश्यक प्रश्न फोल्डर.		
आशय प्रश्न : मजकुराशी संबंधित किंवा व्याख्यात्मक प्रश्न पहा Program CD-ROM मोड्यूल 2, आवश्यक प्रश्न फोल्डर		
घटकांचा सारांश, तुमच्या घटकांचे संक्षिप्त वर्णन – यात खालील बाबींचा समावेश असेल. तुमच्या विषयातील मुद्दे, मुख्य संकल्पनेचे वर्णन आणि आवश्यक घटक प्रश्नांना उत्तर देताना काही कृतींची विद्यार्थ्यांना झालेली मदत		
विषयांची क्षेत्रे : तुमच्या घटकाशी संबंधित असलेल्या एका अथवा सर्व चौकटीवर क्लिक करा.		
☐ गणित	☐ शास्त्र	☐ कला
☐ अर्थशास्त्र	☐ प्रादेशिक भाषा	☐ इतर
☐ संख्या शास्त्र	☐ शारीरिक शिक्षण	☐ इतर

☐ व्यवसाय-व्यवस्थापन	☐ संगणक-शास्त्र	☐ इतर
☐ संगीत	☐ व्यापार	
☐ भाषिक कला	☐ पर्यावरण अभ्यास	
☐ समाज शास्त्र	☐ गृहशास्त्र	
वर्ग : तुम्ही शिकत असलेल्या घटकाशी संबंधित एक किंवा अधिक चौकटींवर क्लिक करा.		
☐ ज्युनिअर किंडरगार्टन	☐ सीनियर किंडरगार्टन	
☐ 1 - 4	☐ 5 - 8	☐ 9 - 10
☐ 10 - 12	☐ कमकुवत विद्यार्थी	
☐ विशेष बुद्धिमान किंवा विशेष कुशल विद्यार्थी	☐ इतर	
शालेय परीक्षा मंडळाच्या मार्गदर्शक सूचना :		
तुमच्या घटकाला उद्देशून असलेल्या, परीक्षा मंडळाच्या मार्गदर्शक सूचनांची यादी		
विद्यार्थी सादरीकरणाची उद्दिष्टे आणि अध्ययनातील फलनिष्पत्ती :		
तुमचा घटक समाप्त झाल्यावर ज्या विषयांवर विद्यार्थी अगदी पारंगत होतील त्याची अग्रक्रम दाखविणारी यादी		
कार्यपद्धती :		
माहिती देण्याच्या पद्धतीचे स्पष्ट चित्र. विद्यार्थ्यांनी करावयाच्या कृतींचा क्रम आणि वाव यांचे वर्णन त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांच्या स्वाध्यायामध्ये या कृती अशा उपयोगी पडतील याचा खुलासा		
अंदाजे लागणारा वेळ :		
उदाहरणार्थ : वर्गातील वेळ 45 मिनिटांच्या 8 तासिका, 6 आठवडे, 3 महिने वगैरे		
पूर्ण अपेक्षित कौशल्ये :		

घटक सुरु होण्याआधी विद्यार्थ्यांसाठी आवश्यक संकल्पनेचे ज्ञान आणि तंत्रवैज्ञानिक कुशलता		
घटकासाठी आवश्यक साहित्य व स्रोत :		
तंत्रज्ञान-हार्डवेअर(आवश्यक असणाऱ्या साधन सामग्रीसाठी चौकटींवर क्लिक करा.)		
☐ कॅमेरा	☐ टेलिव्हिजन	☐ व्हीसीआर
☐ संगणक	☐ प्रिंटर	☐ लेझर डिस्क
☐ टेप-रेकॉर्डर	☐ स्कॅनर	☐ डि.व्ही.डि. प्लेअर
☐ डिजिटल कॅमेरा	☐ प्रोजेक्शन यंत्रणा	☐ इतर
☐ इंटरनेट कनेक्शन	☐ व्हिडिओ कॅमेरा	
तंत्रज्ञान-सॉफ्टवेअर (आवश्यक असणाऱ्या सर्व सॉफ्टवेअरवर क्लिक करा.)		
☐ डेटाबेस-स्प्रेडशीट	☐ इमेज प्रोसेसिंग	☐ वेब पृष्ठाचा विकास
☐ डेस्कटॉप पब्लिशिंग	☐ इंटरनेट वेब ब्रॉउझर	☐ वर्ड प्रोसेसिंग
☐ ई-मेल सॉफ्टवेअर	☐ बहुमाध्यम	☐ इतर
☐ CD-ROM वर विश्वकोश (एनसाक्लोपीडिया)		
छापील साहित्य : पाठ्यपुस्तके, गोष्टींची पुस्तके, प्रयोग शाळेतील माहिती पुस्तिका, संदर्भ साहित्य		
पूरक साहित्य : तुमच्या घटकाला लागणाऱ्या सर्व साहित्याची जमवाजमव.		
इंटरनेट स्रोत: घटकाच्या अंमलबजावणीसाठी साह्यभूत असणारे (URL) वेब पत्ते आणि डिजिटल साठे		
इतर : विशेष निमंत्रित वक्ते, उपदेशक, सहली.		
विविध बुध्यांकाच्या विद्यार्थ्यांसाठी आवश्यक सुधारणांना वाव		
कमकुवत विद्यार्थी : मर्यादीत अपेक्षापूर्ती होण्याच्या दृष्टीने या विद्यार्थ्यांना सूचना देणे त्यासाठी जादाचा वेळ देणे, त्याला मार्गदर्शन देणे, पूरक व संदर्भीय साहित्य, संकलनाचे साधे सोपे स्वरूप		

विशेष बुद्धिमान किंवा विशेष कुशल विद्यार्थी : अधिक आव्हानात्मक कृती ज्यासाठी बरेच सखोल संशोधन व प्रकल्प जरूरी असतील

विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन :

मूल्यमापन कशा तऱ्हेने केले जाते याचे वर्णन विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनाचे मूल्यमापन करताना वापरलेल्या पद्धतीचे स्पष्ट आणि संदर्भासहित विवरण, मुलाखत, निरीक्षण, त्याने लिहिलेली जर्नल्स, निबंध, कोडी चाचण्या आणि शेवटी त्याने तयार केलेली कृती या सर्वांमधून मूल्यमापन केले जाते. अशा तऱ्हेचे मूल्यमापन स्वतः शिक्षक, सहाध्यायी किंवा स्वतः विद्यार्थ्यांला करता येईल.

घटकातील सूचक शब्द :

तुमच्या घटकासाठी आवश्यक असे परवलीचे शब्द म्हणजे सामान्यतः वापरण्यात येणारे वाक्प्रचार, विषय आणि शब्दसंग्रह

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठांची मूल्यमापन योजना :

- १ घटक निवड १० गुण
 - २ पाठाची पूर्व तयारी यामध्ये इंटरनेट, इनसायक्लापेडिया, संगणकामधील इतर सुविधांचा वापर यासाठी १०गुण
 - ३ प्रत्यक्ष अध्यापन १० गुण
- वरीलप्रमाणे एकूण ३० पैकी गुण देऊन त्याचे १० गुणांमध्ये रूपांतर करावे हीच मूल्यमापन योजना दुसऱ्या ICT लेसनसाठी वापरावी

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाधारित पाठ निरीक्षण तक्ता

प्रशिक्षणार्थीचे नांव _____ हजेरी क्रमांक _____

दिनांक : _____ अध्यापन पद्धती _____

अ. क्र.	घटक	श्रेणी				
		इ	ड	क	ब	अ
1	पाठ्यघटक निवड					
2	पाठ्यघटक विश्लेषण क्षमता					
3	एम. एस. वर्ड / एम. एस. एक्सेलचा वापर					
4	एम. एस. पॉवर पॉइन्टचा वापर					
5	मल्टिमिडियाचा वापर					
6	ऑनिमेशनमधील विविधता / सादरीकरण					
7	इंटरनेटवरील वेबसाईटचा उपयोग / आशय समृद्धी					
8	स्कॅनर, मोबाईल, डिजिटल कॅमेरा व इतर साहित्याचा वापर					
9	माहिती तंत्रज्ञानाधारित पाठाची परिणामकारकता					

श्रेणीतील 'अ' बिंदू परिपूर्णता दर्शवितो तर 'इ' बिंदू अभाव दर्शवितो.

मार्गदर्शकांचे नांव व स्वाक्षरी

EDU: 508 j) Workshop on Models of Teaching (Planning of 1+1)

प्रतिमानाधारित अध्यापन

कालावधी- 18+06 तास

गुण - 20

उद्दिष्टे :- विद्यार्थी शिक्षकास,

1. विविध वर्गीकरणानुसार अध्यापन प्रतिमानांच्या प्रणालींचा परिचय होण्यास मदत करणे.
2. अध्यापन पद्धती व अध्यापन प्रतिमाने यातील फरक माहीत होण्यास मदत करणे.
3. प्रतिमानानुसार पाठ टाचण निर्मिती करण्यास मदत करणे.
4. प्रतिमानांचा वापर करून अध्यापन करण्याची क्षमता विकसित होण्यास मदत करणे.

पूर्वावश्यक भाग :-

सुटे सराव पाठापैकी किमान 4 पाठ पूर्ण झालेले असावेत.

आवश्यक आधारप्रणाली :-

पाठ्यपुस्तके, शैक्षणिक साधने, प्रतिमानांच्या संरचना, प्रतिमानानुसार पाठ टाचणे, निरीक्षण नोंद तक्ते आणि प्रतिमानानुसार आवश्यक साधने

कार्यनीती :-

1. अध्यापन प्रतिमानांची संकल्पना, गटवार वर्गीकरण आणि त्यांची वैशिष्ट्ये यांची सैद्धांतिक माहिती सांगावी.
2. संकल्पना प्राप्ती (CAM), अग्रत संघटक (AOM), उद्गमन विचार (ITM), भूमिकापालन (RPM), सामाजिक अभिरूपता (SSM) आणि पृच्छा प्रशिक्षण (ITM) या प्रतिमानांची सैद्धांतिक माहिती व संरचना देऊन त्या त्या प्रतिमानाधारित अध्यापनाचे दिग्दर्शन करावे.
3. विद्यार्थी शिक्षकांच्या माहितीसाठी प्रतिमानाधारित दिग्दर्शन पाठांचे टाचण नोटीस बोर्डवर लावून विद्यार्थी शिक्षकांना लिहून घेणेस सांगावे.
4. विद्यार्थी शिक्षकांनी कोणत्याही दोन प्रतिमानांची निवड करून मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मदतीने गटामध्ये पाठ टाचणांची निर्मिती करावी.
5. प्रतिमानाधारित पाठ टाचणाच्या निर्मितीनंतर विद्यार्थी शिक्षकांनी सोयीनुसार सराव पाठ शाळेत वर्गवातावरणामध्ये पाठ घ्यावेत.

मूल्यमापन -	1. अहवाल	14
	2. पाठ टाचणे	6
	एकूण	20

EDU: 508 k) Workshop on Comprehensive and Continuous Evaluation

सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन कार्यशाळा

Class Hours – 18 + Learning Hours - 06

Marks – 20

उद्दिष्टे :- विद्यार्थी शिक्षकांना,

1. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची पार्श्वभूमी व गरज यांचा परिचय होण्यास मदत करणे.
2. ज्ञानरचनावादी अध्यापन प्रक्रिया आणि सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन यातील परस्पर संबंध माहीत होण्यास मदत करणे.
3. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची उद्दिष्टे, तत्त्वे व अंमलबजावणीसाठीच्या योजना माहीत होण्यास मदत करणे.
4. आकरिक मूल्यमापन व संकलित मूल्यमापन यातील फरक माहीत होण्यास मदत करणे.
5. आकरिक मूल्यमापनाची विविध साधने व तंत्रे आत्मसात करण्याची क्षमता विकसित होण्यास मदत करणे.
6. आकरिक मूल्यमापनाच्या प्रत्येक साधानाचे हेतू व कार्यपद्धती यांचे आकलन होण्यास मदत करणे.
7. संकलित मूल्यमापनाची साधने व तंत्रे आणि त्यांच्या वापराविषयीची माहिती होण्यास मदत करणे.
8. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनामध्ये वापरण्यात येणाऱ्या सर्व मूल्यमापन नोंद तक्त्यांविषयी परिचय होण्यास मदत करणे.

पूर्वावश्यक भाग :-

अध्यापन पद्धतीमधील मूल्यमापनाची संकल्पना व त्याच्याशी निगडित भागाचे अध्यापन पूर्ण झालेले असावे.

आवश्यक आधारप्रणाली:-

राज्य अभ्यासक्रम आराखडा, महाराष्ट्र शासनाची सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन पुस्तिका.

कार्यनीती :-

1. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची पार्श्वभूमी सांगावी.
2. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची उद्दिष्टे, तत्त्वे व प्रभावी अंमलबजावणी योजना सांगाव्यात.

3. ज्ञानरचनावादी अध्यापन आणि सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करावा.
4. अकारिक मूल्यमापनाचा अर्थ सांगून आकारिक व संकलित मूल्यमापन यातील फरक स्पष्ट करावा.
5. अकारिक मूल्यमापनाची विविध साधने सांगून प्रत्येक साधनाची संकल्पना, हेतू आणि कार्यपद्धती स्पष्ट करावी.

अकारिक मूल्यमापनाची साधने व तंत्रे –

1) दैनंदिन निरीक्षण 2) तोंडी काम(प्रश्नोत्तरे, प्रकट वाचन, भाषण-संभाषण, भूमिकाभिनय, मुलाखत, गटचर्चा इ.) 3) प्रयोग 4) उपक्रम(वैयक्तिक/गटात, स्वयंअध्ययनाद्वारे) 5)प्रकल्प 6) चाचणी(अनौपचारिक) पुस्तकासह चाचणी(Open Book Test) 7) स्वाध्याय (माहिती लेखन, वर्णन लेखन, निबंध लेखन, अहवाल लेखन, कथा लेखन, संवाद लेखन, कल्पना विस्तार) 8) इतर : प्रश्नावली, सहाध्यायी मूल्यमापन, स्वयंमूल्यमापन, गटकार्यवरील आठ साधनांपैकी पाच साधने वापरणे आवश्यक.

विषयानुसार निवडायची साधने –

अ.क्र	विषय	निवडायची साधने
1	भाषा(मातृभाषा, हिंदी, इंग्रजी) गणित	1. दैनंदिन निरीक्षण 2. तोंडी काम 3. लेखी चाचणी 4. उर्वरित साधनांपैकी किमान दोन
2	भूगोल, विज्ञान	1. दैनंदिन निरीक्षण 2. लेखी चाचणी 3. प्रयोग/प्रात्यक्षिक 4. उर्वरित साधनांपैकी किमान दोन
3	इतिहास, नागरिकशास्त्र	1. दैनंदिन निरीक्षण 2. लेखी चाचणी 3. उर्वरित साधनांपैकी किमान दोन
4	कला, कार्यानुभव, शारीरिक शिक्षण	1. दैनंदिन निरीक्षण 2. प्रात्यक्षिक 3. कृती/उपक्रम

6. संकलित मूल्यमापनाची संकल्पना, हेतू, स्वरूप आणि साधने वापराविषयीच्या सूचना याचे स्पष्टीकरण करावे.
7. संकलित मूल्यमापनाची नोंद करणारे विविध तक्ते स्पष्ट करावेत. संकलित मूल्यमापन लेखी, तोंडी, प्रात्यक्षिक अशा प्रतिसादांच्या आधारे घ्यावयाचे आहे.
8. वरच्या वर्गात गेलेल्या म्हणजेच इयत्ता पाचवी ते नववीमधील एक विद्यार्थी निवडून त्याचे त्याच्या शिक्षकानी केलेल्या आकरिक व संकलित मूल्यमापनाचा चिकित्सक अभ्यास करावा. त्याचे मूल्यमापनाचे सर्व तक्ते परिशिष्टामध्ये जोडावेत.
9. अहवाल लिहिताना सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची संकल्पना स्पष्ट करून आकरिक मूल्यमापन, त्याची साधने व तंत्रे त्यांचे महत्त्व व हेतू सांगून आकरिक व संकलित मूल्यमापनातील फरक स्पष्ट करावा. त्यानंतर एका विद्यार्थ्याच्या वर्षभर केलेल्या मूल्यमापनाचा चिकित्सक अभ्यास करून त्याचा अहवाल यानंतर लिहावा. परिशिष्टामध्ये सर्व निरीक्षण नोंद तक्ते जोडावेत.

अ.क्र.	तपशिल	तसिका
1	सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची पार्श्वभूमी	1
2	सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाची उद्दिष्टे, तत्त्वे व प्रभावी अंमलबजावणी योजना	2
3	ज्ञानरचनावादी अध्यापन आणि सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन यातील परस्पर संबंध	2
4	आकारिक मूल्यमापनाचा अर्थ सांगून आकरिक व संकलित मूल्यमापन यातील फरक	1
5	आकारिक मूल्यमापनाची विविध साधने	4
6	संकलित मूल्यमापनाची संकल्पना, हेतू, स्वरूप आणि साधने वापराविषयीच्या सूचना	2
7	एक विद्यार्थी निवडून त्याचे त्याच्या शिक्षकानी केलेल्या आकरिक व संकलित मूल्यमापनाचा चिकित्सक अभ्यास	1 दिवस
	एकूण	18

मूल्यमापन –

सैद्धांतिक भागाचे लेखन – 10 गुण

एका विद्यार्थ्याच्या मूल्यमापनाचा अभ्यास – 10 गुण

एकूण – 20 गुण

संदर्भासाठी –

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे यांनी प्रकाशित केलेली सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन शिक्षक मार्गदर्शिका भाग 1 व 2 वापरावी.

EDU: 508 I) Internship Programme

शालेय अनुभव कार्यक्रम

Class Hours – 72 + Learning Hours – 24

Marks - 50

उद्दिष्टे :-

छात्राध्यापकास,

1. अध्यापन संदर्भात आशय आणि अध्यापनशास्त्राची तत्त्वे, समस्या व प्रश्न समजण्यास मदत करणे.
2. शिक्षक-प्रशिक्षण प्रक्रियेत अभ्यासलेले सिद्धांत व माध्यमिक शाळातील प्रत्यक्ष कामकाज यामध्ये समन्वय साधण्यास मदत करणे.
3. माध्यमिक शाळेतील दैनंदिन कामकाजातून प्रत्यक्ष भाग घेण्याची संधी प्राप्त करून देणे.
4. परिणामकारक वर्गअध्यापनाची आवश्यक कौशल्ये व क्षमता विकसित करण्यास मदत करणे.
5. योग्य व्यावसायिक अभिवृत्ती, मूल्ये अभिरुची विकसित करणे.
6. माध्यमिक शाळेचे प्रशासन, दप्तर व कार्यपद्धती यांचा परिचय करून घेण्यास मदत करणे.
7. अभ्यास पूरक व अभ्यासेतर-(सहशालेय) उपक्रम – समाज उपयोगी उत्पादक कार्य व समाजासोबत कार्य करण्यास मदत करणे.
8. शाळेतील विविध घटक व त्यांच्यावरील जबाबदारी यांची ओळख करून घेण्यास मदत करणे.
9. त्यांच्या दोन अध्यापन पद्धतीचे 5+5 असे 10 सलग सराव पाठ घटक चाचणीसहीत महाविद्यालयाच्या प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शन व निरीक्षणाखाली पूर्ण करण्यास मदत करणे.
10. शिक्षकाची भूमिका समजण्यास मदत करणे.

कालावधी – 72 तास

गुण – 50

योग्य कालखंड :- जानेवारीमधील शेवटचा आठवडा आणि फेब्रुवारीमधील पहिला आठवडा असे एकूण दोन आठवडे (12 दिवस 72 तास) काम करावे.

आयोजन पद्धती :- तीन पायऱ्यानुसार

- 1) पूर्व नियोजन
- 2) प्रत्यक्ष अंमलबजावणी / प्रत्यक्ष कार्यक्रम
- 3) शालेय अनुभव कार्यक्रम पश्चात

1) पूर्व नियोजन :-

या प्रात्यक्षिकाच्या नियोजनासाठी एका प्राध्यापकाची प्रमुख म्हणून नेमणूक करावी. महाविद्यालयाच्या वेगवेगळ्या सराव पाठ शाळांच्या संख्येनुसार छात्र अध्यापकाचे समान गट करावेत. प्रत्येक गटात एक मार्गदर्शक प्राध्यापक व छात्राध्यापकांची यादी तयार करावी. प्रत्येक गटात सर्व अध्यापन पद्धतीचे छात्र अध्यापक सहभागी व्हावेत.

संबंधीत शाळेच्या मुख्याध्यापकास लेखी कळवून कार्यक्रमाचा कालावधी निश्चित करून घ्यावा. महाविद्यालयाने संबंधित शाळेतील मुख्याध्यापक / पर्यवेक्षक / ज्येष्ठ शिक्षक यांची सहविचार सभा आयोजित केली तर हा कार्यक्रम अधिक चांगला होईल.

प्रत्येक मार्गदर्शक प्राध्यापकानी आपल्या गटातील छात्राध्यापकांना मार्गदर्शन करावे. प्रत्येक छात्राध्यापकाला एक जबाबदारीचे कार्य घेण्यास सांगावे. यामध्ये मुख्याध्यापक, उपमुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, वर्गशिक्षक, समाजसेवा प्रमुख, समाजोपयोगी उत्पादक कार्य प्रमुख, शारीरिक शिक्षण प्रमुख, शिक्षणप्रमुख, वेळापत्रक प्रमुख, परिपाठ प्रमुख, सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रमुख इत्यादी साठी जबाबदारी विभागून द्यावी जेणेकरून अपेक्षित सर्व कामे जबाबदारीने केली जातील. प्रत्येक विभागाची सविस्तर माहिती घ्यावी.

गटातील प्रत्येक छात्राध्यापकाचे 5+5 सलग सराव पाठ, घटक चाचणीसहित या कार्यक्रमात पूर्ण करावयाचे असल्याने संबंधित शाळेतून घटक आणून घटकांची विभागणी करून घ्यावी व त्यानुसार वेळापत्रक, प्रमुखाला वेळापत्रक तयार करण्यास मदत करावी. संबंधित अध्यापन पद्धतीच्या प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनाखाली 5+5 या पाठांची टाचणे पूर्ण करावयाची आहेत. सर्व विभागाची वेळापत्रके तयार करून घ्यावीत. इतर आवश्यक नोंदी ठेवण्यासाठी कागदपत्रे एकत्रित करावीत उदा. हजेरीपत्रके, नोटीस वही इत्यादी

गटातील छात्र अध्यापकांना या कार्यक्रमाची उद्दिष्टे प्रत्येकाच्या जबाबदाऱ्या व गुणदान कशाप्रकारे होणार आहे, शाळेत कोणकोणते अनुभव घ्यावयाचे, कोणकोणती कामे करावयाची, याबाबतची सविस्तर माहिती द्यावी.

साधारणतः खालील कामे छात्राध्यापकांनी या कार्यक्रमात करावी अशी अपेक्षा आहे.

1. सलग सराव पाठ 5+5 (घटक चाचणीसहीत)
2. सहशालेय कार्यक्रमाचे आयोजन
3. समाजसेवा
4. समाजोपयोगी उत्पादक कार्य
5. शारीरिक शिक्षण
6. पाठ निरीक्षण
7. दप्तर पहाणी
8. घटक चाचणी, संख्याशास्त्रीय प्रात्यक्षिक
9. वेळापत्रके, हजेरीपत्रके तयार करणे.
10. छोट्या विद्यार्थी गटात मार्गदर्शन करणे.
11. गृहपाठ वह्या तपासणे
12. शाळेतील मानवी घटकांशी शैक्षणिक चर्चा :- मुख्याध्यापक, उपमुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, सहाय्यक शिक्षक, ग्रंथपाल, लेखनिक, संगणक शिक्षक इत्यादी

2) प्रत्यक्ष अंमलबजावणी/प्रत्यक्ष कार्यक्रम :-

पूर्व नियोजन निश्चित केल्यानुसार गटाप्रमाणे शाळेत जावे, शाळेतील उपलब्ध भौतिक सुविधेनुसार शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे सुसज्ज कार्यालय तयार करावे. मार्गदर्शक प्राध्यापकांनी पूर्ण कार्यक्रमांमध्ये शाळा सुरु होण्यापूर्वी 10 मिनिटे व शाळा सुटतेपर्यंत छात्राध्यापकांबरोबर गटात उपस्थित राहणे अपेक्षित आहे. शेवटच्या तासाला झालेल्या कार्याचा आढावा घ्यावा व दुसऱ्या दिवसांचे नियोजन करावे. प्रत्येक छात्राध्यापकांचे 5+5 सलग सराव पाठांचे निरीक्षण प्राध्यापकाने करावयाचे आहे. इतर वेळी छात्राध्यापकांना सोपविलेल्या इतर जबाबदाऱ्यांची निरीक्षणे व मूल्यमापन करावे. आवश्यक तेथे मार्गदर्शन करावे व सूचना द्याव्यात.

सदर कालावधीत अभ्यासपूरक व अभ्यासेतर उपक्रमांचे (सहशालेय उपक्रम) आयोजन करावे.

3) शालेय अनुभव कार्यक्रम पश्चात :-

आपल्या गटातील छात्राध्यापकांना कार्यक्रमातील अनुभव कथनाचा कार्यक्रम आयोजित करावा. त्यामध्ये प्रत्येकाने या कार्यक्रमामध्ये केलेले कार्य समाधानकारकरीत्या पूर्ण केले आहे का हे पहाणे तसेच त्याला आलेले अनुभव, त्याला सुचलेले बदल किंवा सुधारणा विचाराव्यात.

गुणदान खालीलप्रमाणे करावे. या एकूण प्रक्रियेला एकूण 50 गुण आहेत.

* परिपाठ व फलक लेखन	5 गुण
* वेळापत्रक तयार करणे	5 गुण
* अभ्यास पूर्व व अभ्यासेतर (सहशालेय) कार्यक्रमाचे आयोजन	10 गुण
* स्पर्धा / खेळाचे / सामन्यांचे नियोजन	5 गुण
* समाजोपयोगी उत्पादक कार्य (कार्यानुभव) / आर.एस.पी. / एन.सी.सी. कृतीमध्ये सहभाग	5 गुण
* एकंदरित कामाची जबाबदारी व अनुभव कथन	10 गुण
* अहवाल लेखन	10 गुण
एकूण	50 गुण

अहवाल लेखन :-

एकूण 12 दिवसांच्या प्रत्यक्ष केलेल्या कामकाजाचा थोडक्यात उत्तमरीत्या अहवाल लिहिणे अपेक्षित आहे.

अहवालात खालील बाबींचा उल्लेख असावा.

- * शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक, अर्थ, महत्त्व व उद्दिष्टे.
- * गटातील छात्राध्यापकांची विषयनिहाय विभाग प्रमुखानुसार यादी
- * दैनंदिन परिपाठ नोंद :-

राष्ट्रगीत, प्रतिज्ञा, प्रार्थना, सुविचार, बोधकथा, दिनविशेष, पंचांग, श्लोक, ठळक बातम्या

- * दैनंदिनी – प्रत्येक दिवशी शाळेच्या प्रारंभापसून ते शाळा सुटपर्यंत स्वतः केलेली सर्व कामे, ठळक प्रसंग, घटना इत्यादी
- * अभ्यासपूरक व अभ्यासेत्तर कार्यक्रमाचे आयोजन
कार्यक्रम पत्रिका, कार्यवाहीचा सविस्तर वृत्तांत
- * स्पर्धा / खेळ / सामन्यांचे नियोजन :-
स्पर्धेची उद्दिष्टे, नियोजन, कार्यवाहीचे स्वरूप, मूल्यमापनाचे निकष
- * वेळापत्रक :- वेळापत्रकाचे प्रकार, तत्त्वे, स्वतःचे / विभागाचे वेळापत्रक
- * समाजोपयोगी उत्पादक कार्य :-
कृतीचे नांव, उद्दिष्टे, लागणारे साहित्य, कृती, समारोप
- * घटकचाचणीचे संख्याशास्त्रीय विश्लेषण :-
विद्यार्थ्यांच्या यादी, मिळालेले कच्चे गुण, मध्यमान, मध्यगा, बहुलक आयतालेख, बहुभुजालेख इत्यादी
- * एकंदरीत कार्याच्या जबाबदारीचा अहवाल :-
विभागप्रमुख म्हणून कार्य कशा पद्धतीने पूर्ण केले? समस्या किंवा आलेल्या अडचणी कशा सोडवल्या?
- * कार्यक्रमात आलेले चांगले अनुभव :-
कोणत्या उपक्रमापसून काय शिकण्यास मिळाले.
- * कार्यक्रमासाठी सुचविलेले बदल किंवा सुधारणा :-
या कार्यक्रमात तुमच्या मते कोणते बदल किंवा सुधारणा असाव्यात त्या संबंधीचे तुमचे मत
- * समारोप :- एकंदरीत शालेय अनुभव कार्यक्रमाविषयीचे तुमचे मत.
- * अहवालात उपक्रमांशी संबंधित फोटो लावावेत.

EDU: 509: Development of Language and Life Skills

भाषा आणि जीवन कौशल्यांचा विकास

Class Hours : 30 + Learning Hours - 15

Marks - 20

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकास :

1. थोर शैक्षणिक, साहित्यिक, वैज्ञानिक, राजनितीज्ञांचे विचार विविध मार्गांनी ऐकण्याची आवड निर्माण करणे.
2. वाचन, सृजनात्मक, समीक्षणात्मक, चिकित्सक विचार व लेखन प्रक्रियेचा विकास करण्यास मदत करणे.
3. मौखिक संप्रेषण - अशाब्दिक संप्रेषण, श्रवण व संभाषण कौशल्याचा योग्य समन्वय करून संपूर्ण संप्रेषण कौशल्याचा विकास करण्यास मदत करणे.
4. ललित, वाङ्मय, समीक्षा, साहित्य, वैज्ञानिक व राजकिय शैक्षणिक लिखाण वाचण्याची व त्यावर स्वतः टिप्पणी लेखन तयार करण्याची आवड निर्माण करणे.
5. माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञानाची शिक्षणातील योगदान समजण्याची क्षमता निर्माण करणे.
6. राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय स्वरूपाच्या सर्व घडामोडीवर चर्चा करण्यास प्रवृत्त करणे.
7. दैनंदिन विविध अनुभवातून भाषा व जीवनकौशल्यांचा विकास करणे.

उपक्रम

1. दूरदर्शन, सभा, इंटरनेटच्या माध्यमातून थोर व्यक्तींचे विचार काळजीपूर्वक ऐकावेत, त्याची टिप्पणी तयार करावी.
2. स्वतःचा परिचय- स्वतःचा परिचय देताना स्वतःतील चांगल्या बाबी, त्रुटी व मर्यादेचा उल्लेख करावा.
3. काही निवडक पुस्तकांचे वाचन (कथा, कादंबरी, वैज्ञानिकांच्या जीवन, कविता) स्वतः वाचन किंवा गटामध्ये वाचन करून त्यातील आशयावर चिकित्सक स्वरूपाची चर्चा करावी.
4. कविता, कथा, चालू घडामोडीवर लेख, एखाद्या कवितेचे रसग्रहण, कथेची समीक्षा अशा स्वरूपाचे लेखन करावे. महाविद्यालयाच्या वार्षिक अंकास प्रसिध्दीसाठी द्यावे.

5. आपल्या अध्यापन पद्धतीतील काही संकल्पना, संज्ञा, संबोध यावर लेखन करावे. थोर व्यक्तींच्या जीवन, आत्मचरित्रातील प्रसंगावर लेखन करून आपल्या गटामध्ये त्याचे वाचन करून त्यावर चर्चा करावी. लेखनातील उल्लेखनीय व सुधारणात्मक बाबींवर चर्चा घडवून आणावी. मार्गदर्शकांचे मत विचारात घ्यावे.
6. मूलभूत संगणक प्रणाली, इंटरनेट इत्यादी तंत्रविज्ञानाशी संबंधीत बाबी बारकाईने शिकाव्यात त्याचे व्यावहारिक उपयोजन करावे.
7. राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय घडामोडी, प्रश्न मंजूषा, परिसंवाद, गटचर्चांचे (Group Discussion) आयोजन करावे.
8. एखाद्या सामाजिक व आरोग्यविषयक प्रश्नावर पथनाट्य (Role Playing) उदा. एड्स, देवदासी प्रथा, हुंडाबळी इत्यादी.
9. विविध प्रकाराचे अर्ज व पत्र तयार करणे उदा.नोकरी, तक्रार, रजा, मागणी, अभिनंदन, शुभेच्छा पत्रे इत्यादी.
10. राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय सण, दिवस, पुण्यतिथी, जयंती अशा कार्यक्रमांचे वर्षभर नियोजन करून त्याचे सादरीकरण करावे.
11. अभिरूप मुलाखतीचे नियोजन करावे.
12. महाविद्यालयातील एखादी समस्या सोडवण्यासाठी Brain Storming पद्धतीचा वापर करावा. उदा.शिस्त, परिपाठ, स्वाध्याय, प्रात्यक्षि इ.
13. छायाचित्रांचे किंवा चित्रांचे प्रदर्शन भरवून त्याचे विश्लेषण करून त्यावर आपले मत मांडावे.

कायर्वाही

या प्रात्यक्षिकासाठी 10 ते 12 छात्राध्यापकांचा एक गट करावा व त्यासाठी एक मार्गदर्शक प्राध्यापक नेमावा. प्रत्येक आठवड्याच्या शेवटी (शनिवारी) वेळापत्रकात या उपक्रमासाठी एक तास द्यावा. वर सुचविलेल्या उपक्रमाच्या संदर्भात पहिल्या तासाला माहिती, मार्गदर्शन, चर्चा व नियोजन करावे. उपक्रमाची पूर्वतयारी म्हणून छात्राध्यापकांना उपक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करून सांगावे व घरी त्याची तयार करणेस सांगावे.

वर सुचविलेल्या उपक्रमांपैकी पहिल्या सत्रात कोणतेही तीन उपक्रम घ्यावेत व दुसऱ्या सत्रात दोन उपक्रम घ्यावेत.

मूल्यमापन

प्रत्येक उपक्रमाचा अहवाल किमान 2 ते 3 पानांचा असावा. प्रत्येक गटामध्ये अहवालाची एक फाईल करणे अपेक्षित आहे. प्रत्येक छात्राध्यापकास त्याच्या सहभागानुसार 20 पैकी गुण द्यावेत

EDU-510: Project Work

a) Action Research Workshop

कृतिसंशोधन आराखडा

कालावधी – Class Hours – 18 + Learning Hours – 03

गुण – 10

उद्दिष्टे – छात्राध्यापकास,

1. कृतिसंशोधनाचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये, महत्त्व समजण्यास मदत करणे.
2. कृतिसंशोधनाच्या विषय निश्चितीची क्षेत्रे समजावून देणे.
3. कृतिसंशोधन आराखड्याचे टप्पे व प्रत्येकाचे महत्त्व समजावून सांगणे.
4. कृतिसंशोधन आराखड्यातील प्रस्तावनेमधील – कृतिसंशोधनाची गृहितके, उद्दिष्टे, प्रकल्पाची व्याप्ती व मर्यादा, संशोधनासाठी नियोजित कार्यपद्धतीचे स्वरूप, नमुना निवड, सामग्री संकलनाची साधने व तंत्रे, सामग्री संकलनाच्या कार्यवाहीचे स्वरूप, सामग्री विश्लेषण करण्यासाठीच्या प्रक्रियेचे स्वरूप, संशोधन कार्याचे वेळापत्रक व प्रकरण योजना, संशोधन कार्याच्या खर्चाचे अंदाजपत्रक या सर्व बाबी समजावून देणे.
5. कृतिसंशोधन आराखडा तयार करून घेणे.

योग्य कालखंड – डिसेंबरचा दुसरा आठवडा

कार्यनीती –

1. प्रत्येक अध्यापन पद्धतीच्या मार्गदर्शकांनी दुसऱ्या टर्मच्या सुरुवातीला कृतिसंशोधनावरील संदर्भ पुस्तकांची यादी द्यावी.
2. कृतिसंशोधनाच्या तात्त्विक भागावर व्याख्याने आयोजित करावीत.
3. कृतिसंशोधनाचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये, महत्त्व व गरज या भागासाठी दोन घड्याळी तास द्यावेत. तसेच विषय निश्चितीची क्षेत्रे यासाठी दोन घड्याळी तास देऊन प्रशिक्षणार्थींना प्रथम अध्यापन पद्धतीनुसार गटामध्ये बसवून त्यांच्या विषयाच्या मार्गदर्शकांनी प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे विषय निश्चित करून द्यावेत.

4. प्रशिक्षणार्थीचे विषय निश्चित झाल्यानंतर कृतिसंशोधन आराखड्यातील प्रत्येक बाबीचे व्यवस्थित विवेचन करण्यासाठी तासिका किंवा घड्याळी तास द्यावेत.
 5. वरील सर्व बाबी प्रशिक्षणार्थीच्या लक्षात आल्यानंतर कच्चा आराखडा लेखन करून घ्यावे.
 6. प्रत्येक अध्यापन पद्धतीच्या मार्गदर्शकानी कच्चा आराखडा तपासावा. त्यातील दुरुस्त्या समजावून द्याव्यात व त्यानंतर कृतिसंशोधनाचा पक्का आराखडा तयार करायला सांगावे.
 7. कृतिसंशोधन आराखडा हस्ताक्षरामध्येच विद्यार्थ्यांकडून लिहून घ्यावा.
- मूल्यमापन – विषय निश्चितीसाठी – 5 गुण

आराखडा मांडणीसाठी – 5 गुण

EDU-510: Project Work

b) PROJECT RELATED TO COMMUNITY EXPERIENCE

समाजाभिमुख प्रकल्प

कालावधी : 30 + 05 तास

गुण : 20

उद्दिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये

- 1) समाज ही संकल्पना समजण्यास मदत करणे.
- 2) विविध सामाजिक स्तरावरील मुलासंबंधी समस्या समजण्यास मदत करणे
- 3) सामाजिक (Social), (Nigoatiation) व समायोजन (adjustment) कौशल्य विकसित करणे.
- 4) समाजाच्या सामाजिक व वैयक्तिक समस्या (Social, community and personal problems) समजण्यास मदत करणे.
- 5) समाजाच्या विविध समस्यांवर उपयोजनाबाबत विचार करण्याची वृत्ती निर्माण करणे.
- 6) सामाजिक बांधीलकी निर्माण करणे.
- 7) राष्ट्रीयत्वाची भावना वाढीस लावणे.

सूचना

- 1) प्रत्येक गटात अकरा ते बारा छात्राध्यापक असावेत.
- 2) प्रत्येक छात्राध्यापकाने दोन कृती (activities) पूर्ण कराव्यात ज्यापैकी एक उपक्रम वैयक्तिक व एक गटातील उपक्रम (group activities) असावेत.
- 3) प्रत्येक छात्राध्यापकाने या दोन उपक्रमांचा समाज अभ्यास अहवाल सादर केला पाहिजे.

उपक्रम

- 1) समाजातील सामाजिक आरोग्यासंबंधी समस्यांचे जाणीवपूर्वक सर्वेक्षण.
- 2) शाळाबाह्य विद्यार्थ्यांची पटनोंदणी सर्वेक्षण.
- 3) समाजासाठी शासनाच्या कल्याणकारी योजनासंबंधी माहिती देणे.
- 4) स्थानिक सणांच्या माहितीतून भावनिक व सांस्कृतिक एकात्मता.
- 5) समाजामध्ये बालकांच्या हक्कांची जाणीवेचे उद्बोधन
- 6) राष्ट्रीय एकात्मतेसंबंधी उपक्रम - नाटक, भूमिका पालन, विविध राज्यातील धार्मिक, सांस्कृतिक परंपरा, बहुभाषिकत, आहाराविषयीची, पोशाखाविषयीची, उत्सव व सण, रूढी, परंपरा इत्यादी बाबतचे उपक्रम.
- 7) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य - प्रश्नमंजुशा, वादविवाद, युनो उपक्रम, युनो सप्ताह आयोजन, विद्यार्थी सेमिनार.
- 8) संस्था भेटी-विशिष्ट संस्था, निरनिराळ्या प्रकारच्या शाळा (शासकीय, नवोदय, विशेष शाळा, टेक्निकल कृषी, कला, केंद्रीय) संग्रहालये, (मेळावे) जत्रा - आयोजनात सहभाग, प्रदर्शन, मुलाखती घेणे - महत्वपूर्ण व्यक्तींची (समाजसेवक, नेते, शास्त्रज्ञ, विचारवंत, साहित्यिक इ.) महाविद्यालयातील न्यूज लेटर (बातमीपत्र) चालवणे.
- 9) बाल संगोपनाच्या पद्धती-निरीक्षण, आहार सवयी, समाजातील आरोग्य विषयी (Health Practices of the Community), शालेय विद्यार्थी-शिक्षकांच्या आरोग्यविषयक सवयी.
- 10) सार्वजनिक मालमत्ता संरक्षण करण्यासंदर्भातले उपक्रम, नागरिकत्व जाणीवेसंबंधी उपक्रम.
- 11) लिंगभेद समस्येसंबंधी (स्त्री-पुरुष समानता / लेक वाचवा) उपक्रम.
- 12) SC, ST, Minorities बालकांच्या व स्त्रियांच्या सामाजिक, आर्थिक दर्जासंबंधी संवेदनाशीलता.
- 13) आपल्या उत्पन्नानुसार खर्च करण्याची जाणीव निर्माण करणारे उपक्रम - उत्पन्न साधने व खर्चपध्दती-समाजातील विविध स्तरामध्ये / वर्गामध्ये (उच्च, मध्यम, अल्प).
- 14) शिक्षक व मुलांमध्ये आपत्ती व्यवस्थापन उपक्रम
- 15) योगावर कार्यशाळा (आसने, प्राणायाम व आराधना)
- 16) 10 वी विद्यार्थ्यांच्या व त्यांच्या पालकांच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास.
- 17) खाजगी वर्गाची (Tutions) वाढ: , सर्वेक्षण व उपाय
- 18) झोपडपट्टी परिसरातील सामाजिक व शैक्षणिक स्थितीचा अभ्यास.
- 19) प्रदुषण रोखण्यातील विद्यार्थी, पालक, भूमिकांबाबतचे उपक्रम.
- 20) समाजातील व्यसनाधीनता (विद्यार्थी, पालक, शिक्षक) सर्वेक्षण व उपाय.

वरील उपक्रम मार्गदर्शनासाठी सुचवण्यात आलेले आहेत. आपल्या परिसरात भेडसावणाऱ्या सामाजिक समस्यांबाबत प्रकल्प हाती घेण्यास हरकत नाही.

अहवाल रूपरेखा (Format for Reporting the Project Work)

- 1) प्रकल्पाचे शीर्षक
- 2) विद्यार्थ्यांकडून निवेदन
- 3) मार्गदर्शकांचे प्रमाणपत्र
- 4) प्रस्तावना

- 5) प्रकल्पांची उद्दिष्टे
- 6) प्रकल्प / अभ्यासाचे महत्त्व व हेतू
- 7) पद्धती (Procedure) (कार्यपध्दती)
- 8) अध्ययन निष्पत्ती / फलित / निष्कर्ष
- 9) वैयक्तिक भूमिका व अनुभव व विद्यार्थ्यांच्या प्रतिक्रिया
- 10) संदर्भ / संपर्क (Persons consulted)
- 11) परिशिष्टे

मूल्यमापन -

वैयक्तिक उपक्रम - 10 गुण

गटातील उपक्रम - 10 गुण

EDU-510: Project Work

c) Physical Education

शारीरिक शिक्षण

कालावधी - 18 + 03 तास

गुण - 15

उद्दिष्टे -

छात्राध्यापकास :-

1. शारीरिक शिक्षण व आरोग्य शिक्षण यांचे मानवी जीवनातील महत्त्व समजण्यास मदत करणे.
2. शारीरिक शिक्षणाचे शालेय अभ्यासक्रमातील महत्त्व समजून देणे.
3. वैयक्तिक व सांघिक खेळांचे क्रीडांगण, मोजमापे, नियम, आराखडा इ. समजून देणे.
4. खिलाडूवृत्ती जोपासणे व व्यक्तिमत्त्वाचा परिपूर्ण विकास होण्यास मदत करणे.

अ.क्र.	तपशिल	तसिका
1	शारीरिक शिक्षण संकल्पना, उद्दिष्टे व महत्त्व	1
2	शारीरिक शिक्षण व आरोग्य शिक्षणाचे मानवी जीवनातील स्थान	1
3	शारीरिक शिक्षणाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान	1

4	वैयक्तिक व सांघिक खेळांची मोजमापे, क्रीडांगण आराखडा इ.	3
5	शारीरिक शिक्षण कार्यशाळेचे (योगाशिबीर) आयोजन	7
6	शारीरिक क्षमता चाचणी (P.E.Test)	5
	एकूण	18

शारीरिक क्षमता चाचणी घटक

Sr. No.	Men		Women	
	Item	Min. Standard	Item	Min. Standard
1	रनिंग 100 मीटर	10 सेकंद	रनिंग 50 मीटर	10 सेकंद
2	लांब उडी	5.5 Ft.	लांब उडी	4.5 Ft.
3	चेंडूफेक(क्रिकेट)	160 Ft.		40 Ft.
4	चालणे 5 Km	1 तास	दोरीउड्या	75 वेळा
5	पिनअपस 5	5 Ft.	लंगडी 25 मीटर	12 सेकंद
6	गोळाफेक (16 Lbs)	18 फुट	शटलरेस 4X25 M	30 सेकंद
7	दंड – 25 बैठका – 50	2 Min. 1 Min.		

(वरीलपैकी कोणतेही चार items निवडावेत)

अहवाल (जरनल) लेखन :

प्रत्येक छात्राध्यापकांने महाविद्यालयाने राबवलेल्या शारीरिक शिक्षण व आरोग्यशिक्षण विषय उपक्रमांचा सविस्तर अहवाल (जरनल) लिहावा जरनलमध्ये प्रस्तावना, अनुक्रमणिका, उद्दिष्टे, योग कार्यशाळा, शा. शि. चाचणी इ. सविस्तर वर्णन करावे.

गुणदान योजना

1. शारीरिक शिक्षण कार्यशाळा सहभाग	—	8 गुण
2. शारीरिक क्षमता चाचणी	—	4 गुण
3. जरनल (अहवाल) लेखन	—	3 गुण
एकूण	—	15 गुण

EDU: 511 – Evaluation

(a) Diagnostic Test on Content Knowledge and Remedial Programme

विषयज्ञान निदान चाचणी आणि उपचारात्मक कार्यक्रम

कालावधी – 18 तास

उद्दिष्टे :-

1. प्रशिक्षणार्थीच्या विषयज्ञानाचे निदान करून, विषयज्ञान समृद्धिच्या उपचारात्मक कार्यक्रमाची आखणी करणे.
2. प्रशिक्षणार्थीच्या अध्ययन अध्यापन क्षमता, संप्रेषण कौशल्य, सादरीकरण कौशल्य यांचे निदान करून त्यामधील समस्या निराकरण करणारे उपचारात्मक कार्यक्रम राबविणे.
3. वर्षभर जीवनमूल्ये, जीवन कौशल्ये , अध्यापक व्यवसायाचे ज्ञान व कौशल्ये यांवर आधारित अध्यापक शिक्षण देऊन प्रशिक्षणार्थीची गुणवत्ता वाढविणे.

कार्यनीती –

प्रशिक्षणार्थीनी प्रवेश घेतल्यानंतर अध्यापन पद्धतीच्या मार्गदर्शकांनी आपआपल्या विषयाच्या विद्यार्थ्यांची विषयज्ञान निदान चाचणी घ्यावी. ही चाचणी 50 गुणांची असावी. प्रत्येक विषयाच्या मार्गदर्शक प्रशिक्षकांनी आपल्या विषयासाठी परिपूर्ण निदानात्मक चाचणी तयार करावी. विषयांच्या सर्व शाखा, सर्व अंगे यांवर आधारित परिपूर्ण निदानात्मक चाचणी तयार करावी. महाराष्ट्र शासनाने CET घेतलेली आहे. CET मध्ये आलेल्या बाबी पुन्हा तपासण्याची गरज नाही. भाषा विषयाला विषयज्ञान निदान चाचणी दोन प्रकारची घ्यावी (1) विषयज्ञान लिखित चाचणी (2) विषयज्ञान मौखिक चाचणी सदरच्या दोन चाचण्यांमध्ये विषयज्ञान व भाषिक कौशल्यांवर आधारित प्रश्न असावेत.

भाषेप्रमाणे शास्त्र, गणित, इतिहास, भूगोल या विषयांवर विषयज्ञान निदान चाचणी कशी तयार करता येईल याचा विचार संबंधित विषयांतील मार्गदर्शक प्रशिक्षकांनी करावा. विषयज्ञान निदान चाचणीच्या आधारे आपआपल्या विषयातील गतिमंद, मतिमंद, सर्वसामान्य, हुषार विद्यार्थ्यांना सक्षम, व्यासंगी, विषयज्ञान समृद्ध विषय शिक्षक तयार करण्यासाठी उपचारात्मक कार्यक्रम राबवून विषयज्ञान समृद्ध करावे.

कालावधी – निदानासाठी – घड्याळी 3 तास.

उपचारात्मक अध्यापन – वर्षभर आवश्यकतेनुसार करावे.

सदरच्या प्रात्यक्षिकामध्ये उपचारात्मक कार्यक्रम खालील बाबींवर तयार करून उपचारात्मक अध्यापन घेता येईल.

1. विषयज्ञान समृद्धी
2. संप्रेषण कौशल्य विकास
3. अध्ययन अध्यापन क्षमता विकास
4. सादरीकरण क्षमता
5. जीवनमूल्ये व जीवनकौशल्य विकास
6. मराठी, हिंदी, इंग्रजी भाषा ज्ञान (प्रमाण भाषा) प्रमाण भाषा लेखन, उच्चारण, संभाषण, इत्यादी
7. व्यक्तिमत्त्व व सृजनशीलता विकास

वरील बाबींच्या अनुषंगाने उपक्रम तयार करून त्या उपक्रमांमध्ये प्रशिक्षणार्थीना सहभागी करून घेऊन अध्यापक व्यवसायाचे ज्ञान व कौशल्य यामध्ये प्रावीण्य प्राप्त करून घेता येईल.

वरील प्रात्यक्षिकाचा अहवाल मार्गदर्शक शिक्षक-प्रशिक्षकाने तयार करावा. त्या अहवालामध्ये आपल्या विषयातील गतिमंद विद्यार्थ्यांसाठी सर्वसामान्य विद्यार्थ्यांसाठी व हुशार विद्यार्थ्यांसाठी वरीलपैकी कोणकोणते उपक्रम लाभप्रद झाले त्यांच्या नोंदी ठेवाव्यात.

EDU: 511 – Evaluation

(b) Twelve Assignments - Eight Assignments of four compulsory papers, four assignments of two methods (two regular and two open book assignments)

कालावधी – 30+36 तास

गुण – 20

प्रपाठ लेखन उद्दिष्टे –

1. छात्राध्यापकास सतत अभ्यासाची सवय लावणे.
2. शिकलेल्या भागाचे आकलन किती झाले आहे ते पाहणे.
3. स्वयं मूल्यमापनाची सवय लावणे.
4. पुस्तके/संदर्भ वापरून चाचणी देण्याची क्षमता निर्माण करणे.

कार्यवाही –

प्रत्येक सत्रामध्ये काही घटकांचे अध्यापन पूर्ण झाल्यानंतर प्रपाठ घ्यावेत.

साधे प्रपाठ – अध्यापन झालेल्या घटकांवर तीन दीर्घोत्तरी प्रश्न द्यावेत. त्यावर चर्चा घडवून संदर्भ द्यावेत. तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहून घेऊन मार्गदर्शकांनी तपासून द्यावीत. नंतर प्रपाठांच्या वेळापत्रकाप्रमाणे तीनपैकी कोणताही एक प्रश्न परीक्षा वातावरणात लिहून घ्यावा व त्यांचे मूल्यमापन करावे.

चांगल्या उत्तरांची वर्गात चर्चा घडवून आणावी. पुस्तके/संदर्भ वापरून प्रत्येकी एक प्रपाठ लिहून घ्यावेत. या स्वाध्यायांसाठी फक्त एकेक प्रश्न द्यावेत.

मूल्यमापन –

साध्या प्रपाठासाठी तीन प्रश्नांना 10 पैकी गुण देऊन तपासलेल्या प्रपाठास 10 पैकी गुण द्यावेत. व (Open book) पुस्तके/संदर्भ वापरून लिहिलेल्या प्रपाठास 20 पैकी गुण द्यावेत.

दहा साध्या प्रपाठांचे – 200 गुण आणि पुस्तके वापरून लिहिलेल्या प्रपाठांचे 40 गुण असे एकूण 240 गुण होतील. त्या गुणांचे 20 गुणांमध्ये रूपांतर करावे.

Open Book Assignment (पुस्तके/संदर्भ वापरून प्रपाठ) –

सध्या परीक्षा, चाचण्या या स्मरणावरच जादा भर देतात. OBT मध्ये संकल्पनेवर लक्ष केंद्रित केले जाते.

बेंजामीन ब्लूमच्या श्रेणीबद्ध उद्दिष्ट वर्गीकरणामध्ये ज्ञान, आकलन, उपयोजन, पृथक्करण, संशोधन व मूल्यमापन या स्तरापर्यंत विकास व्हावा असे अपेक्षित असते. ज्ञानाचे उपयोजन, पृथक्करण, संश्लेषण व मूल्यमापन करता येते का हे पाहणारे प्रश्न या प्रकारच्या प्रपाठात येतात.

विचार करण्याची कौशल्ये विकसित करण्यावर यात भर असतो.

यात दोन प्रकारचे प्रपाठ चाचण्या असतात.

- 1) मार्गदर्शकांनी दिलेले, सुचवलेले संदर्भ घेऊन येणे.
- 2) प्रशिणार्थींनी आपले संदर्भ आपल्या आवडीप्रमाणे घेऊन येणे.

यात साधने/संदर्भ हे व्याख्यानाचे सारांश, पाठ्यपुस्तके, संदर्भ पुस्तके, असे कोणत्याही प्रकारचे असेल.

यामध्ये पाठांतरावर भर राहत नाही. अध्ययन आनंददायी कृती बनते.

यासाठी प्रशिक्षणार्थीना Open Book Test बाबत उद्बोधन केले जाते.

यामध्ये केवळ संदर्भातून/पुस्तकातून नकल करायची नसते. संदर्भ पाहण्यातच वेळ जाऊ नये त्यासाठी विचार करण्यासाठी वेळ द्यावा. उत्तरावर लक्ष केंद्रित करावे.

संदर्भ अनेक न घेता साधी व नेमके द्यावेत संदर्भात नेमके कुठे काय आहे ते अगोदरच निश्चित करावे.

संदर्भ पाहताना – प्रश्नात काय अपेक्षित आहे. हे पहावे. वाङ्मयचौर्य होऊ नये.

उत्तर देताना उत्तराचे क्षेत्र निवडा. नेमके काय करायचे आहे ते ठरवावे. त्यासाठी काही Clue words चे अर्थ समजावून घेणे आवश्यक आहे. काही शब्द पुढील प्रमाणे.

Analyze, Comment on, Compare, Contrast, Criticize, describe, discuss, enumerate, evaluate, illustrate, interpret, justify, review, summarize, इत्यादी. मार्गदर्शकांनी अशा शब्दांचे नेमके अर्थ समजावून देणे आवश्यक आहे. उत्तर देण्यासाठी वेळ अधिक हवा, संदर्भ शोधण्यासाठी नव्हे.

EDU: 511 Evaluation

c) External viva

बहिःस्थ तोंडी परीक्षा

Class Hours – 12 + 18 learning Hours

External Marks – 50

उद्दिष्टे :-

1. छात्राध्यापकांने वर्षभरात पूर्ण केलेल्या प्रात्यक्षिकांची पाहणी करणे.
2. अभ्यासक्रमांत प्रात्यक्षिकांसाठी निर्धारित केलेल्या उद्दिष्टांप्रमाणे छात्राध्यापकास प्रत्येक प्रात्यक्षिकाचे आकलन झाले की नाही याचे मूल्यमापन करणे.
3. प्रात्यक्षिकांचे मूल्यांकन करून गुणदान करणे.

4. महाविद्यालयामध्ये तोंडी परीक्षेसाठी आलेल्या बहिःस्थ परीक्षकांकडून प्रत्याभरण घेणे.
5. छात्राध्यापकांमध्ये संवाद कौशल्याचे विकसन करणे.

योग्य कालखंड – फेब्रुवारीचा दुसरा आठवडा

पूर्वावश्यक तात्त्विक भाग –

शिवाजी विद्यापीठाच्या बी.एड. अभ्यासक्रमांमधील मार्गदर्शक तत्त्वानुसार सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झालेली असावी. वर्षभरातील सर्व प्रात्यक्षिकांची यादी महाविद्यालयाच्या काचपेटीत लावावी.

नियोजन :-

External viva – तोंडी परीक्षा ही महाविद्यालयातील सर्व प्रात्यक्षिकांच्या पूर्ततेनंतर फेब्रुवारीच्या दुसऱ्या आठवड्यात घ्यावी. तोंडी परीक्षा ही 50 गुणांची असेल. सदर परीक्षा घेणेसाठी महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांनी शिवाजी विद्यापीठ कक्षेतील मान्यताप्राप्त शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांमधून दोन प्राध्यापकांची बहिःस्थ परीक्षक म्हणून नियुक्ती करावी. हे दोन प्राध्यापक निवडताना ते किमान 5 वर्षे अनुभव असणारे असावेत. त्यांची नावे व महाविद्यालयातील दोन प्राध्यापकांची अंतर्गत परीक्षक म्हणून नियुक्ती करून एकूण चार प्राध्यापकांचे नावांस शिवाजी विद्यापीठाकडून रीतसर मान्यता घ्यावी. प्राचार्यांनी आपल्या अध्यक्षतेखाली सदर कमिटीमार्फत तोंडी परीक्षा घ्यावी व प्रत्येक विद्यार्थ्यास 50 पैकी गुण द्यावेत.

प्रात्यक्षिकांच्या दिलेल्या पाच गटास प्रत्येकी 10 गुण द्यावेत.

EDU: 511 Evaluation

d) Internal Examination

अंतर्गत परीक्षा

Class Hours – 30

Marks – 20

उद्दिष्टे :-

1. छात्राध्यापकाने बी.एड्. अभ्यासक्रमांतील सैद्धांतिक विषयांत प्राप्त केलेले प्रावीण्य मोजणे.
2. छात्राध्यापकास वार्षिक लेखी परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाची सवय लावणे.
3. छात्राध्यापकातील विशेष प्रावीण्य असलेल्या छात्राध्यापकांचा शोध घेणे.

योग्य कालखंड— मार्चचा दुसरा आठवडा.

पूर्वावश्यक तात्त्विक भाग –

सर्व पेपरमधील सर्व घटक शिकवून झालेले असावेत. सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झालेली असावी. परीक्षेच्या घटकांची यादी संबंधित विषय प्रशिक्षकांनी काच पेटीत लावावी.

नियोजन –

अंतर्गत परीक्षा ही सर्व घटक शिकवून पूर्ण झाल्यावर मार्चच्या दुसऱ्या आठवड्यात घ्यावी. प्रत्येक पेपर हा 80 गुणांचा असावा. प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप विद्यापीठाच्या प्रश्नपत्रिकेच्या स्वरूपाप्रमाणे असावे. प्रत्येक पेपर तीन तासांचा असेल. एकूण 480 गुणांची परीक्षा असेल. एकूण 480 गुणांपैकी मिळालेल्या गुणावरून 20 पैकी गुण द्यावेत.

EVALUATION OF SESSIONAL WORK & GRADING SYSTEM

सैद्धांतिक पेपर अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्य मूल्यमापन व श्रेणी पद्धती

उद्दिष्टे :

1. प्रात्यक्षिक काम तसेच प्रात्यक्षिक परीक्षेत मिळालेल्या गुणांचे रूपांतर करण्यास शिक्षक प्रशिक्षकास मदत करणे.
2. सर्व छात्राध्यापकांच्या प्रात्यक्षिक कार्याचा अहवाल तयार करण्यास शिक्षक प्रशिक्षकास मदत करणे.
3. छात्राध्यापकांमधील विशेष प्रावीण्य असलेल्या छात्राध्यापकांचा शोध घेणे.

कालावधी –

श्रेणी तयार करणे व विद्यार्थ्यांस पाठविणे – मार्चचा तिसरा व चौथा आठवडा

प्रात्यक्षिकांच्या गुणांवर श्रेणी पद्धती पुढीलप्रमाणे राहिल–

टक्केवारी (Percentage)	श्रेणी (Grade)
75 – 100	O
65 -74	A+
60 – 64	A
55 – 59	B+
50 - 54	B
Below 49	C (Fail)

महाविद्यालयाने मार्चच्या शेवटच्या आठवड्यात छात्राध्यापकांना मिळालेल्या गुणानुसार तयार केलेले श्रेणीपत्रक व सैद्धांतिक पेपर अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्याचे (Sessional Work) मूल्यमापन विभाग एक 10 पैकी गुण व विभाग दोन 10 पैकी गुण असे एकत्रित 20 पैकी दिलेले गुण विद्यापीठाकडे सादर करावेत. सैद्धांतिक पेपर अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्याचे (Sessional Work) गुण हे सैद्धांतिक पेपरच्या वार्षिक परीक्षेच्या गुणांमध्ये समाविष्ट केले जाणार असलेने विद्यापीठाकडे काळजीपूर्वक सादर करावेत.

वार्षिक प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

1. प्रत्येक सैद्धांतिक पेपर 80 गुणांचा व प्रत्येक विभाग 40 गुणांचा राहिल.
2. प्रत्येक पेपरचे दोन स्वतंत्र विभाग असतील.
3. मेथडसाठी दोन स्वतंत्र विभाग नसतील तर प्रत्येक मेथडचे दोन स्वतंत्र पेपर असतील.
4. प्रत्येक विभागामध्ये 4 गुण वस्तुनिष्ठ प्रश्नांसाठी राहतील व 36 गुणांचे विभाजन दीर्घोत्तरी व लघूत्तरी प्रश्नांमध्ये होईल.
5. लघूत्तरी प्रश्न 20 गुणांचे असतील व दीर्घोत्तरी प्रश्न 16 गुणांचे असतील. फक्त दीर्घोत्तरी प्रश्नांसाठी अंतर्गत पर्याय उपलब्ध असेल.
6. आकलन, उपयोजन, विश्लेषण व मूल्यमापन या उद्दिष्टांचे मापन करणारे प्रश्न प्रश्नपत्रिकेत असतील. या प्रश्नांचे मूल्यमापन गुण विभागणीनुसार असेल.
7. वरील अटींच्या आधीन राहून प्राश्निकाला / प्रशिक्षकाला प्रश्न काढण्याचे स्वातंत्र्य राहिल

FORMAT OF QUESTION PAPER

SECTION I and II

Q1	Objective(fill in the blanks, alternatives and matching)	04
Q2	Answer the following questions in about 50 words. (Any four out of five)	08
Q3	Answer the following questions in about 200 words.(Any three out of four)	12
Q4	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
Q5	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
TOTAL		40

The same format to be followed for section II

FORMAT OF QUESTION PAPER FOR METHOD

Q1	Objective(fill in the blanks, alternatives and matching)	08
Q2	Answer the following questions in about 50 words. (Any eight out of ten)	16
Q3	Answer the following questions in about 200 words.(Any six out of eight)	24
Q4	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
Q5	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
Q6	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
Q7	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	08
	OR	
	Essay type question about 600 words (open ended/application type)	
TOTAL		80